

IZ NARODA

HLAAPCEV

V HLAAPCE

NARODA

TRIBUNA

Zapis v razvidu medijev Ministrstva za kulturo:
Zaporedna številka 1492

ISSN (International Standard Serial Number):
0041-2724

Datum izida prve številke sploh:
8. december 1951

Izdajatelj:
ŠOU v Ljubljani
Kersnikova 4, 1000 Ljubljana
Telefon: +38614380200
Faks: +38614380202
Elektronski naslov: info@sou-lj.si
Spletni naslov: www.sou-lj.si
Matična številka: 5133734
ID za DDV: SI55049745
TRR: SI56 02010-0018933202

Za izdajatelja:
Roman Didovič, direktor
Marko Hozjan, predsednik

Uredništvo:
Kersnikova 4, 1000 Ljubljana
3. nadstropje, prostor 306
Telefon: +38614380263
Faks: +38614380264
Elektronski naslov: urednistvo@tribuna.si
Spletni naslov: www.tribuna.si
Twitter: www.twitter.com/trobilo
FB: www.facebook.com/casopis.tribuna

Člani uredništva:
Robert Bobnič, neodgovorni urednik
Tanja Peček, namestnica neodgovornega urednika
Jurij Smrke, član uredništva
Aljaž Vindiš, likovni urednik
Aljaž Košir – Fejzo, urednik ilustracije

Strokovni sodelavci uredništva:
Klemen Ilovar, fotografija
David Krančan, strip
Anita Jurič, lektura
Alen Kirn, tehnična podpora

Programski svet:
Igor Brlek, direktor Študentske založbe
Tomaž Zaniuk, odgovorni urednik Radia Študent
Miha Lobnik, višji svetovalec na ŠOU v Ljubljani
Zala Primic, vodja Civilno-družbene iniciative
Robert Bobnič, neodgovorni urednik Tribune

Tisk:
Tiskarna Hren, 7.500 izvodov

Distribucija Tribune:
Distribucijsko mrežo smo vzpostavili z DPG (www.dpg.si). Njen obseg lahko spremljaš na zemljevidu na naši spletni strani. Za elektronsko različico smo vzpostavili elektronsko distribucijsko mrežo z Digitalno knjižnico Slovenije (www.dlib.si). Elektronsko Tribuno si lahko preneseš z naše spletne strani ali z uporabo QR kode na tiskovinah, ki jo prek kamere v telefonu zajameš s programom za čitanje kod. Nanjo se lahko naročiš s svojim elektronskim naslovom. Tako ti bo vsak mesec ob izidu samodejno posredovana.

Izjava o avtorstvu:
Tribuna je izključno avtorsko delo študentov, če ni drugače navedeno. Časopis je stavljen v črkovni družini Tribunal, ki jo je za potrebe Tribune zasnoval Aljaž Vindiš. Izhaja pod licenco Creative Commons, ki nas avtorsko zaščiti, hkrati pa omogoča, da določimo pogoje, pod katerimi dovolimo uporabo naših del. Uporabo del tako dovoljujemo ob priznanju avtorstva po principu Ime Priimek / Tribunal za nekomercialno rabo in v nespremenjeni obliki. Podrobnosti licence so dostopne na www.creativecommons.org ali na Inštitutu za intelektualno lastnino, Streliška 1, 1000 Ljubljana. Iz Creative Commons licence so izključene črkovna družina Tribunal in gostujoče črkovne vrste.

Članki, objavljeni v Tribuni, se v raziskovalne namene beležijo v Korpusu slovenskega jezika.

Naplavina tokratne tiskovine ni naplavina našega časa.

To je tok proti času. Času neprimerno.

Misliti nemišljeno. Govoriti neizrečeno.

Govoriti v sedanjiku, da bi dosegli preteklik.

Spomin in zgodovina.

Zgodovina je ime za ohranitev razkrajajočega. Konverzacija časa.

Spomin je ostanek neke pozabe, izcedek potlačitve.

**Obračati se k vprašanju zgodovinskega spomina,
ne da bi se spomnili bolje, temveč drugače.**

Brez vsakršne nostalgije. Brez idealizacije.

Ne čislati herojev, ne gomaziti po anti-herojih.

Tu ni borčevskih organizacij.

Tudi sprave ne.

Zgodovina je zgodovina bojev. Pozabljenih bojev.

Pozaba ni pozaba preteklosti, temveč pozaba sedanjosti.

**Vračati se v zgodovino ne zato, da bi zakrpali vrzeli,
marveč da bi jih obudili v sedanjosti.**

Vrzeli obstajajo in boji tudi. Temu se reče večnost.

To niso boji razklanega naroda. Narod je mrtev.

Mi smo njegovi hlapci.

Po deželi se sedaj preлива samo še njegova kri.

Preliva in zakriva razmerja moči.

Zgodovinski spomin jih vzdržuje in ohranja.

Drugačen spomin jih lahko predrugači.

Spomin je odsev sedanjosti, ne preteklosti.

**Vsaka generacija si mora ustvariti lasten spomin,
spomin iz sedanjosti.**

Izboriti si mora lasten boj.

Brez nekdanjih parol in idealov.

Jedro enega časa je lupina drugega. Streti lupine.

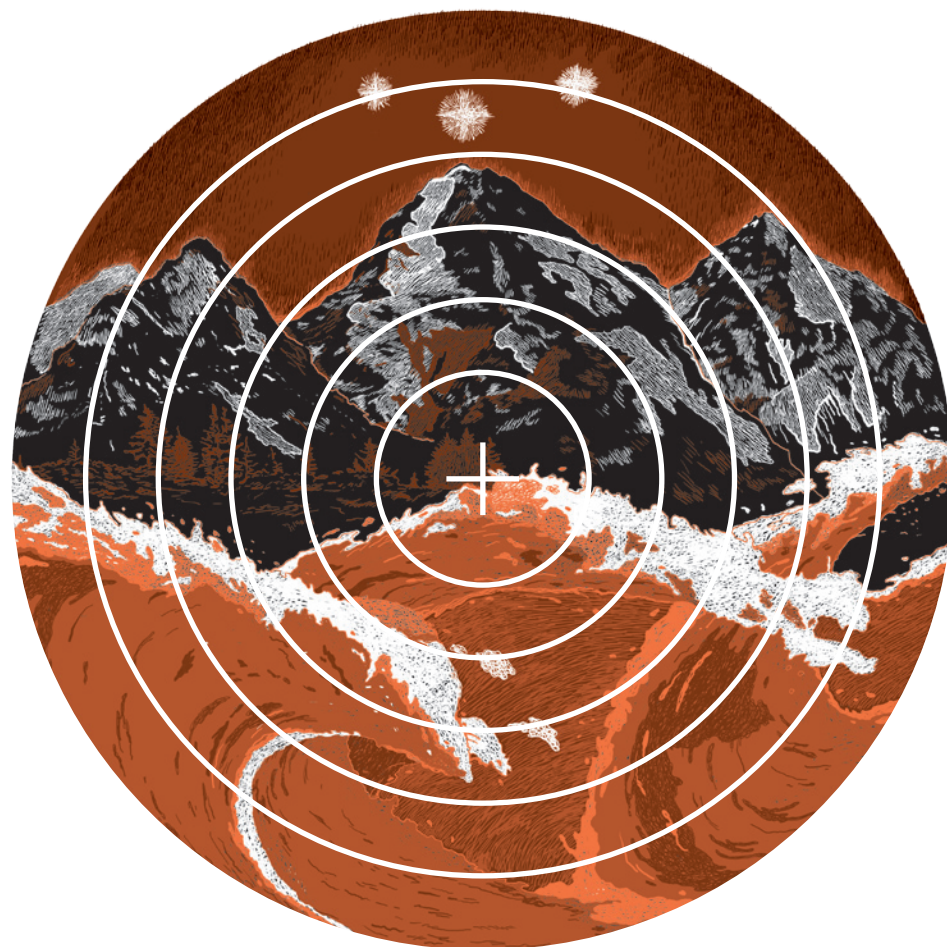
Odgovor iz enega časa ne rešuje vprašanja v drugem.

V njuni razliki je tisto, kar je mogoče.

Utopija je samo razlika med časi.

Trgati preteklost pomeni krpiti sedanjost.

01 Naslovnica	
01 Zgodovinski spomin	Aljaž Vindiš
02 Uvertura	
03 Tribunal: Republika Slovenija	ilustracija Istvan David
04 Aktualno	
04 Poročilo iz Londona	Sašo Slaček
04 Italija na Pragu leta 2011	Iks Ipsilon
05 For a New Europe + Pismo makedonskih študentov	
06 Intervju	
06 Jernej Kosi	Jurij Smrke, fotografija Klemen Ilovar
08 Damir Avdić	Robert Bobnič, fotografija Klemen Ilovar
10 Rdeča nit	
10 Na ramena velikanov stopi, sin moj!	Anej Korsika, ilustracija Istvan David
12 Sprava	Gal Kirn, ilustracija Aljaž Vindiš
14 Hlapec Borut in njegov spomin	Luka Mesec, ilustracija Dejan Kralj
15 Proti-spominu	Robert Bobnič, ilustracija Dejan Kralj
16 Drugi bidermajer	Samo Šmajgl, fotografija Corinna Paltrinieri
18 Študentski upori skozi čas	Gregor Inkret, infografika Aljaž Vindiš
20 Razredni boj po razrednem boju	Andraž Mali, ilustracija Prostovoljec
21 DPU?	Martin Hergouth
22 O krivdi v izvenreligioznem smislu	dipl. ing. fil. Matija Potočnik Pribošič, ilustracija Prostovoljec
23 Se spominjam?	Sandra Ocepek
24 Hekerjeva vest	The Mentor
25 Polis za trg ali polis na trg?	
26 Država in teroristične zarote	Julian Assange
28 Alternativa obstaja	Katja Šircelj
28 Zgodovinski spomin v kontekstu držav nekdanje Jugoslavije	Rok Avbar, ilustracija Dejan Kralj
30 Odhajajoči neodgovorni urednik – Šef: Portret in poslovilno pismo	Matjaž Juren – Zaza, ilustracija Prostovoljec
31 Radio Simplon	
32 Strip(burger)	
32 Limonada	Martin Ramoveš

Tribunal: Republika Slovenija

Ljudsko sodišče Tribunal razglša sodbo v imenu ljudstva! Obtožujemo Republiko Slovenijo! Spoznavamo jo za krivo v naslednjih točkah obtožnice:

1. Čaščenje osamosvojitve in nastanka nacionalne države kot naravne nujnosti tisočletne zgodovine, s tem pa kastracija vseh progresivnih političnih idej/praks in vztrajno gojenje nacionalizma.
2. Kapitalistične zgodbe o uspehu in rojstvu pod srečno zvezdo so krinka za razlastitev in privatizacijo državnega premoženja, nastanka ekonomskih elit in posamičnih političnih šerifov. Namesto da si natikate dosmrtno lente ustanoviteljev, si raje nataknete nagobčnike.
3. Dvajsetletnica osamosvojitve je tudi dvajsetletnica politične amnezije in odsotnosti vsakršne politične vizije. Generacija osamosvojiteljev, ki je svoj rdeči plašč samo preoblekla v druge barve, še vedno pogojuje in strukturira politični prostor. Kulturni boji, ki ne odražajo nikakršne družbene realnosti, so samo legitimacija prisvojitve političnega prostora in onemogočanja naslavljanja realnih družbenih problemov.
4. Iz skupne države smo postali država, ki ne izkorišča zgolj lastnih državljanov in državljanek, ampak je tudi prebivalke in prebivalce nekdanje skupne države spremenila v novodobne sužnje; še pred tem pa je se je oblikovala ravno prek izbrisa več kot 25.000 otrok, žensk in moških.
5. Ustvarili ste državo, ki generacijam, rojenim malce pred osamosvojitvijo, med njo in po njej, prinaša čedalje večjo brezposelnost, drago izobrazbo, poneumljajoče medije, jadikovanje starih prdcev, draga stanovanja, socialno izključenost in McDonalds.

Slovenija, fuck yeah!

Naj se izvrši kazen! Izreži in nalepi na drog ali steno!

NA JURISŠ, NA JURISŠ, NA JURISŠ,

Razprodaje po britansko

Poročilo iz Londona

Sašo Slaček

London še vedno daje občutek velikanskega stroja. Mestu ne uspe narediti vtisa, da bi bilo ustvarjeno za ljudi, zvok korakov na pločniku spominja na udarjanje bata. V takšnem mestu zgolj improvizirane konstrukcije dajejo občutek, da služijo kakšnemu smiselnemu namenu. Zasedbe univerz in fakultet vsekakor delujejo improvizirano, ob mojem prihodu naj bi jih bilo v državi okoli šestdeset, šest samo v Londonu. Neposredna pobuda zanje je radikalno zniževanje javnega proračuna za visoko šolstvo ob hkratni potrojitvi maksimalnih šolnin na vrtoglavih devet tisoč funtov letno.

Izraz zasedba je sicer zavajajoč, gre za prostore učenja, druženja, kritičnega mišljenja in delovanja, demokratičnega odločanja in zagotovo tudi zabave. Kar bi univerza morala biti. Zavajajoč je tudi vtis militantnosti, ki ga beseda zbuja. Na LSE mi študentje pojasnijo, da so majhno sobo, ki jo zavzemajo, izbrali, da ne bi ovirali rednega učnega procesa. Njihovim neposrednim zahtevam tudi težko očitamo militantnost: da vodstvo skupaj z njimi podpiše javno pismo, v katerem obsoja zmanjševanje javnih sredstev za visoko šolstvo. Tudi na UCL in London Metu ni zaslediti radikalnih političnih programov ali radikalne teoretske produkcije.

Zato pa študentsko gibanje izstopa pri bolj pragmatičnih vidikih. National Campaign Against Fees and Cuts zelo uspešno koordinira akcije proti korporacijam in posameznikom, ki se na bolj ali manj legalne načine izogibajo plačilu davkov, ta problem pa artikulira skupaj s problemom rezanja proračunskih izdatkov, kar še zdaleč ne bo prizadelo zgolj študentov (na udaru so npr. tudi javni uslužbenci, upokojenici in prejemniki socialnih pomoči). Paradoks vidijo recimo v tem, da oblast vzporedno z načrtovanjem ukrepov, ki bodo prizadeli predvsem revnejše drža-

vljane, Vodafonu odpiše nekaj milijard funtov davčnega dolga. In državljanji pač na lastno pest zaprejo Vodafonove prodajalne širom države. Za elite ima demokracija eno ključno pomanjkljivost: včasih deluje.

Vodafone je seveda zgolj simptom, tako kot tudi boj študentov ni samo boj za finančno dostopnost študija. Študentska mobilizacija v Veliki Britaniji odpira bolj bistvena vprašanja. Kaže na grozeči zlom družbene solidarnosti, odmiranje javnega, neodgovornost ekonomskih in političnih elit ter katastrofalne posledice privatizacije profitov ob hkratni socializaciji stroškov (nekakšnega univerzalnega recepta za »izhod« iz krize). Kaže na to, da je njihov boj tudi naš.

Italija na pragu leta 2011: od mraka do zore?

Iks Ipsilon, prevod Jana Radovanovič

Po tednih negotovosti italijanska poslanska zbornica 14. decembra ni izglasovala nezaupnice, ki jo je opozicija vložila proti Berlusconijski vladi. Do tega je prišlo, potem ko se je del vladne večine odcepil in je pod vodstvom Gianfranca Finija nastala nova opozicijska stranka Prihodnost in svoboda (*Futuro e Libertà, FLI*). Po pričakovanjih je ločena večina v senatu zaupnico izrekla že jutraj, medtem ko je v poslanski zbornici večina, s pičlimi tremi glasovi več, v prid zaupnici nastopila nepričakovano, kot rezultat nepojasnjene podpore – ta je bila domnevno dosežena s kupljenimi glasovi nekaterih poslancev – iz vrst dveh opozicijskih strank FLI in Italije vrednot (*Italia dei Valori, IDV*).

Le nekaj minut po glasovanju je v središču Rima izbruhnil nemir. Tam so namreč potekale ogromne demonstracije študentov, delavcev in žrtev potresa, ki je aprila 2009 opustošil območje L'Aquile. Velja, da tako nasilnih izgrediv v Rimu ni bilo že od leta 1977: ranjenih je bilo sto oseb, triindvajset mladih je bilo aretiranih (dvaindvajset izmed njih so sodniki naslednji dan izpustili), nastalo je za dvajset milijonov evrov materialne škode, gorela pa so tudi osebna in policijska vozila.

Rastoča opozicija

Protesti, ki so potekali 14. decembra – nekateri so jih primerjali z nedavnimi protesti, ki so potekali v drugih evropskih državah – so zadnji niz v procesu ponovne vzpostavitve združene opozicije proti Berlusconijski vladi in njenimi prizadevanji, da bi Italija postala »laboratorij modernega totalitarizma«, če uporabimo besede italijanskega pravnikar Stefana Rodotà. V zadnjih dveh letih je Italija tudi sicer doživljala rastoče socialne nemire: leta 2008 in 2009 študentsko gibanje, znano tudi kot »Onda« (Val), ki so se mu pridružili tudi univerzitetni raziskovalci, in ki deluje proti krčenju sredstev in delovnih mest na javnih univerzah; legalistično gibanje proti Berlusconijski vladi, znano tudi kot »Popolo viola« (Vijolični narod), ki je nastalo pozimi 2009 in se bori proti skorumpiranosti italijanske demokracije in politične kulture; čedalje številnejše delavske demonstracije, ki potekajo tako znotraj kot tudi zunaj okrovov delovanja osrednjega italijanskega sindikata CGIL in na katerih protestirajo zoper kršenje delavskih pravic, izvrsten primer slednjega pa je tudi napad Fiatovega generalnega izvršnega direktorja Sergia Marchionneja na Delavski statut (*Statuto dei lavoratori*); lokalne proteste navadnih državljanov, ki jih povezujejo specifične krajevne problematike, kot na primer porazno vodenje popotresnih saniranj ter neapeljska smetarska kriza, temeljile so na avtoritativnem odzivu in niso vključevale sodelovanja krajevnih skupnosti; nova gibanja različnih kulturnih javnih družbenih ustanov, kot na primer kinematografov, gledališč, neodvisnih založnikov in tako naprej, ki delujejo proti odtegnitvi finančnih sredstev na področju kulture, saj se slednjo pojmuje kot zadnje pomembno vprašanje; ter celo nedavne demonstracije policijskih sindikatov ... V zadnjih mesecih so protesti potekali brez prekinitve, hkrati pa so razkrili nove načine nenasilnega izražanja z močnim medijskim učinkom, kot je na primer zavzetje univerz, spomenikov, žerjavov, festivalov in muzejev. Zdi se, da so dogodki iz 14. decembra še okrepili solidarnost med različnimi komponentami tovrstne opozicije.

Hkrati pa demonstracije dokazujejo, da je italijanska socialna problematika preseгла stopnjo »znosnosti« – na tem mestu je prikladna prispevka posode za kuhanje pod pritiskom – o kateri trenutna vlada ne razmišlja. Znano je, da nasilje, ki je izbruhnulo v času protestov, ni delo izoliranih skupin, kot se je zgodilo v Genovi leta 2001. Številni, ki so sodelovali pri demonstracijah, so v dneh po protestih aretiranim posameznikom izkazovali svojo podporo s sloganom *non ci sono buoni e cattivi* (ni dobrih in slabih ljudi), medtem ko so nasilje neizogibno obsodili, to pa predvsem zato, ker bi se jim sicer lahko maščevali pri doseganju protestnih ciljev, ne zaradi njegove nezakonitosti. Tovrstno nasilje velja kot najmilejši naravni odziv na nasilje, ki ga je Berlusconijsva vlada izvajala na vsakem področju (političnem, socialnem, kulturnem), ter tudi kot odziv na vladino nepripravljenost uslišati kakršnokoli prošnjo, ki je prihajala iz njihovih vrst. Zgodovinar Marco Revelli pravi, da se je 14. de-

JURISŠ, NA JURISŠ, JURISŠ, NA JURISŠ!

cembra »prvič, v obliki družbenega nemira, tako javno kot tudi kolektivno izoblikovala zamera brez upanja«.

Politično samoreferiranje

Bolj šokantno kot samo nasilje pa je odziv vlade, njena nezmožnost oziroma nepripravljenost, da bi priznala resnost situacije. Vlada zavzema povsem samonanašalen odnos, ki je nasičen s pravo avtoritativno in fašistično politično kulturo, s čimer namiguje na pasivnost tega, kar je bil nekoč italijanski državljan. Zadostuje že, če si ogledamo predlagane ukrepe, ki so sledili v dneh po demonstracijah: neustaven prehod v javno prikazovanje izvajanja regulacij v primeru nasilja na športnih stadionih; krepitev »rdečih con« v času demonstracij, s čimer namigujejo na militarizacijo mest; preventivna aretiranja demonstratorjev, ki veljajo za »potencialne morilce«.

Vlada si še naprej zatiska oči tudi v primeru socialne krize in vse preoblikuje v problem javnega miru, in to navkljub mnenju samega italijanskega predsednika, ki je dejal, da se takšnih socialnih težav »ne sme ignorirati«. Nedavni dogodki namigujejo na še večji razkol med družbo in politiko. Parlament je namreč brez ene same spremembe sprejel sporen Zakon o univerzitetnih reformah, ki je bil tudi osrednji razlog za proteste 14. decembra. Poleg tega je Sergio Marchionne na božični večer podpisal pogodbeni dogovor, ki izključuje osrednji sindikat. Vlada, ki je v tej zadevi zavzela neopazno in navidezno nevtralno držo v smislu *laissez-faire*, pa je končno izrazila svojo hvaležnost ob takšnem »darilu«.

Po drugi strani pa so študentska gibanja prevzela nenasilno, četudi nepopustljivo perspektivo, saj so 22. decembra nazadnje protestirali v delavskih sosesčinah, daleč od »rdečih con« in vladnih ustanov, ki so jih prepustili »samoti njihove nizkotnosti«. V istem obdobju so se zvrstili tudi nesrečni dogodki, kot na primer pisemske bombe na švicarskem in čilskem veleposlaništvu ter odkritje lažne bombe v rimski podzemni železnici. Medtem ko Italija še naprej brede v politični negotovosti – glasovanje o zaupnici namreč ni pretirano rešilo politične krize, temveč jo je le še zaostrilo – trenutna situacija ni preveč spodbudna. Če politični sistem ne bo zmožal odpraviti takšnega nezadovoljstva in premestiti takšne razlike – te naloge trenutna vlada ni niti sposobna niti pripravljena opraviti – bomo imeli utemeljene razloge, da nas skrbi glede prihodnosti Italije.

For a New Europe: University Struggles Against Austerity

From London to Vienna, from Rome to Paris, from Athens to Madrid, a new Europe is emerging. Students and precarious workers, citizens and immigrants, the multitudes are fighting for their lives and future in the front lines against the crisis.

Struggling to reappropriate their rights and the shared wealth that they create everyday. Rebellious against the austerity measures that exploit our pre-

sent and rob us of our future. Raging against the arrogance of power.

Following the collective consensus of last year's »Bologna Burns« meetings in Vienna, London, Paris and Bologna and this year's »Commoniversity« held in Barcelona, Edu-Factory and the Autonomous Education Network join the call for a European meeting for all groups who are involved this common fight to create a powerful European network of struggles within and beyond the university. A transnational space to discuss and develop our collective political capacity to counter the attacks against the university and social welfare and to build a new future for everyone.

Through conferences and workshops, panels and assemblies, we will propose the discussion around the key topics of the university, autonomous knowledge production, self-education, networking struggles, transnational political organization and the common.

The time is now upon us to rise up, together, collectively and singularly, to reclaim our lives and build a New Europe based on rights and access. The time has come for us to reclaim what is ours: the common.

Pismo makedonskih studenata: Predlog za balkanski susret, radi saradnje i solidarnosti

Poštovane kolegice i kolege, u zadnjih nekoliko godina, studentska borba protiv komercijalizacije obrazovanja uzima sve veći mah pokušavajući da se izbori slobodno i dostupno obrazovanje za sve. Sa problemom komercijalizacije se suočavamo svi mi studenti i studentkinje iz cijeloga svijeta – prije svega u Evropi, i za njegovo efikasnije rješavanje, neophodno je da pokažemo solidarnost i da se udružimo u borbi za bolje društvo.

Zle kandže kapitalizma su nagrizle svaki aspekt življenja i ugrozavaju socijalni status građana. U Makedoniji čak 31 % od građana živi na pragu siromaštva, a 33,8 % su nezaposleni. Brzo bogaćenje kapitalističkih magnata dovodi do drastičnih razlika u socijalnom statusu, ali i do ugnjetavanja radnika i kršenja njihovih prava. U jednom takvom sistemu, neophodno je da se uspostavi kvalitetno obrazovanje bez dodatnih troškova, u kojem će student, kao pokretačka snaga društva, moći nezavisno od finansijskih sredstava da ostvari svoj potencijal, kako bi kasnije mogao doprineti društvu.

Sudbina obrazovnog sistema je sada u našim rukama, i to će biti duga i teška borba, zbog čega se moramo ujediniti, jer je snaga u većini, u brojnosti studenata koji žele promjene i vjeruju u taj cilj. Iz tih razloga, mi, studentkinje i studente-aktivistkinje i aktiviste koji djelujemo unutar državnog Univerziteta »Sv. Kiril i Metodij« iz Skoplja, predlažemo da se održi sastanak studentskih pokreta na balkanskom nivou, na kojoj ćemo ostvariti saradnju, razmjeniti iskustva, učiti jedni od drugih, koordinisati zajedničke akcije i bratski se zbliziti kako bi ojačali studentsku borbu!

Grubi plan je sledeći:

1. Susret bi se dogodio u Beogradu, kao središnja destinacija između Makedonije, Hrvatske, BiH i Slovenije.
2. Predlažemo da mesec bude Februar 2011 kako bi imali dovoljno vremena da se organizujemo.
3. Poželjno je da dodje po nekoliko studenata-delegata od svakog pokreta, kako bi ostvarili uspješan susret.
4. Izbor i lokacija događaja, kao i organizacija oko dočeka studenata, prepustili bih našim kolegama-aktivistima iz Beograda, za nadom da će imati zelju da preuzmu ovu odgovornost.
5. Molimo vas prenijeti ovo pismo do sve druge adrese studentskih pokreti koji mi nismo uspjeli da pronadjemo. (Naročito ukoliko imate kontakt pokret iz Slovenije.)
6. Ukoliko ste zainteresovani za jedan takav inspirativni susret solidarnosti, pišite nam na naš e-mail: sloboden.indeks@gmail.com. Bilo bi dobro i da nas obavjestite o tačnom broju aktivista koji će prisustvovati sastanku u Beogradu, ako se usoglasimo oko istoga.

Ako imate bilo kakve druge predloge u odnosu organizacije ovog susreta, molimo vas da ih podjelite sa nama. Očekujemo brz odgovor putem e-mail, jer su ovo stvari koji ne smemo odugovlačiti.

Jedan svijet, jedna borba.

S poštovanjem i u solidarnosti,

Nezavisni studentski pokret Makedonije
»Sloboden Indeks«
www.slobodenindeks.tk

Stopi v korak! · Aktivnejši med aktivnimi: www.edufactory.com · International Student's movement: www.emancipating-education-for-all.org · Bolj ali manj periodični apdejt dogajanja na Kranjskem: www.tribuna.si/manifest-skartgeneracije · Sekcija na področju Slovenije: sirsa-iniciativa@googlegroups.com (dodaj se na mailing listo, piši na: urednistvo@tribuna.si)

Jernej Kosi: Nacionalna zgodovinarji so v 19. stoletju pomagala soustvarjati moderne narode in nacionalne države. Sedaj delujejo v funkciji reprodukcije tovrstnega stanja.

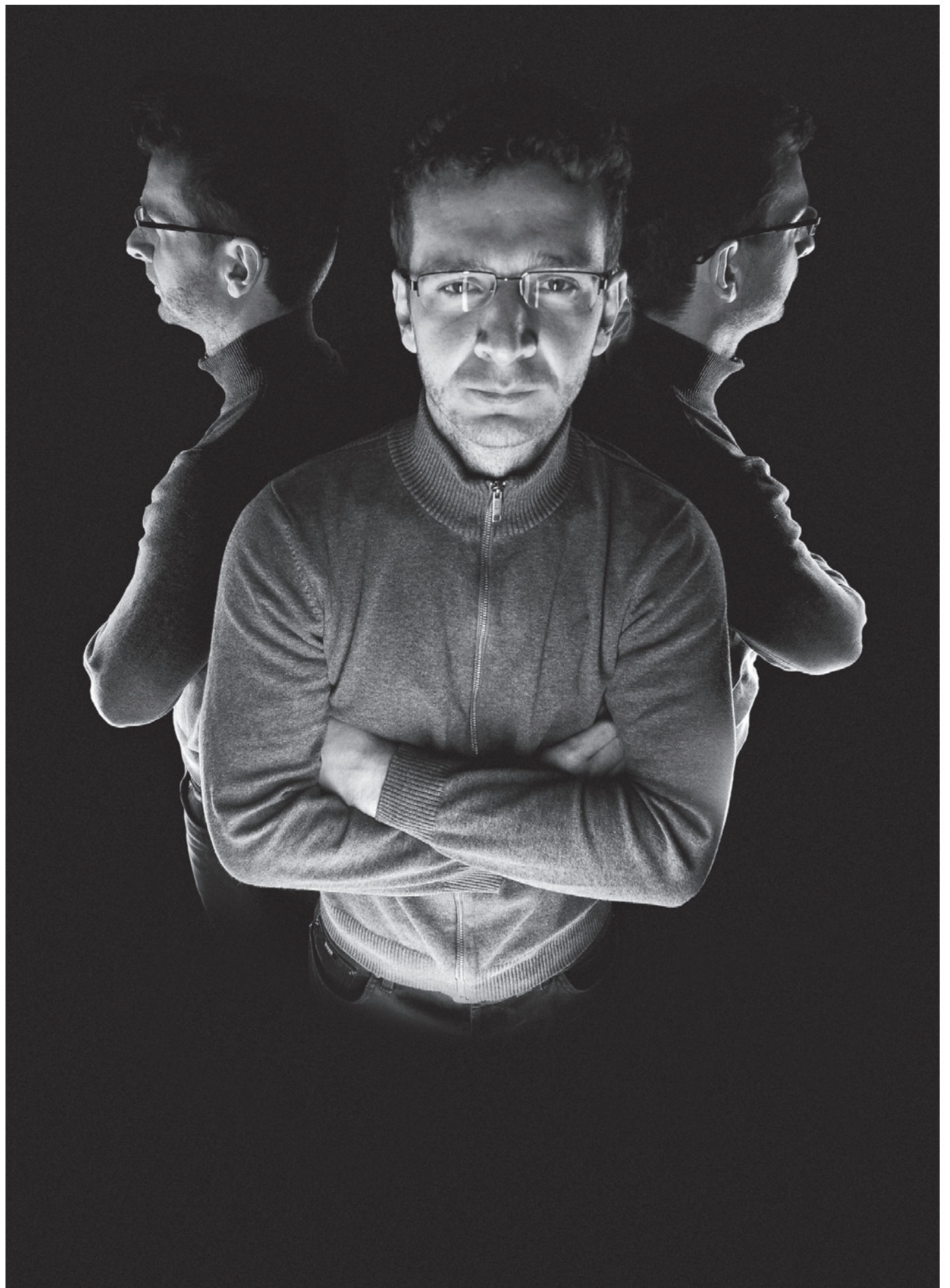
Jurij Smrke,
fotografija Klemen Ilovar

Zelo težko bi bilo na katerikoli točki, odkar so nosilci genov v obliki pokončnih primatov razvili komunikacijo, označiti preteklost za nepomembno. Potreben ni nič več kot trenutek, da se spomnimo, da večino svojih dejanj, če ne vsa, utemeljemo z interpretacijo preteklih dogodkov. Joto kuhamo na drveh in ne na sveži solati, zato ker smo v prvem poskusu ugotovili, da je ogenj tisti, ki povzroči pozitivno spremembo. Če nekoč srečamo nejeverneža, ki je prepričan, da je solata boljše kurivo, odpremo enciklopedijo. Če je nejevernež resen nasprotnik, ima verjetno pri sebi lastno enciklopedijo, ki trdi nasprotno. Takrat moramo svoj prav dokazati z eksperimentom. Vendar ne, če smo zgodovinarji. Druge svetovne vojne se namreč ne da dosledno ponoviti.

O zgodovinskem spominu, zgodovinske pisju kot znanosti in ideologijah naj spregovori Jernej Kosi, raziskovalec na Oddelku za zgodovino Filozofske fakultete UL.

Jurij: Temeljno vprašanje, ki ga želim v intervjuju načeti, je, kako naša predstava o preteklosti vstopa v naša razmišljanja o sedanjosti in prihodnosti ter posledično vpliva na to, kako ravnamo. Seveda je treba vprašanje razčleniti. Za začetek: Kdo je, zgodovinsko gledano, ta mi, ki ima predstavo o preteklosti, oz. kako je predstava o preteklosti povezana z identiteto tistega, ki jo ima?

Jernej: Na to vprašanje je mogoče še najlažje odgovoriti s tem, da analiziramo, kako nosilci družbene moči v Sloveniji izoblikujejo in artikulirajo nekakšno splošno mnenje imaginarnega »mi« v primerih, ko se člani tega »mi« v konfliktnih situacijah soočajo z imaginarnim »drugim«. Tozadevno so bili v preteklih nekaj letih nadvse povedni trije primeri takšnega soočanja: izbrisani, konflikt v Ambrusu in razkritje neživiljenjskih razmer in pogojev, v katerih so živeli in delali delavci iz Bosne. Prava resnica izbrisa je, kot vemo, v tem, da so pristojni ministri z dekretom za določen del prebivalcev Slovenije suspendirali nekatere zakone in ustavo. Nosilci družbene moči so po drugi strani ta izbris utemeljevali bodisi z zatrjevanjem, da prizadeti v preteklosti niso izkazovali lojalnosti državi, v kateri prebivajo, bodisi s tem, da so podarjali njihov tuj izvor; prišli da naj bi »od zunaj«, in torej tukaj nimajo kaj početi. Skratka, izbris naj bi bil upravičen. Če nadaljujem, spor med Romi in vaščani Ambrusa je bil reprezentiran kot konflikt med miroljubno večino in nasilno manjšino, ki je zopet prišla »od zunaj« in sedaj zganja teror v idilični dolenski vasi. Na ta način se je ta konflikt navsezadnje tudi razreševal, pri tem pa je bilo v ozadje potisnjeno dejstvo, da so tudi iz Ambrusa deportirani Romi, čeprav je njihova barva kože drugačna, pravzaprav državljani Republike Slovenije. Prava resnica tega spopada je zato bržčas v tem,

da država, tj. tako državni represivni organi, predvsem pa institucije socialne države, ni opravila domače naloge pri integriranju svojih državljanov. In nazadnje tudi nehumane razmere in pogoji prebivanja ter dela delavcev na začasnem delu niso bili obravnavani znotraj konteksta razpadanja tistega tipa polperiferne kapitalizma, ki je še do nedavnega prosperiral v Sloveniji. Začasni delavci so, ponovno, prišli »od zunaj«, zato naj njihove usode ne ni bilo vredno povezovati z zapiranjem tovarn, množičnimi odpuščanji, spektakularnim propadanjem lokalnih mogotcev ali pa nemara kar s splošno pavperizacijo delovnih množic, ki je na obzoru, če se ni že začela. Prava resnica teh delavcev je namreč prav resnica polperiferne kapitalizma. Njihovo delo je v izrazito izkoriščevalskih pogojih prinašalo ekstraprofite, s katerimi so podjetni slovenski povzpelniki financirali luksuz in borzno igračkanje, njihove nizke mezde pa so nujno vodile v stanje, ko se bodo, če uporabim ta degutanten ekonomistični izraz, »stroški dela« slovenskih »domorodcev« primorani znižati, saj bodo drugače odpuščeni.

V teh treh primerih je bil potemtakem temeljni gradnik neke splošne predstave o naravi konflikta ideja, da imamo opraviti »z nekom«, ki je prišel »k nam«, in to »od zunaj«. Seveda pa taka predstava veliko več kot »o njih« pove »o nas«. V tej predstavi smo »mi« razumljeni kot tisti, ki živimo tukaj, prostor, v katerem živimo, pa je razumljen kot naš prostor. Tak pogled pa temelji na specifični podobi »naše« preteklosti, namreč na tisti podobi, ki jo lahko opredelimo z izrazom nacionalna zgodovina. O njej lahko poslušamo v vznesenih govorih politikov na državnih proslavah, v najčistejši obliki pa je, seveda nenaključno, kondenzirana v učbenikih za pouk zgodovine v srednjih in osnovnih šolah.

Slovenska nacionalna zgodovina reprezentira preteklost kot večstoletni samorazvoj Slovencev v času od prihoda njihovih slovanskih prednikov v vzhodne Alpe v zgodnjem srednjem veku do njihove dokončne samouresničitve z vzpostavitvijo nacionalne države Slovencev. V splošnih predstavah smo zato »mi« že ves čas tukaj in »oni« so zato na »našem« ozemlju vsaj drugotnega in drugorazrednega pomena, če že niso vsiljivci oziroma zavojevalci. Seveda, mimogrede rečeno, take predstave o slovenskem samorazvoju ni moč utemeljiti z resnim študijem historičnih virov, saj slednji, če navedem zgolj najbistvenjši argument, nedvoumno izpričujejo, da so moderni narodi razmeroma mlad fenomen, saj so se pričeli izoblikovati šele v času ameriških in francoske revolucije, pri čemer so pri nastajanju vase inkorporirali veliko poprej obstoječih populacij z njihovimi partikularnimi identitetami. Vse to seveda velja tudi za proces formiranja slovenskega naroda.

Če torej sklenem in poskušam povzeti povedano: nacionalna skupnost se zmeraj sklicuje na skupno preteklost, saj prav ta preteklost legitimira njen obstoj v sedanjosti. Seveda pa je s sklicevanjem na tovrstno skonstruirano nacionalno preteklost mogoče utemeljevati tudi dejanja, ki jih nosilci družbene moči v nacionalnih družbah načeloma izvršujejo v imenu naroda, dejansko pa zgolj za lastne interese.

Jurij: Naša predstava o preteklosti se oblikuje pod vplivom več informacijskih tokov, vendar kljub temu obstajajo instance, ki naj bi poznale resnico z velikim R. Kdo so tisti profesionalci, ki sodijo o tem, kako naj si predstavljamo preteklost? Od kod so se pojavili in kakšen je njihov status napram navadnim smrtnikom?

Jernej: Ti profesionalci so seveda poklicni zgodovinarji. Zgodovinsko gledano se je moderno zgodovinarstvo izoblikovalo v 19. stoletju, in sicer na nemškem govornem območju, kjer najprej zasledimo tako osnovno metodo in temeljne podmene modernega zgodovinarstva kakor tudi status poklicnega zgodovinarja kot nekakšnega uradnika, tj. od države plačanega univerzitetnega predavatelja oziroma raziskovalca. Ta prva smer poklicnega zgodovinarstva, ki jo poznamo pod izrazom historizem, je spojila nekatere poprejšnje intelektualne tokove in raziskovalne prakse, za nadaljnji razvoj samega zgodovinarstva pa je bila pomembna predvsem iz dveh razlogov. Najprej, v zgodovinarstvu je uvedla sicer že prej znano rigorozno filološko kritiko virov, tj. preverjanje pristnosti vira, njegove datacije itn. Na tej osnovi je poklicno zgodovinarstvo v nadaljevanju ves čas gradilo podobo lastne legitimnosti, in sicer v smislu, da je njena praksa znanstvena zato, ker temelji na kritičnem preverjanju pristnosti in korektnosti virov, prek katerih dostopa do preteklosti. V tej metodi se skriva tudi vir vseh iluzij, s katerimi zgodovinarji tako radi zavajajo sami sebe: da je namreč zgodovinarstvo raziskovalna praksa že zaradi svoje metode po značaju objektivna. Hkrati pa se s historizmom dokončno uveljavi temeljna podmena modernega poklicnega zgodovinarstva, da namreč zgodovinarstvo s pomočjo virov opisuje osebe in dogodke, ki so v preteklosti dejansko obstajali oziroma se zgodili. To je tista osnovna podmena, na kateri stoji oziroma pade raziskovalna praksa modernega zgodovinarstva.

Tozadevno pa je treba opozoriti tudi na tezo, o kateri v svoji zadnji knjigi piše Taja Kramberger, da je namreč zgodovina kot znanstvena disciplina dejansko artefakt 19. stoletja, torej časa, ko so se konstituirale nacionalne države. **Ker so prav te države plačevale zgodovinarje, je iz razumljivih razlogov narod postal tisti subjekt zgodovine, na katerem so pričeli ti prvi poklicni zgodovinarji implementirati svojo novo znanstveno metodo. Zgodovina, ki so jo na ta način proizvajali, pa je bila seveda nacionalna zgodovina. Anahronistična izkrivljenost pogleda na preteklost je bila potemtakem vgrajena že v same temelje zgodovinarstva kot moderne univerzitetne znanstvene discipline.**

Jurij: Kaj pa loči amaterskega zgodovinarja, nekoga, ki se ljubiteljsko ukvarja z zgodovino, od profesionalca?

Jernej: Moderna znanstvena zgodovinarstva praksa predpostavlja delo s historičnimi viri. Temelji, skratka, na arhivskem delu in predpostavlja obvladovanje veččin, ki tako delo omogočajo, kot denimo paleografske spretnosti, obvladovanje jezikov, v katerih so napisani viri, itn., predpostavlja pa tudi poznavanje virov, ki so za določeno vprašanje na voljo. Hkrati poklicno zgodovinarstvo predpostavlja še dobro poznavanje že napisanih študij in raziskav. Seveda pa poklicnega zgodovinarja ne formirajo zgolj obrtniške spretnosti in pa njegova erudicija. Čeprav slovenska realnost na žalost nemara izpričuje prav nasprotno, sem sam mnenja, da je za poklicnega zgodovinarja značilno predvsem, da je zmožen kontrolirati mentalna orodja oziroma konceptualni aparat, s katerim in prek katerega pristopa k virom, ko torej poskuša predstaviti in analizirati nek fenomen iz preteklosti.

Jurij: Britanski zgodovinar John Vincent je zapisal, da zgodovinarke, zgodovinarji in posledično zgodovinarstvo v svojem bistvu nosijo pristranskost, ki je objektivnost ne more odpraviti. Kje ti vidiš to pristranskost? Imamo lahko pristranskost tudi za eno od pomembnejših kvalitete zgodovinarja?

Jernej: Menim, da je zgodovinarjeva pristranskost vgrajena v samo raziskovalno delo, da je torej značilna za samo zgodovinarstvo prakso. Sicer pa vprašanje pristranskosti v zgodovinarstvu tako ali tako nastopa zgolj v primeru, ko predpostavljamo, da je ideal zgodovinarstva veren prikaz preteklosti. Tisto, skratka, o čemer je Leopold von Ranke, ki ga mnogi opredeljujejo kot očeta modernega zgodovinarstva, govoril, da je prikaz tega, »kako je pravzaprav bilo«. Tako razumevanje zgodovinarstva dela je seveda popolnoma naivno. Najprej so že same informacije, ki jih prinašajo zgodovinski viri, po svojem značaju posredovane. Ne prinašajo objektivnega poročila o tem, kaj se je v preteklosti zgodilo, pač pa prek peresa, pisalnega stroja itn. Avtorja vira posredujejo zgolj opisi tega, kar naj bi se zgodilo. In pogled tega avtorja je zmeraj pogojen in potemtakem subjektiven. Pogojen je lahko na različne načine. Denimo razredno, slojno, institucionalno, z interesom naročnika dokumenta oziroma poročila, ki ga mi sedaj obravnavamo kot historični vir. Obenem se lahko informacije, ki jih o istem dogajanju v preteklosti posredujejo različni viri, med seboj izključujejo. Komu naj v tovrstni »rashomonski« situaciji verjame zgodovinar?

Skratka, takoj ko se soočimo s historičnimi viri, imamo opravka s posredovanostjo informacij, ki jih ti viri vsebujejo. Hkrati pa so informacije, ki jih ponuja vir, zmeraj parcialne. V nobenem viru se ne nahajajo prav vse informacije, ki bi jih zgodovinar potreboval, da bi razumel, kako in zakaj se je nekaj zgodilo, kar bi mu posledično omogočilo, da bi v nadaljevanju priobčil veren prikaz tega, kako je dejansko bilo. Nekaterih stvari preprosto ne vemo, saj jih viri ne posredujejo.

Potem pa je tukaj še tista posredovanost, na katero vpliva zgodovinarjeva organizacija podatkov, ki jih posredujejo

historični viri. Pri tem gre za vprašanje, kako bo zgodovinar te vire predstavil, na kakšen način jih bo analiziral in interpretiral in nenazadnje, kako jih bo ubesedil v neki zaključeni celoti. **Znano je, o tem je pisal E. H. Carr v delu, ki je bilo prevedeno pri založbi Studia humanitatis; da lahko zgodovinar že s preprosto ureditvijo in kontekstualizacijo osnovnih historičnih dejstev učinkovito vpliva na mnenje in odziv zainteresiranega občinstva. Mimogrede, tovrstne manipulacije so očitno navzoče v revizionističnih poizkusih tistih slovenskih zgodovinarjev, ki zgodovino socialistične Jugoslavije razumejo kot monolitno obdobje zločinskega totalitarnega režima. Zgodovinarjevo opisovanje v preteklosti dogodenega je namreč predvsem interpretacija oziroma nenehen proces prilagajanja dejstev, ki jih posredujejo viri, zgodovinarjevi interpretaciji le-teh in obratno.**

Jurij: Zakaj se je potem tako težko znebiti te objektivnosti kot norme mainstream zgodovinarstva?

Jernej: Dejansko kar precejšen del poklicnih zgodovinarjev dandanes na deklarativni ravni ne zastopa več tovrstnega stališča. Sicer pa se je ta samopodoba zgodovinarstva kot objektivne znanstvene prakse pričela rušiti že pred skorajda sto leti, ko so zgodovinarji spoznali, da je historicistična metoda, ki ob rigorozni kritiki virov kot sredstvo za razumevanje preteklosti ponuja zgolj zgodovinarjevo empatijo in intuicijo, premalo znanstvena, če ne celo povsem neznanstvena. Takrat so zgodovinarji pričeli k virom pristopati s pomočjo konceptualnega aparata, ki so si ga sposodili pri kolegih antropologih, sociologih in ekonomistih. Kot vemo, izbiranje med alternativnimi družboslovnimi teorijami in njim pripadajočim konceptualnim aparatom vpliva na to, kako vidimo fenomen, ki ga opazujemo. Gre za zavestno izbiro perspektive, oporišča, s katerega zgodovinar pristopa k analizi historičnih virov. Slednje pa povsem nedvoumno prizriva iluzorično naravo prepričanja, da je zgodovinarstva praksa po značaju objektivna. Še več, pred približno tridesetimi leti se je v zgodovinarstvu pričela uveljavljati še veliko radikalnejša ideja, in sicer da zgodovinarstva praksa načeloma dovoljuje množstvo interpretacij, za katere naj bi veljalo, da so si med seboj enakovredne, saj gre pri njih v osnovi za jezikovne oziroma retorične konstrukcije, ki niso v prav nobenem referencialnem razmerju s preteklostjo. Na srečo tovrstna razglabljanja niso pretirano vplivala na zgodovinarstvo raziskovalno prakso.

Sicer pa se je v zgodovinarstvu krojilo tudi omenjanje objektivnosti najverjetneje ohranilo v precejšnji meri predvsem zato, ker je z idejo objektivnosti mogoče podpirati pozitivističen način zgodovinarstva raziskovanja. Ta način raziskovanja je razmeroma enostaven, saj ostaja na ravni golega popisovanja v preteklosti dogodenega, pri predstavitvi rezultatov pa privzame obliko preproste monokavzalne naracije, ki jo vodi zgodovinarjeva intuicija. Idejo o objektivnosti zgodovinarstva prakse bi potemtakem veljalo razumeti predvsem kot berglo za zgodovinarjevo intelektualno lenobo.

Jurij: Po pozitivistični paradigmi gre pri objektivni zgodovini torej za navajanje dejstev, ki naj bi govorila sama zase. Nasprotniki, recimo angleški zgodovinar Collingwood, so temu ugovarjali in trdili, da objekt, ki ga preučujemo, preprosto ne more govoriti sam zase. Preden dejstva postanejo zgodovina (preden dobijo pomen), jih je namreč treba interpretirati, postaviti v kontekst, osmisliti. Tako imamo na eni strani zgodovino golih dejstev, brez pomena, na drugi strani pa zgodovino, ki ima nešteto enakovrednih pomenov. Kako v tej situaciji karkoli iztisniti iz zgodovinarstva?

Jernej: Naj najprej komentiram Collingwoodovo tezo. Ne verjamem, da je pomenov nešteto, niti nisem prepričan, da so si med seboj enakovredni. Iz prakse vemo, da je mogoče o določenem zgodovinskem problemu pisati na več načinov, nikakor pa teh načinov ni nešteto. Obenem ti načini gledanja niso poljubni v smislu, da je mogoče o nekem fenomenu pisati na kakršenkoli način, pač pa so bolj posledica različnih perspektiv, s katerih opazujemo določen fenomen. Ko, skratka, obravnavamo isti historičen fenomen, zgodovinarji uporabljamo iste zgodovinske vire. Razlike v razlagah potemtakem nastopijo zaradi različnih načinov organizacije informacij, ki jih posredujejo viri. Gre torej za problem perspektive, tj. za vprašanje, katere podmene konstituirajo naš pogled na neko preteklost. Odgovor na to vprašanje v grobem označuje temeljni razloček med dvema tipoma sodobnega zgodovinarstva. Zgodovinarji, ki pripadajo prvemu tipu zgodovinarstva, so običajno pejorativno označeni kot pozitivisti. Za njih je v splošnem značilno, da jih pri poskusih razumevanja vodita empatija in intuicija, ter da podmene, ki usmerjajo njihovo raziskovanje, konstituira zdrav razum. Zgolj znotraj tovrstnega horizonta se lahko, če ostanem pri značilnih primerih, izoblikujejo sklepi, kot denimo, da je zgodnjeresnjevška plemenska gospodstvena tvorba Karantanija razumljena kot država Slovencev, to pa zato, ker so tudi Karantanci govorili slovenski jezik, ali pa da je Primož Trubar oče Slovencev, saj je napisal prvo knjigo v slovenskem jeziku. Obe interpretaciji sta, mimogrede povedano, zgrešeni. Karantanci niso mogli biti Slovenci, ker je že sam izraz Slovenec nastal šele v 11. stoletju, Trubar pa pač ni bil oče Slovencev, saj ni bil nacionalist, temveč goreč vernik in prav vera je spodbujala njegova književna prizadevanja. Drugemu

tipu zgodovinarstva pa pripadajo tisti zgodovinarji, ki se zavestno, da intuicija ne zadošča, saj temelji na zdravorazumskih premisah, zato zavestno izbirajo oziroma izoblikujejo mentalna orodja ali konceptualni aparat, s pomočjo katerega prek virov pristopajo k obravnavi izbranega historičnega fenomena.

Jurij: Kaj je kolektivni in kaj zgodovinski spomin, kje se nam oblikujeta in kakšna je pri tem vloga ideoloških aparatov države?

Jernej: Če sledimo izpeljavi Maurica Halbwacsa iz njegovega dela Kolektivni spomin, potem je distinkcija med zgodovinskim spominom in kolektivnim spominom razmeroma jasna. Izraz zgodovinski spomin označuje niz dogodkov, spomin nanje pa ohranja nacionalna zgodovina. V slovenskem primeru bi bili to tisti dogodki, ki konstituirajo to mitično epopejo, ki po principu nacionalnega samorazvoja poteka od Praslovana, ki je prečkal Donavo, do Slovenca, ki se je dokončno samouresničil v nacionalni državi. A zgodovinski spomin se bistveno razlikuje od kolektivnega spomina oziroma kolektivnih spominov. Nosilec kolektivnega spomina je skupek ljudi, znotraj njega pa se posamezniki spominjajo nečesa kot člani skupine. Nosilka slehernega kolektivnega spomina v času in prostoru je torej skupina. Ta skupina pa skoraj nikoli ne more biti narod. Sicer pa je distinkcija med zgodovinskim in kolektivnim spominom še najlažje ponazoriti s primerom. Slovenski zgodovinski spomin na drugo svetovno vojno je razmeroma jasen. Povečini opisuje politično dogajanje, najpomembnejše odločitve in prelome, dominantne silnice znotraj tega obdobja, kot denimo napad na Jugoslavijo, vzpostavitev okupacijskih režimov, izoblikovanje odpora, kolaboracijo, medvojni in povojni obračuni itn. Skratka, zgodovinski spomin govori o nekih temeljnih fenomenih tega obdobja, ki naj bi zadevali celotno nacionalno skupnost. Težava je seveda v tem, da ti dogodki, takrat ko so se dogajali, niso nujno zadevali vseh članov nacionalne skupnosti in tisti meri in na tak način, kakor to poskuša reprezentirati zgodovinski spomin. Spomin nekoga, ki je vojno kot kmetovalec preživel recimo v kaki vasici sredi Prlekije, se prav gotovo močno razlikuje od spomina nekoga, ki se je z vojnimi razmerami soočil v ljubljanski kotlini. Spomini različnih posameznikov iz različnih skupnosti, kar je še posebej značilno za družbo, kakršna je bila slovenska pred začetkom množične industrializacije v petdesetih letih, so popolnoma drugačni od zgodovinskega spomina, torej od tega, kako poskuša preteklost prezentirati nacionalna zgodovina. Zgodovinski spomin je tisto, o čemer beremo v učbenikih, in je običajno predvsem pogled politične elite na preteklost.

Jurij: In ravno na to sedaj prehajava. Na pogled na zgodovino v šolstvu kot pogled vladajočega razreda. Zakaj je to problematično?

Jernej: Sam ne bi uporabljal termina vladajoči razred, ampak bi predlagal, da raje govoriva o pogledu vladajoče elite v nacionalni družbi. S tem izrazom merim na nek hibrid politikov, kulturnikov, razumnikov in raziskovalcev, skratka na vse tiste, ki jim rentniške življenjske dohodke zagotavlja golo dejstvo, da nekaj tako nepotrebne, kot je dandanes nacionalna družba, sploh obstaja.

Ko sem pred leti analiziral nekatere gimnazijske učbenike za zgodovino, sem ugotovil naslednje. Najprej, v njih prevladuje politična zgodovina kronološkega tipa, ki ustvarja iluzijo, da so politični dogodki, v katerih nastopajo znamenite osebnosti, osrednji, če ne celo edini povzročitelj sprememb v času. Torej nekaj, kar nedvomno ustreza interesom in potrevanju legitimnosti političnih elit vseh obdobj in ureditev. Drugo, kar zasledimo, je, da šolska zgodovina ustvarja sliko o etnični nesprejemljivosti in kontinuiteti slovenskega ozemlja od naselitve Slovanov do odcepitve Slovenije. Ta predstava, ki je napačna, seveda lahko služi kot dobro gojišče za populistično politiko nacionalnega ekskluzivizma itn. Tretje, kar je značilno, je evropocentričen pogled na zgodovino. Zgodovina neevropskega prostora je podrobneje obravnavana le takrat, ko govori o evropskem naseljevanju oz. kolonizaciji, ustvarjanju imperijev zunaj Evrope. Vsebine so torej predpisane na način, da v ospredje postavljajo predvsem idejo o kontinuirani navzočnosti neke slovenske etničnosti na današnjem slovenskem prostoru, hkrati pa to slovenskost umeščajo v evropski kontekst, in sicer s poudarjanjem skupnih evropskih korenin, ki da sežejo vse do antike. Na dlani je, kdo potemtakem v vseh teh primerih nastopa kot tisti imaginarni »drugi«. Najprej Neslovinci, nato Neevropejci. Vse to pa ima seveda povsem nedvoumno funkcijo pri vzpostavljanju nekaterih temeljnih predstav o slovenski nacionalni identiteti.

Jurij: Predstavljamo si učitelja zgodovine, ki v gimnaziji predava zgodovino s pomočjo koncepta razrednega boja. Vse lepo in prav, dokler dijak ne pride na maturo?

Jernej: Kaj takega se ne more zgoditi. Pouk v šolah usmerjajo učni načrti, šola pa je navsezadnje ideološki aparat države. In ker vemo, da legitimnost modernih držav izhaja iz ideje, da je v njih reprezentirano ljudstvo, ki je suvereno na državnem teritoriju, in ker je to ljudstvo dandanes razumljeno kot narod, v tem primeru torej slovenski narod, je več kot očitno, zakaj je zgodovina, ki jo poučujejo v šolah, predvsem slovenska nacionalna zgodovina.

Damir Avdić: Utopija nekega realizma

Robert Bobnič,
fotografija Klemen Ilovar

Vsakdo, ki se je kdajkoli ali na kakršenkoli način srečal z ustvarjanjem bosanskega umetnika Damirja Avdića (tudi Bosanski psiho in Diplomatz), je nemara začutil nekaj prvinskega, surovega, skorajda krvavega, nekaj tistega pravega nelagodja v kulturi, ki človeka zmede v njegovem srkanju kolektivnega lagodja in predajanju veselju konformizma. Morda ga je kdo poslal v kurac, morda se je komu odprl nov pogled na svet. Kot ugotoviva, nevtralne pozicije ni. Avdić govori sam. Iz svoje-ga kota sveta. S kitaro. V živo. Neposredno. Brez tolerantnega leporečja. Brez metafor. Jebu mater. Tokrat brez kitare, a vendar v živo, brez strukture. O Nietzscheju. O preteklosti. O nostalgiji. O džigeri. O antiglobalistični šminki. O biohrani. O punku.

Robert: Morda bi začel z določeno primerjavo, ki se mi je porodila pred tem intervjujem. Če bi ti skušal najti kakšnega filozofskega ustreznika, bi predlagal Nietzscheja. Nietzsche je bil namreč v svojem času velik kritik malikovanja idealov, ki so v samem temelju zahodne civilizacije, medtem ko se tvoje ustvarjanje po neki drugi poti prav tako predaja kritiki idealov nekega drugega, nam sodobnega časa. Kaj praviš o tej primerjavi?

Damir: Najprej, vem, da me vedno razumejo kot nekakšnega družbenega kritika, ampak jaz enostavno nisem kritik, pač pa samo govorim o stvareh, kot jih vidim – o stvareh, ki so mi v neposredni bližini, kjerkoli sem. Če bi sedaj odšel na pot in bi nekje bil, če bi nekaj doživel, bi se me to na nek način dotaknilo in naredil bi pesem.

Kako si prišel do Nietzscheja? Če bi me povprašal po eni izmed osnovnih stvari, ki sem jih prebiral, potem je res. V neki šali sem celo rekel, da sem se naučil brati ob knjigi Tako je govoril Zaratustra, kajti moj oče je imel njeno prvo izdajo. Ali veš, da je bil Nietzsche po drugi svetovni vojni malo izobčen? Narobe so ga razumeli. Njegova sestra se je dobrikala Hitlerju, celo poklonila mu je Nietzschejev stol. Vemo, da je govoril o nadčloveku, fašizem pa je imel zgodbo o višji rasi. Kakorkoli že, Nietzschejeva sestra je v tem obdobju, malo preden je Hitler prišel na oblast, knjigi Volja do moči dopisovala določena poglavja, da bi opravičila neke stvari. Ko se je vojna končala, so ljudje, ki so ga študirali in dobro poznali, točno vedeli, katera poglavja so to. Njega ne moreš kopirati. To je smešno.

Zanimivo je, da si to opazil, saj je Nietzsche, kot mnogi pravijo, v isti meri pesnik kot filozof. Gotovo je to zaradi Zaratustre. Zakaj bi se jaz, če bi se referiral na filozofa, najbolj vezal ravno na njega? Ko sem ga bral, je od mene na nek način terjal, da se z njim ne strinjам, in zato mi je največji. Filozofi v glavnem ustvarijo nek fakt, ki so ga razvili, in rečejo »tako je«; Nietzsche ima seveda nekaj svojega, ampak pripravi te do tega, da rečeš »ne, ni tako«. A vendar, še enkrat, ne razumem se kot kritik, niti ne delam s tem namenom. Omenil si kritiko idealov – morda res zgloda tako, vendar s to razliko, da sem bolj realist. Zase imam izraz, da sem

realni utopist. Verjamem v vse stvari, na prvem albumu celo rečem »imam priče, imam bajke«, vendar pa znam razločiti, kaj je moja domišljija in kaj stvarnost. Torej če že zgloda kot kritika ideala, morda res je, vendar to vseeno gledam bolj skozi realizem. Razložim ideal, ki mi je pomemben v življenju, razložim ga na način, kaj to pomeni meni in kaj to pomeni okolju.

Robert: To primerjavo sem omenjal tudi zato, ker bi rad izpostavil pozicijo, od koder izhajaš oziroma, če sem konkretnjši, tvoj odnos do časa. Glede na to, da govoriš iz pozicije situacije povojne Bosne, me zanima, kaj ti je pomembnejše: prostor ali čas?

Damir: Lahko vzameš tudi katere druge avtorje, npr. slovenske, in zdelo se ti bo, da govorijo samo o Sloveniji. Seveda, to je prostor, od koder avtor izhaja, in normalno je, da so stvari, o katerih govori, tiste, ki se ga dotikajo. Če živiš tu v centru, v tem mestu ali nekje drugje, bo to prva okoliščina, ki bo v največji meri vplivala nate, prva stvar, o kateri boš govoril. Če pa govoriš o preteklosti, sem tu kritičen – če uporabim to besedo – do ljudi, ki govorijo o njej na idealizirajoč način. Obstajajo namreč ljudje, ki niso živeli v tej preteklosti ali pa so bili tako mladi, da ne vejo ničesar, in tako danes govorijo spomine drugih ljudi o drugem času. Kot da bi si ti danes hotel ustvariti sodbo o preteklosti, to si lahko ustvariš iz knjig, ampak imel bi drugačno sodbo, če bi živel v tem času, če nič drugega, bi imel vsaj nek odnos. Pravzaprav kakšen čas, kakšno preteklost sploh misliš? Se referiraš na pesem Bratstvo i jedinstvo?

Robert: Da, seveda, pa tudi na Mrtvi su mrtvi, Revolucija je prošla, Komunist vs. NBK revolušn in druge ...

Damir: Vsi, ki govorijo o tem, govorijo z močnimi emocijami, kajti to se tiče vsakogar. Ko pa govoriš z močnimi čustvi, kmalu zapadeš v to, da stvari ne vidiš takih, kot so. Zato pravim, da ko ljudje želijo govoriti o preteklosti, morajo pustiti, da preteče nekaj časa. Mogoče bodo o preteklosti bolje govorili ljudje, ki bodo imeli do tega totalno distanco. Tako bodo lahko ugledali, kakšna je bila ta ali ona država, kako bo v prihodnosti itn.

Robert: Zanimiv je tudi pojav jugonostalgije, ki se že lep čas razpreda po državah bivše Juge. Za nostalgijo se mi zdi, da bi jo lahko označili kot bolezen časa. Kako gledaš na to?

Damir: Nostalgija je popolnoma normalna stvar, samo emocionalno mrtev človek vsaj v nekem trenutku svojega življenja ne občuti nostalgije. **Ideološka nostalgija pa je idiotizem, ki te drži v zablodi in ti onemogoča, da bi zdajšnji trenutek ugledal takšnega, kot je. Vleče te nazaj in to, kar te vleče, ti ne dovoli, da živiš sedanost in tudi s tem, kar šele prihaja, naredi isto – rečeš si »vse je brez veze, vse je sranje«.** Ta ideološka nostalgija je problem, sama nostalgija pa ... Saj boš videl: imaš 25 let in čez 30 let boš morda poslušal današnje pesmi, ki jih ne bo poslušal nihče, tebi pa bodo nekaj pomenile. Vendar pa boš to znal narediti na zdrav način, spomnilo te bo na nek trenutek v življenju in to je normalna nostalgija. Če pa nostalgijo vzameš ideološko, da bi z ideologijo preteklega časa dokazal, da nekaj ni v redu danes, to je neumnost.

Robert: Že nekaj časa je zelo popularna tudi alternativna glasba, ki na različne načine prepleta novejšo in tradicionalne primesi. Seveda mislim predvsem na balkanski okvir, npr. Gogol Bordello, Kultur Shock, pa tudi Dubioza kolektiv, ki je, mimogrede, v Sloveniji zelo popularen bend. Rekel bi, da popularnost teh izvajalcev izvira samo iz te dodatne folk primesi.

Damir: Obstaja ena zanimiva zadeva. Za etno, folk ali turbofolk glasbo imamo izraz džigera. To je tipičen tuzelski izraz, sedaj pa se je kar razširil ...

Robert: Celó v Ljubljano.

Damir: Da. Ta izraz ni iz devetdesetih, ampak že iz začetka osemdesetih, ko so se prvič pojavili takšni elementi ... Poglej sedaj npr. Kultur Shock, ki imajo močne kitarske riffe, vendar ko na koncertu pridejo do dela pesmi, kjer se pojavi element džigere, raja eksplozira. Ta ista raja pa bo, potem ko bodo gledali kakšen turbofolk, rekla, da je to sranje. S tem vprašanjem smo zdaj malo zašli v neke druge sfere, ampak kaj naj rečem? Bodi odprt, bodi pač džigeraš ... Ne vem, zdi se mi, da si dobro opazil, da so najmočnejši elementi, ki jih takšna glasba primeša, ravno tisti, ki spominjajo na džigeraški motiv.

Robert: Še posebej to velja na zahodu, od koder tudi prihajajo bendi, kot so Gogol Bordello ali Kultur Shock.

Damir: Že, vendar ko govorimo o teh bendih, ki tudi nastopajo največ na zahodu, moramo vedeti, da zahod nima takšnega odnosa do džigere, kot ga imam jaz ali kdo iz Bosne, Hrvaške ali Srbije. Na zahodu se tega ne gleda skozi ideološki element, ampak le kot glasbo, tam se ne sodi o mentalnem sklopu tega ... Res pa je, da je ta element etna vsepovsod po svetu, že pred desetletjem je po Evropi razširjen balkan beat. Tu se vidi, da globalizacija ne pomeni samo, da nekaj prihaja z zahoda, marveč da je vzajemna.

Robert: Še več, globalizacija dejansko povečuje tradicionalizem, vzpodbuja nacionalizem. In če se znova vrneva k tvojemu ustvarjanju, se zdi, da skušaš vzpostaviti ravno nek bolj radikalen pristop do tradicije, nemara celo prelom, rez.

Damir: Radikalno je samo to, da govorim tako, kot je. Ljudje imajo radi metafore, radi stvar skrijejo v nekaj, oblikujejo lep ovitek. Pač vzameš nekaj brezveznega, ga vstaviš v ovitek in ne izgleda več tako, kot je prej. Jaz pa poskušam ta celofan odvit in reči čisto stvar, takšno, kot je. Nekateri to odbije, čeprav vejo, da je tako, le videti nočejo. Nič pa ne pomeni, če to poveš.

Robert: En izmed motivov, ki se pojavlja v tvojem umeetniškem delu, je tudi Che Guevara. Kaj ti predstavlja ta simbol oziroma znak?

Damir: Che Guevara je samo še en brand tako kot Diesel, Puma, Hilfiger, to je danes ena in ista stvar. Na neverjetnih mestih lahko vidimo ljudi v majicah Che Guevare, tam, kamor ga sploh ne moreš postaviti.

Robert: Pa ne samo Che Guevare. Pred časom je bil zelo popularen tudi Tito.

Damir: Ko s tem vidiš maso ljudi, jasno veš, da to ne pomeni nič več. Mogoče je žalostno, da Che Guevara danes ne pomeni nič več, ker se ga uporablja na način, kot da bi mi sedaj oblekli nek brand. Ampak vseeno razumem, da nekdo, ki v mladosti odkriva stvari, mora iti čez to.

Robert: Še bolj pomembno se mi zdi, da prek tega pridemo do antiglobalizma. Tudi določene progresivne politične prakse še vedno uporabljajo razne zakrnele simbole, paradirajo pod mrtvimi maliki. Na protestih lahko npr. vidimo jugoslovanske ali sovjetske zastave.

Damir: To je smešno. Oziroma sploh ni več smešno.

Robert: Ja.

Damir: To je to, kar sem rekel. To kaže, da te stvari ne

pomenijo nič več. Še enkrat: **Ljudje imajo radi metafore, želijo iti čez nekaj, ne da bi se stvari dotaknili. Želijo iti čez drek, ne da bi se usmradili. To ne gre.**

Robert: Kakšen odnos pa bi morali imeti do teh stvari?

Damir: Ponovil sem že, da nisem kritik. Govorim zgodbo, kakor jo vidim. Niti ne iščem niti ne pozivam, da se s tem kdo strinja. Nekdo bo v mojih pesmih in knjigah nekaj našel ter se s tem strinjal, nekdo pač ne, to je popolnoma normalno. Najbolj pomembno je to, da razmišljamo različno, da različno vidimo svet, ter da navkljub nestrinjanju lahko tu sedimo in pijemo kavo. Razlika ne sme pomeniti, da smo na nasprotnih straneh, ki se ne morejo stikati.

Robert: Vendar pomembno se mi zdi poudariti, da kdor zna prislunhiti takšnim zgodbam, se mu dejansko odpre prostor, da lahko začne razmišljati.

Damir: Lahko se vrniva k Nietzscheju. Dejal sem, da me je priganjal, da se ne strinjam z njim, od mene je zahteval, da sem si o tem ustvaril svojo sliko. Tudi ko sem ga bral čez leta in leta. Če te zanima, in če ga boš bral čez življenje, bo vseskozi izgledal drugačen. Stvar je v tem, da te povleče, in da ustvariš nek svoj svet. Isto je drugje, če si slišal kaj, v čemer te je nekaj potegnilo, je to super.

Robert: Mislim, da je še več. Pri umetnosti je pomembno to, da se ne počutiš komfortno. Subverzija neke umetniške forme ali vsebine se začne takrat, ko te zbega, ko se ne počutiš več prijetno, ko si iztirjen iz lastnega sveta. Isto je pri Nietzscheju: ko ga bereš, če ga res bereš, ne moreš ostati nevtralen.

Damir: Ja! Če bi moral definirati, kaj je prava umetnost, bi rekel točno to, da ne moreš ostati nevtralen. Zato je popolnoma legitimno, da ti vzameš moj CD in rečeš: »pa jebesh tok. Enostavno rečeš »to me ne zanima« ter greš na drugo stran. Da, to je to, moraš imeti odnos.

Robert: Ravno zato bi tvoje celotno ustvarjanje označil kot pank. Bom pojasnil, zakaj. A najprej: bi se strinjal?

Damir: Ta beseda pank je popolnoma izrabljena. No daj, pojasni.

Robert: Pank je etos/drža, ki ne gradi enostavno na vzpostavljanju alternative obstoječemu, marveč samo na bolj radikalen način pove tisto neizrečeno, tisto, kar pravzaprav podpira to, kar govorimo – kar govorimo v metaforah. Pank pove ravno tisto, kar metafora prekriva oziroma izraža metaforično.

Damir: Če ga definiramo tako, potem ja ... A gremo še malo ven, da naredimo kakšno fotografijo? (fotografu) Naredil si že milijon fotografij. Iz tega boš lahko naredil spot (smeh).

Klemen: To mi vsak reče.

Damir: Ko smo že pri oblikovanju, dizajnu in teh stvarih. Gledal sem neko oddajo o obiranju kave v Južni Ameriki. Delavci, ki jo obirajo, so plačani nekaj centov dnevno. Tu jo morda najceneje piješ za evro. Ta proizvod, ki je notri, to sploh ni pomembno, važno je samo, kako je zapakirano, saj se bo samo tako prodalo. Danes smo popolnoma pod udarom vizualnega. Vsi. Tega se zavedam, in ko imam nek problem, ga povem, potem pa to izpade kot kritika.

Robert: Seveda. Tudi jaz se zavedam tega, ampak vseeno pijem kavo. Hočem reči, da je problem kritike včasih v tem, da se obnaša, kot da se da takšnim stvarjem na enostaven način izogniti, s tem pa se situacijo na koncu samo moralizira. Ni zadosti kupiti nekaj hipi oblek in postati antiglobalist.

Damir: Da. Realnost je taka, da ti veš, da je nekdo nabral toliko in toliko kave za nič denarja, ampak jo piješ. Če imaš priložnost, da to spremeniš, potem spremeni. Vendar če je mi nočemo piti, jo nekdo bo. Za primer smo vzeli kavo ... Kaj pa npr. biohrana, ki je že nekaj let hit? To je najdražja hrana, govorimo pa samo o tem, kako je to naravno.

Robert: Biohrana je vpeta v družbene diferenciacije. Tu gre za delitev po razredih. Kapitalizma je več v biohrani kot v McDonaldsu.

Damir: Ko sem delal eno predstavo v Nemčiji, je bila ob stanovanju, kjer smo živeli, edina trgovina, ki je bila odprta 24 ur dnevno, trgovina z biohrano. In bila je res draga.

Robert: Vrniva še malo k glasbi. En izmed problemov, ki se dandanes pojavljajo, še posebej v Sloveniji, je tudi odnos do alternativne kulture in umetnosti od sedemdesetih let dalje. Zdaj smo priča veliki idealizaciji tovrstnega dogajanja, predvsem v raznih formulacij, da danes upor ni več možen. Kakšen imaš odnos do te glasbene preteklosti?

Damir: To, da je bila takrat neka vrsta upora, je seveda res. Ta generacija, ki je delala te stvari in bila na

margini, je danes stara dovolj, da zaseda neka mesta v družbi, zato tudi lahko tako reče. Če že omenjaš vse te ljudi, res je bilo tako, o tem ni dvoma.

Robert: Seveda, problem je v tem ...

Damir: ... da se danes o tem ustvarja mit.

Robert: Ja. Mlajše generacije so tako zdaj v poziciji, ko morajo določene stvari častiti, obenem pa naj bi priznale, da smo nesposobni ustanoviti svoj način, kako bi rekel, izražanja. Hočem reči, da bi morali tudi do tega mita vzpostaviti odnos.

Damir: Vzpostaviš ga lahko na najbolj preprost način: ne poslušaj zgodb, ki govorijo o tem, ampak enostavno poslušaj glasbo in to, kaj se te prime, je to. Zate je samo to, kar se te dotakne. Pa četudi je bilo to v nekem trenutku sranje. Če se te dotakne, potem ni sranje.

Ampak ker že govoriva o mitu: tudi ko sem bil sam mlajši, ko je bilo obdobje pank, so starejše generacije govorile, kako se je prej igralo bolje. Vedno je nekaj prej, kar je nekemu boljše. To je nostalgija. Danes zgleda – in ne vem, kako zgleda vam, saj je to vendarle vaš čas – kakor da je vse že narejeno, ampak vedno se je govorilo, da je že vse odigrano. Vendar bo morda čez dvajset let nekdo prišel z nečim drugim – morda bo to na nekaj spominjalo, ampak to ne bo to. Vedno je prostor in nikoli ni vse izrečeno in narejeno.

Robert: Ali tudi zaradi tega deluješ v tej samosvoji performerski formi: glas, telo, kitara, riff? Si hotel na tej ravni prekiniti z določeno – če tako rečem – rock'n'roll tradicijo?

Damir: Ne, to ni bilo načrtovano. Prej sem imel bend, a smo pač šli vsak na svoj konec. Potem sem igral te pesmi s kitaro in razmišljal, kako bi jih naredil – če bi vstavil bas in bobne, bi spet zvenel kot bend, če bi vstavil elektroniko, bi ... **Naposled je spontano prišlo do tega, da sem stvari odigral sam. Najboljše stvari se dogajajo spontano, kasneje pa se okoli tega ustvarja mit.** Ampak sem vsaj toliko star, da čez trideset let ne bom v tej poziciji (smeh).

•••••

• **bratstvo i jedinstvo je završilo na dva flora**

• **u masovnim grobnicama in kon-**

• **centracionim logorima**

• **na kojem od ta dva flora želiš da ti sviram**

• **pičko jedna nostalgična**

• **jebó ti Jugoslavija majku**

• **jebó ti balkan beat majku**

• **jebó ti regija majku**

• **jebó ti Tito i oca i majku**

• **(Bratstvo i jedinstvo)**

•

• **mrtvi su mrtvi**

• **sjetiš li se onih**

• **što se strahu klanjaju**

• **mrtvi su mrtvi**

• **a ti zastave na pola koplja**

• **jebó ti pola koplja mater**

• **sjetiš li se onih što se strahu klanjaju**

• **(Mrtvi su mrtvi)**

•

• **revolucija je prošla**

• **ostale su barikade**

• **da se slikamo**

• **da se lažemo**

• **(Revolucija je prošla)**

•

• **dobro se osjećam jer ja sam potpisnik peticije**

• **moja tastatura je ubojitu oružje**

• **dobro se osjećam jer ja i moji revolucionari**

• **vrebamo zlo u zasjedi**

• **na jebeno dizajnirano stranici**

• **zato nemoj čekati ni časa ni časa ...**

• **join the group on facebook**

• **(Umreži se)**

•

• **život je raj ali mi smo vragovi**

• **u laž vjerujemo smrti se klanjamo**

• **život je sreća ali mi se bojimo**

• **da osjećamo glasno**

• **život je ljubav ali mi ne znamo**

• **da damo**

• **samo otmemo**

• **život je pjesma ali nemamo sluha**

• **mi zavijamo refrene odurne**

• **život je sve**

• **ali mi smo pičke**

• **stišćemo šupak**

• **a da nam je da uđe**

• **(Život je raj)**

•••••

Na ramena velikanov stopi, sin moj!

Ljubi sin, ob branju tvojega pisma je v mojih žilah vzplamtela kri, takisto kot se vname, ko ob mrzlih večerih ob gašperčku srkam kozarec konjaka. Moje srce je pričelo biti tako glasno, da bi ob njem še glasen ropot sosedovega traktorja zazvenel kot nežno predenje majhne mačice. Je za mater pod nebom in nad zemljo sploh kaj lepšega, kot je dober in pošten sin, ki o svetu razmišlja in ne pusti, da bi ga speljala goljfiiva kača neresnice in pohujšanja? Sin, ki svojih goldinarjev ne troši po dunajskih bordelih in z vanj položenimi upi ne kvarta kot nebodigatreba furmanska zalega?

Lepšiga res ni! Da bi bil le tvoj rajniki oče Živ, bi imel veselje videti, kako je njegov sin iz rdečeličnega dečka mož pokončni postal! Kako bi bil ponosen nate, ko bi videl, da te izkoriščanje človeka po človeku, kapitalizem imenovano, ne pušča hladnega. Veš, premlad si bil, da bi ti pravila, kaj se je zgodilo in zakaj bom na to pismo prilepila ameriško znamko. Preveč nevarno je bilo, odpotovati sem morala čez noč, tebe pa pustiti v oskrbi moji sestri Magdi in preden sem se dobro ovedla, je v moje solze že pihal hladen Atlantik. A končno in naposled! Zdaj je napočil trenutek, ko ti lahko zapišem, kaj se je v resnici zgodilo in kako surovo je kapital zarezal v našo družinsko idilo ...

Prav gotovo se spominjaš očeta, kako je že pred zoro hodil v plavž in se vračal šele pozno po mraku. Izčrpan in izžet, kot je bil, pa svojega časa ni zapravljaj v tovarniški gostilni, ampak je ob isti leščerbi, kot si mi pisal ti, študiral pozno v noč. Na njegovi delovni mizi je bila zmeraj gora knjig, izpiskov, načrtov in strategij. Tvoj oče, Karl, je bil predsednik delavskega odbora in svojo nalogo je jemal z vso resnostjo, sama pa sem mu pri tem zavzeto pomagala. Si lahko predstavljaš, da sem že v tistih mračnih časih agitirala za pravice žensk, uvedbo splošne volilne pravice in enakost v višini mezd? V časih, ko se je cesar Viljem II. pridušal, da je edino pravo počelo in smoter ženske KKK - Kinder, Küche in Kirche?! Tako kot danes, sem tudi takrat verjela, da drugačen svet ni samo mogoč, ampak je nujen! In tako kot danes, so tudi takrat obstajali izredno močni ljudje, ki si tega niso želeli, in ki se ne bi ustavili pred ničemer, samo da bi njihove letne bilance kazale še večje superprofite. Seveda zmeraj so in zmeraj bodo obstajale tudi ideološke oprode, kot je dr. Pristavč, ki ga v pismu omenjaš. Ti so za nekaj drobtinic z vladarjeve mize pripravljene »znanstveno« dokazati tudi to, da je njihova mama opica.

Nikdar ne bom pozabila tistega zloveščega večera, ko je hlad poznojesenskega mraka že pošteno grizel v kosti. Moja topla sapa se je mešala z razburjenimi mislimi o jutrišnjem generalnem štrajku, s katerim smo hoteli od cesarja izsiliti koncesijo, da otroci, mlajši od dvanajst let, ne smejo delati več kot osem ur na dan. Danes je to v mnogih deželah že nekaj samoumevnega, a takrat je bila prava revolucionarna zahteva. In ko je naposled le zatulila tovarniška sirena, tvojega očeta ni bilo od nikoder, čakala sem in čakala, z grozo sluteč najhujše. V tistem je skozi duri razburjeno planil Ivan, njegov najboljši kamerad, in s solzami v očeh izdaval, da so jih razkrinkali, da je Karl mrtev, in da za nikogar od nas ni več varno. Zdaj veš, tvoj oče je umrl zavoljo kapitalizma, sistema, ki mu je izkoriščanje človeka najvišja vrednota in cinizem njegov etični kodeks.

Koliko si mogel pretrpeti, ko si poslušal tovarniškega direktorja Milana po mestu razlagati, da so Karla ustrelili, ker je hotel vdreti v tovarniški trezor, in kako daleč od resnice je to bilo! Veš, kapitalistom ni nič svetega, najlepša človeška čustva in vezi utapljaajo v ledeni vodi kovanja dobičkov in vsakogar, ki se jim nasproti postavi, so pripravljene uničiti. Kapital je nenasitna zver, ki golta ljudi, a niti ne zaradi lakote same, temveč iz čistega užitka - ker jih pač lahko!

Se spomniš sosedovega Ivančka, ki se je zmeraj cemeril za šalčko kave? No, Magda mi piše, da ga je njegova mama tako razvadila, da si še zdaj ni opomogel. Da se zdaj kot odrasel mož tako neznansko napije, da ga mora njegova služkinja kot pijano klado naložiti v karjolo in peljati domov. Dobro veš, da jaz nisem takšna, in kolikokrat sem ti že v najrosnejših letih povedala, kaj so pogumne špartanske matere govorile svojim sinovom: »če je tvoj meč prekratek, stopi bliže k sovražniku!« Takšen borben duh je danes potreben in le skozi boj bo mogoče izbojevati boljši in bolj pravičen svet. Bržkone sam dobro vidiš, da živimo v razredni družbi, v kateri si lahko vladajoči privoščijo vse, vladani pa moramo vse žrtvovati. In naj te niti za trenutek ne zavede, prav nič naravnega ali nadnaravnega ni na takšni družbi! Ljudje smo tisti, ko smo jo ustvarili, in mi smo tisti, ki jo lahko tudi spremenimo.

Ko ti pravim, da moraš stopiti na ramena velikanov, s tem mislim na velikane že izbojevanih bojev. Na takšne velikane, kot je bil tvoj oče, ki so bili za pravice izkoriščanih pripravljene žrtvovati tudi samega sebe. Z njim se boš naučil taktike in strategije, potrebne za potrpežljivo organiziranje in agitacijo. Dobil boš pristen stik s svojimi sotrpini in skupaj boste gradili na zavesti o tem, kako ste v istem življenjskem položaju in kako se upreti svojim zatiralcem. To bo veliko, a ne dovolj, stopiti moraš tudi na ramena tistih velikanov, ki jih je Karl preučeval na svoji delovni mizi. Vseh tistih velikanov človeškega duha, ki so bili sposobni analize, kritike in študij o položaju izkoriščanega človeka, tistih, ki so bili to sposobni znanstveno utemeljiti.

In ko boš stal na njihovih ramenih, boš naposled tudi sam postal velikan!

Ljubi te tvoja Mati

SMRT NARODU, SVOBODA FAŠIZMU!

Sprava; nacionalistična ideologija slovenstva; zagovor domobranstva z desne fronte

Gal Kirn, ilustracija Aljaž Vindiš

Narodna sprava je bila ena od ključnih progamskih točk, ki je hegemonizirala slovenski politični prostor od srede 80. let dalje. Glavno zastavo so kakopak začeli vzdigovati pripadniki desnice s katoliško cerkvijo na čelu. Borba za novo interpretacijo zgodovine je bila ključna v fomiranju slovenstva, prevajanju socialnih konfliktov v nacionalistično preobleko. Obsoditi poboje je postal zgodovinski imperativ celjenja ran. S tem pa se je že odpirala pot rehabilitaciji domobranstva. Zagovorniki sprave zelo radi zamolčijo, kdo so bili domobranci, ter jih na ta način odrešijo zgodovinskega konteksta in njihovih političnih zastavkov v 2. svetovni vojni. Žrtve vzdignejo v priče preteklega terorja, zavite so v žalost in tišino novih spominskih obeležij. A ne smemo pozabiti, da so bile večinoma žrtve poveljnih pobojev prav tisti, ki so med vojno kolaborirali z okupatorjem.

In danes naj bi se torej spravili z domačimi kolaboracionisti. Kakšna ugledna in plemenita sprava! Če se moramo opredeliti za nekaj, kar je bilo prelomnega v tej zgodovinski sekvenci, je bil to nedvomno partizanski boj: oboroženi upor proti okupaciji, ki je pomenil upor tako proti tujemu sovražniku kot lokalnim fašistom (domobrancem, ustašem, četnikom). V Jugoslaviji je prišlo do državljanske vojne, kjer so nekateri stali na strani fašizma (domobran-

ci), drugi pa na strani antifašizma (partizani). Vseh žrtev poveljnih pobojev tako ne moremo izvzeti iz vojnega sodelovanja z okupatorji. Ne moremo se zgolj sklicevati na krščansko etiko in izenačiti vseh žrtev. To bi pomenilo, da zgodovino enkrat pozabimo, čez nekaj let pa jo spet vklopimo in prikrojimo za kritiko vsega tega, kar je prišlo po vojni. Sprava v najslabši različici ni nič drugega kot rehabilitacija fašizma. **Spravniški ideologiji uspe izenačiti domobranstvo s partizanstvom, istočasno pa obsoditi totalitaristični režim, ki je izšel po koncu vojne. Iz navidezne izenačitve tako domobranstvo izstopi kot moralni zmagovalec, ki ni imel nič z zločinskimi režimi. Seveda pa se zamolči kolaboracijo. Sprava bo torej nastopila v trenutku, ko se bomo sramovali komunizma in bomo odobravalni fašizem.**

Liberalizem kot nevtralen teren: spoštujmo pravo!

Razprava o narodni spravi tako še zdaleč ni nedolžna in bo ostala relevantna, vse dokler se bo v naših krajih krepil fašizem oziroma bo postal celo institucionaliziran. V bolj praktičnih učinkih pa bo razplet te razprave vplival na to, kakšno zgodovino se bodo mladi učili v osnovnih in srednjih šolah. Zgodovina ni nikoli sklenjen proces, prav tako ni nevtralna veda, temveč je še kako vezana na neposredne ideološke in politične boje, zlasti ko govorimo o bližnji preteklosti. Tega nekateri na levi pri nas še niso vzeli na znanje – za razliko od desnice. Diskusija o spravi, delitev na partizane in domobrance je bila in ostaja ena od ključnih razprav v osamosvojitveni Sloveniji. In kako odgovorja na izziv sprave liberalen pogled?

Seveda je treba najti krivice in tiste, ki bodo odgovarjali za zločine, če so še živi. Nedvomno je pomembno, da se odkrije vse posmrtno ostanke, in da dobijo dostojne grobove. S tem se verjetno strinjajo vsi. Tipična liberalna pozicija pa je naslednja: treba je vztrajati pri legalnosti, spoštovanju načela zakonitosti. A v luči vzpona domoljubja, raznih preteklih referendumov je liberalni odgovor na vprašanje sprave prekratek. Vztrajanje pri zakonu, spoštovanju zakonitosti je morebiti pravšnje v primeru normalnega delovanja demokratičnega reda (kot da je ta kdaj v resnici normalno deloval?). V nasprotju s tem pa vztrajanje na pravnem principu ob pisanju nove zgodovine v času ekstremnega nacionalizma in hude ekonomske krize postane izjemno naivno. Kot da levica ni vzela resno lekcije Gramscija – boj za hegemonijo poteka na različnih ravneh in je še kako ideološko determiniran.

Stari levi odgovor

Kljub rehabilitaciji domobranstva druga partizanska stran ni ostala tiha. Slednja sicer »pasivno« brani momente NOB, medtem ko domobranci aktivno preganja po-

vojni teror dela NOB. Če se nekako vse strani lahko zedinijo glede problematičnosti poveljnih pobojev in kolaboracionizma, pa vendarle učinki sprave pomenijo nevtralizacijo preloma, ki ga je partizanstvo pomenilo za jugoslovanski prostor. Sprava v partizanski luči pomeni pripoznanje krivde za poveljne poboje in slavo določenemu aspektu politike NOB. Gre za zagovor NOB kot srži slovenskega naroda, kot da bi šlo med vojno le za nacionalno osamosvojitve. Tako dobimo dvojni rezultat: okleščen vpis NOB v zgodovino slovenskega narodnega boja ter obsodbo vsega, kar pride po 2. svetovni vojni in traja do konca 80. let. Diskurz o spravi popolnoma relativizira debato o jugoslovanskem dogodku in zabriše vsako revolucionarno sled NOB.

Pravzaprav ostane le ena revolucionarna sled, okoli katere so zagovorniki »nove resnice« debato strukturirali. Ta sled je tudi ključna travma debate, in sicer poveljni poboji. Debato o medvojnem dogajanju so hitro preselili na povojno dogajanje oziroma na revolucionarni »totalitarni« teror. Paradoksalno so kljub nelegitimni zgodovinski premestitvi izrekli vsaj eno resnico. **Povojni poboji so bili del revolucionarnega terorja s to razliko, da takrat ni šlo za noben totalitaristični režim. Revolucije ne moremo kar na hitro izenačiti s totalitarizmom. O tem se v politologiji piše mnogo študij, med drugim je o tem pisala tudi Hannah Arendt ali pa recimo Robespierre.** Pravzaprav je ironično, da zgolj desnica omogoča formulacijo revolucije ravno preko evokacije te travmatične sledi. Seveda ne stojimo na strani tistih, ki zagovarjajo poboje kar vprek, celo z izjavami – *še premalo so jih pobili*. Ključna točka vsake revolucije se pojavi v trenutku, ko je samo revolucijo treba ubraniti pred ekscesi revolucije. Slednje ostaja v politični teoriji in praksi še kako pereče vprašanje. Za razliko pa zagovorniki domobranstva kategorijo terorja mislijo zgolj skozi optiko morale, zato lahko potegnejo zgolj dva moralno-pravna sklepa. Slednja formulirajo v šteju trupel in obsodbi vseh zločincev. Ko bo pravici črne roke zadoščeno, bo sprava mogoča. Problem partizanske strani je v pasivnem sprejemanju krivice, v sprejemanju moralizatorskega diskurza. Namesto da bi mislili v okviru zagovora transformacijskih učinkov antifašističnega boja, se umikajo na zagovor strogo nacionalnega aspekta NOB.

Kako torej misliti partizanstvo?

Domobranci so kolaborirali s fašizmom, kar historično predhodi poveljnim pobojem. Domobranci so fašistično gospodarstvo, njihove obrambe stare Jugoslavije in okupacijskih režimov ne moremo v nobenem primeru enačiti z emancipatornim in revolucionarnim NOB. Domobranci so stali na poziciji fašizma in kontrarevolucije.

V nasprotju s tem je jasno, kdo je mislil in tvegati nekaj novega v antifašističnem boju: OF, partizanstvo. V primeru jugoslovanskega partizanskega boja je poleg nacionalne osvoboditve prišlo do socialne revolucije, ki je pomenila dokončen prelom s staro Jugoslavijo.

Jugoslovanske revolucije ni mogoče razumeti brez dinamike razrednih protislovij v stari Jugoslaviji. Ta badioujevski dogodek je imel predvsem dve dimenziji: mednarodno antifašistično borbo, ki je bila temelj konstitucije nove Jugoslavije (Jugoslavija ni ne nacija ne jezik), ter socialno revolucijo, ki je pomenila začetek vzpostavitve drugačnih razrednih razmerij in tranzicijo v komunizem. **Narodnoosvobodilni boj je pomenil tako osvoboditev izpod okupacije kot tudi uničenje stare Jugoslavije, ki je temeljila na hegemoniji srbskega narodnega vodstva, politične represije in besomučnemu izkoriščanju delavskega razreda in kmečkih množic.** Hkrati pa pride do narodne osvoboditve: prvič so prepoznani vsi narodi, srbska hegemonija stare Jugoslavije je odpravljena, tako se rodi nova Jugoslavija. Antinacionalistična drža nato postane ena od uradnih smernic Zveze komunistov Jugoslavije do smrti Josipa Broza Tita. Kam je pripeljala liberalizacija in ekstremni nacionalizem iz konca 80. let, ni treba preveč izpostavljati: zgodovina tragičnih vojn ob razpadu Jugoslavije govori zase.

Vsi tisti, ki še vedno mislijo, da socialistična Jugoslavija tako v političnem kot v materialnem smislu ni pomenila velikega koraka naprej, bi se morali lotiti resnih zgodovinskih študij. Tipično antitotalitarno klevetanje ter jugonostalgija tu ne pomagata prav dosti. Danes nam torej zgodovinski in politični razmislek o preteklih emancipatornih politikah ne pomeni zgolj modne muhe, temveč je postal stvar nujnosti. Mišljenje o pretekli jugoslovanski emancipatorni politiki lahko omogoči razumevanje razpada Jugoslavije in današnje restavracije kot tudi možnost premisleka prihodnjih emancipatornih politik. Več nam pove o tem, kar se dogaja danes. V postjugoslovanski situaciji, kjer se etničnih in drugih režimov čiščenj, logike nacionalnih suverenih držav in restavracije kapitalizma ne postavlja pod vprašaj, sta zgodovinska izkušnja in misel partizanskega dogodka del samega dogodka in ne le spomina nanj. **Če torej ne mislimo tega ozadja, nam sprava ne pomaga dosti. Pravzaprav je mogoča za vladajoče. In kdor se zanjo zavzema v takšni obliki, se zavzema za zgodovinsko revizijo in rehabilitacijo fašizma.**

Hlapec Borut in njegov spomin

Luka Mesec, ilustracija Dejan Kralj

Leta 2008 je na parlamentarnih volitvah *spet* zmagala levica. Levica se je historično umeščala v politično polje kot sila, ki naj bi zastopala interese delavstva, proletariata. Tako je tudi novega premierja, *socialdemokrata*, pričakalo vprašanje, v čigavem interesu bo vodil vlado – v interesu kapitala ali v interesu dela. Odgovoril je, da v nobenem od teh *partikularnih* interesov, saj so zanj »vsi Slovenci enako pomembni«. Delal torej ne bo ne v interesu delavstva ne v interesu kapitala, ampak v *občem* interesu Slovenije. Na tem mestu pa se seveda moramo vprašati, kaj, oziroma bolje rečeno, čigav pa je interes Slovenije?

Najprej moramo ugotoviti, da je Slovenija kapitalistično urejena družba, in se kot vsaka kapitalistična družba deli na razrede, ki se določajo glede na družbeno delitev dela. Institut lastnine razdeli družbo na pol – na *lastnike proizvodjalnih sredstev* in *nelastnike*, na kapitaliste in delavce oziroma na buržuje in proletarce. Kot pravi Marx, sta za kapitalistično družbeno ureditev oba razreda nujna, hkrati pa sta oba v njej *ujeta* – namreč delavec ne mara biti izkoriščen, pa vendarle je, hkrati pa kapitalist ne mara izkoriščati, pa vendar to mora početi, saj ga silijo zakoni konkurence. Razlika je le v tem, da gre enemu razredu bolje kot drugemu, seveda vladajočemu, v tem primeru buržoaziji. **V kolikor se tako socialdemokrat odloči, da bo delal v interesu obeh razredov, nevede deluje v interesu reprodukcije kapitalističnih družbenih razmerij, kar pa je seveda interes razreda, ki mu gre v tej ureditvi bolje – je torej interes kapitala.**

Levica je tako ujeta v začaranem krogu – po eni stra-

ni želi biti (v primeru socialdemokracije) vsaj kritična do kapitalizma, a ker posega po *napačnih* konceptualnih aparatih, se ne more izviti iz oklepa *nacionalnega interesa*, ki pa nujno služi za reprodukcijo (kapitalističnih) razrednih razmerij v družbi. Zato bo morala premisliti svoja konceptualna orodja, ki vplivajo tako na sedanost kot preteklost in s tem usodno določajo prihodnost, v kolikor bo želela *zopet postati levica*. V pričujočem članku bomo skušali ugotoviti, na kakšen način je v imaginarij *uradne* slovenske levice vpeta ideja naroda, kako je prišlo do združitve nezdržljivega – nacionalnega in razrednega boja – in seveda tudi, kakšne učinke ima ta ideologija na realnost, ki jo živimo.

Narod-hlapec kot subjekt Zgodovine

Narava nacionalistične ideologije je, da v trenutku, ko se zgodovinsko pojavi, skuša tudi vso dolgo preteklost, ko ideja naroda sploh še ni obstajala, razložiti kot *zgodovino narodovega boja za lastno državo, torej za nacionalno suverenost*. **V slovenskem primeru se nacionalizem pojavi v 19. stoletju in si nemudoma poišče zgodovinsko utemeljitev – v ta namen si izmisli ustrezno mitologijo.** Ta temelji na predstavi, da se je zgodba Slovenije začela že v Karantani (čeprav je ideja Slovenije stara šele dobrih 150 let), ki naj bi bila prva slovenska država, od tega srečnega trenutka v zgodovini pa naj bi Slovenci trpeli *etnično zatiranje* pod tujimi narodi. Hja, zanimivo bi bilo vprašati kakega prebivalca Kranjske v 14. stoletju, kaj si misli o ideji Slovenije, in če se prepozna kot Slovenec.

Kakorkoli že, slovenska nacionalna mitologija je tesno povezana z idejo 1.000-letnega trpljenja Slovencev pod tujimi narodi (seveda z izjemo Karantanije, ki služi kot zgodovinska legitimacija zahteve Slovencev po lastni državi – to naj bi namreč enkrat že imeli, pa nam je bila po krivici vzeta).

Ker je zgodba o 1.000-letnem trpljenju Slovencev pod tujimi narodi zgodba o izkoriščanju in zatiranju, je postala privlačna tudi za bolj poetično/lirično plat slovenske levice. Tako je npr. Ivan Cankar, *socialdemokrat*, v začetku 20. stoletja skoval idejo o *narodu-hlapcu*, njegov sodobnik Oton Župančič pa je idejo nekoliko prilagodil kapitalističnim družbenim razmeram in skoval idejo *naroda-proletarca*. Šlo je seveda za genialno združitev marksizma in nacionalizma, za združitev razrednega in nacionalnega boja. Problematično pa je tisto, kar je tičalo za to idejo, in sicer ideologija o Slovincih kot hlapcih, *proletarcih*, ki so 1.000 let trpeli pod *tujo buržoazijo*, k čemur lahko logično pristavimo idejo, da se bo trpljenje Slovencev-proletarcev končalo, ko končamo nadvlado tujcev-buržujev. **Slovinci tako v tej ideologiji postanejo proletarci, tujci pa buržuji. Osvoboditev tuči v nacionalni osamosvojitvi, vzpostavitvi nacionalne suverenosti.**

Levica kot dekla naroda-hlapca

Ideja je bila dovolj dvoumna in vsevključujoča, da je rodila ogromen mobilizacijski potencial. Tega se je zavedala tudi Komunistična partija Slovenije, ki je med *antiimperialističnim bojem* idejo prevzela, jo inkorporirala v svojo uradno ideologijo in iz antiimperialističnega boja naredila narodnoosvobodilni boj. Partizanski *razredni boj* se je tako počasi pretapljal v *nacionalni boj*, boj za narodno osvoboditev, ne pa za osvoboditev razreda. Zanimivo sta se oba boja dovršila – partizanom je uspelo *pregnati tujce*, hkrati pa izvesti proletarsko revolucijo. **Vendar pa se je prvi cilj dovršil v skorajšnji popolnosti – revolucija je slovenskemu narodu poklonila precejšnjo suverenost v jugoslovanski federaciji, medtem ko je glavni cilj revolucije, tj. odprava razredov, vzpostavitev delavske suverenosti, izpadel. Revolucionarni režim je namreč proletarce postavil za tekoči trak in vzpostavil birokracijo, ki je vladala svobodnim proletarcom v samoupravnem sistemu.**

Tako vidimo, kako drastično je diskurz nacionalne osvoboditve vplival na naravo revolucionarnega režima samega. *Slovenski proletarci* so si namreč z NOB izborili *slovensko državo* (pa čeprav v federaciji), zaradi česar so bili prepričani, da se je s tem končala 1.000-letna nadvlada tujih ljudstev, 1.000-letno hlapčevstvo, in da se je posledično re-aliziral 1.000-letni sen njihovih dedov in očetov o svobodi v lastni državi.

Vendar pa so se motili. Lastna država ni osvobodila hlapcev, saj je vzpostavila tudi *njim lastne* gospodarje. Jugoslavija (in Slovenija v njej) sta po revoluciji postali razredni družbi, le da proletarcom v tem primeru niso vladali buržuji, ampak partiji, torej proletarcom lastna *avantgarda*. Ker pa je Zgodovina hotela, da se je to zgodilo v federaciji, so hlapci zopet napačno prepoznali nasprotnika. Kolektivna identifikacija s *slovenskim narodom* jim je sugerirala, da problem tiči v tem, da se narod-hlapec še ni popolnoma osvobodil tuje nadvlade, saj naj bi ga izkoriščali *bratski ju-*

goslovanski narodi. **Rešitev je bila tako na dlani: na sončni strani Alp se bosta cedila med in mleko, ko se znebimo še zadnjega gospodarja našega naroda-hlapca v zgodovini – jugoslovanske federacije.** NOB se je tako *de facto* dovršil leta 1991, ko je se je *naš narod* končno znebil pripone *hlapec* in postal *nacija*.

Narod-hlapec kot gospodar sedanosti

V trenutku, ko pišem ta članek, se je zgodovina že končala, zato jo lahko od zdaj naprej pišemo z malo, saj smo po 1.000 letih trpljenja postali Slovenci z veliko. Vendar pa se tudi po koncu zgodovine pojavljajo znaki, da zgodovine še nismo uspeli zaježiti, pa čeprav živimo v *lastni državi*. Namreč naš narod, vaje trpljenja in totalitarizmov, se je tudi v *demokraciji* znašel v težavah. Tokrat v ekonomskih in političnih. Pestijo nas revščina, negotovost, nestabilnost, javnofinančni primanjkljaj, prenizka rodnost, nedelujoč pravni sistem, korupcija, okoljski problemi, klientelizem, nepotizem, oportunistični politični veljakovi in seveda še vsi ostali problemi, za katere pa je ta članek prekratek.

Vprašanje, ki se pojavlja, je, kako je to mogoče, ko pa živimo v lastni državi? Kdo nam tokrat greni usodo, ko pa smo suvereni na *svoji zemlji*? Politiki nam seveda ponujajo zajetno bero odgovorov na to vprašanje; krivi so Kitajci, kriva je EU, kriva je Grčija, mogoče je problem v tem, da Slovenci »še vedno *enotni*«, ali pa smo z vstopom v EU izgubili preveč suverenosti in EU je nova Jugoslavija, mogoče je v Sloveniji preveč tujcev, ki so povrh vsega še leni ipd. ipd. **Če strnemo vse te odgovore v eno samo poved, bi jo formulirali nekako takole: problem je v tem, da se Slovenci kljub vsemu še nismo uspeli v popolnosti znebiti tuje nadvlade (tujci nam vladajo od zunaj in od znotraj), poleg tega pa »še vedno!« nismo enotni! Kot bi rekel N'toko: »Kje sem to že slišu?«**

Intermezzo

Na tej točki se vrnimo na začetek članka. Kot vidimo, se soočamo z resnimi težavami; najprej zaradi politične in ekonomske krize, strah v kosti pa nam morajo nagnati predvsem reakcije političnega razreda in dela javnosti na te težave. 150 let nacionalizma je namreč *slovenskemu ljudstvu* v podzavest fiksiralo idejo, da je narod *edini* relevanten subjekt v zgodovini, in zato to isto ljudstvo ne zna misliti zunaj okvirov naroda/nacije. V kolikor nas *domača* oblast izropa, je problem v tem, da nismo *dovolj enotni*, v kolikor nam globalna soodvisnost sugerira, da moramo pomagati Grčiji v krizi, bomo kričali, da nas *zopet tujci izkoriščajo*. Desni socialdemokrat Borut in njegovi še bolj desni pajdaši tako s svojim diskurzom ustvarjajo plodna tla za fašizem. Diskurz naroda-hlapca je torej tisti, ki bo *preprostega* in *skromnega slovenskega človeka* radostno pahnil v fašizem.

Naloga levice: dekonstrukcija naroda-hlapca

Kot vidimo, je koncept naroda povsem prežet domači politični diskurz. Levica je v njem povsem izgubila kompas. **Narod-hlapec, ki naj bi služil kot agitacijsko orodje v boju zoper fašizem, se zaradi zgodovinske amnezije levice 70 let kasneje vrača kot najresnejša grožnja novega, tokrat domačega fašizma.** Namreč v globalni krizi kapitalizma naš politični razred in posledično večina javnega prostora iščeta odgovore na globalno krizo v nacionalnih, kulturnih in celo etničnih okvirih.

Tudi med delavstvom je prevladala ideja o narodu-hlapcu, ki je povsem zasenčila zavest o razredu proletarcev, ki so resnični hlapci tega sistema, zaradi česar delavci ne zmerejo misliti globalne krize. Globalizacija nam je namreč prinesla globalni kapitalizem, delavski razred pa je ostal ujet v nacionalne okvire. Tako delavci zlahka padajo na nizkotne populistične note o izkoriščanju *slovenskega delavca* s strani Grkov in Ircev. *Mainstream* socialdemokratska levica pa ob tem potuhnjeno s svojo nacionalistično retoriko priliva olje na ogenj.

Levica bo zato morala pokazati na potuhnjeno socialdemokratsko nevarnost, na katero je opozorila Roza Luxemburg pred 1. svetovno vojno, ko so vsi evropski socialdemokrati glasovali za vstop v vojno. Ob tej gesti je socialdemokratom ironično zabičala: »*Proletarci vseh dežel, združite se v miru, v vojni pa si porežite vratove!*« Na podoben način današnja socialdemokratska svojat, ujeta v koncepte nacionalizma, hujska proletarce (da bi laže rešila krizo kapitalističnega gospodstva na ramenih delavcev), da jih izkoriščajo tujci, zato mora levica nujno rehabilitirati teorijo razredov, ki bo znala pokazati na prave antagonizme kapitalistične družbene ureditve ter prave vire

izkoriščanja in podrejanja. V praksi to pomeni, da mora proletarцем podati konceptualno orodje, prek katerega se bodo identificirali kot proletarci, prepoznali, da njihovi nasprotniki niso Hrvati, ampak politično-ekonomske elite, ki svojo lastno krizo rešujejo na hrbtih delavcev. Tako bodo presešli nacionalne okvire, nacionalno kletko, ki jim omejuje pogled in um, ter s tem prepreko, ki umetno razdružuje globalno delavstvo in daje moč globalnim vladajočim razredom.

Proti-spominu

Robert Bobnič, ilustracija Dejan Kralj

Ker se veličina duha meri tudi po tem, v kolikšni meri lahko ob burkaštvu časa ostane trezen, bi veljalo postati ob tej težki, a veličavni nalogi. Spomniti se, zakaj smo se borili, premeriti nam bližnjo zgodovino, spopolniti zgodovinski spomin – res je, vendar kaj pa če porečemo, da se poleg tega, da se lahko spominjamo bolje, lahko spominjamo tudi drugače? Da nismo enostavno pod spominom neke oblasti, temveč v oblasti nekega spomina? Za priokus parafrazirajmo Marxa: doslej smo zgodovino samo interpretirali, čas je, da jo začnemo spreminjati. Z drugimi besedami: doslej smo se spominjali zgodovine, čas je, da začnemo zgodoviniti tudi spomin sam.

»Iz zgodovine je torej treba narediti proti-spomin – in v njem posledično razviti povsem drugo formo časa« (Michel Foucault).

Genealogija spomina

»Kako se temu nekoliko topemu, nekoliko čenčavemu trenutnostnemu razumu, tej utelešeni pozabljenosti nekaj tako vtisne, da ostane prisotno? ... Ta prastari problem se ni, kot si lahko mislimo, reševal ravno z nežnimi odgovori in sredstvi; morebiti celo ni ničesar starejšega in grozljivejšega v vsej predzgodovini človeka od njegove mnemotehnike. 'Nekaj ostane v spominu tako, da se vanj vžge: samo to, kar ne preneha boleti, ostane v spominu' – to je temeljni stavek najstarejše (žal, tudi najdaljše) psihologije na zemlji« (Friedrich Nietzsche)

Spomin boli – da, vendar tu ne gre za ta ali oni spomin, za boleč spomin, spomin, ki bi ga človek rad prepustil drobovju pozabe; ne, gre za to, da se spomin kot tak porodi iz neke bolečine, nečesa, česar se človek kot družbeni žival ne more otresti, saj se vpiše v samo jedro družbenih odnosov. Nietzsche, ta veliki rodoslovec duha izvor spomina, s tem pa tudi njegovo bolečino prepozna v nujnosti dajanja obljube, ki pa ni nič drugega kot ime za neko temeljno družbeno vez. Obljuba = pogodba. A ne pogodba v liberalnih fantazmah, kjer je razumljena kot vez med s svobodo obdarjenimi posamezniki, ki dobesedno vstopijo v zakon, zavezujoč za vse enako, temveč kot porajajoča se iz neenakega razmerja med upnikom in dolžnikom. »Prav tu se obljublja; prav tu gre za to, da se tistemu, ki obljubi, ustvari spomin; prav tu bomo naleteli, pa naj bomo še tako nezaupljivi, na najdišče trdote, okrutnosti in mučnosti.« Da bi namreč dolžnik jamčil za svojo obljubo vrnitve dolga, se upniku ob morebitni kršitvi ponudi kot predmet nasilja: »[N]amesto neposrednega povračila za škodo (torej namesto poravnave v denarju, zemlji ali kakršnikoli posesti) pripada upniku za povračilo in poravnavo neka vrsta ugodja, – ugodja, da lahko brez pomislekov sproža svojo moč nad brezmočnim [...], užitek v nasilju.« Bolečina spomina je le spomin na to izvorno možnost izvršiti ali (u)trpeti nasilje.

Pustimo vendar vse ugovore, ki so nas začeli ščemeti pred takšnim naziranjem, pa tudi vsakršno teoretsko dlakocpestvo – kajti tu nam nikakor ne gre za teorijo – in raje razprimo poanto, ki se ponuja sama od sebe. Če kaj, potem

Nietzschejeva pridiga o izvoru spomina prikaže to, da spomin ni nič nevtralnega, nič platonkega, noben lasten košček sveta in zavesti, marveč nekaj, kar je vselej vpeto v določeno razmerje moči. Vendar to ne pomeni enostavno, da je dotičen kolektivni spomin potvorjen s strani vladajočih – dasiravno temu je tako – ampak da spomin že v samem sebi ni eno, se pravi, ni istoveten sam s seboj, temveč je samo razmerje. Spomin se ne more spominjati samega sebe in pozaba se ne more pozabiti, saj sta oba procesa odvisna od določenega načina interpretacije, ki pa je odvisna od sedanjega – in ne preteklega – boja. Ravno zaradi tega pa prikazano razumevanje, ki ne razbije samo konkretnega spomina, temveč ustaljeno pojmovanje spomina kot takega, zahteva določeno težko uho za prisluh časa – kot smo dejali uvodoma: zahteva določeno treznost – za vračanje v preteklost ne zavoljo tega, da bi jo ponovno sestavili, temveč še enkrat razbili in skozi tisto, kar smo bili, nakazali tisto, kar šele bomo. Z eno besedo: genealogija.

Spomin genealogije

»Vse, na kar se opiramo, ko se obračamo k zgodovini in jo skušamo zapopasti v njeni totalnosti, vse, zaradi česar se nam lahko kaže kot potrpežljivo kontinuirano gibanje, vse to je treba sistematično razbiti. Na koščke je treba razbiti to, kar bi dopuščalo tolažilno igro prepoznav. Vedeti, celo v zgodovinskem redu, ne pomeni 'ponovno najti' in še posebej ne 'se ponovno najti'« (Michel Foucault)

Genealogija je čut za zgodovino, ki se ne opira na nikakršen absolut, nikakršno stalnico v zgodovini, nobeno nadzgodovinsko bistvo, idejo ali esenco. Pozabite na večne resnice, ki bi bile enkrat za vselej podeljene človeštvu, in ki bi jih človek lahko znova prepoznal oziroma, pravilneje, se jih spomnil. Genealogija telesa. Genealogija čustev. Genealogija uma. Genealogija resnice. Genealogija družbe. Genealogija naroda. Genealogija duše. Genealogija nagona. Genealogija spomina. Nič ni večnega. Vse je nastalo. Nastalo v času.

»Time destroys everything« (Irreversible).

Tovrstni zgodovinski čut preteklosti – in vedno gre za našo preteklost, preteklost človeka kot človeka – tako ne preučuje zavoljo tega, da bi pokazal na neko enotnost ali istost, marveč da pod to enotnostjo pokaže razpršeno gomazetje sil. Ne išče korenin naše identitete, ampak jo, nasprotno, razprši, pokaže na njen sestav, na njeno naključje in njeno razpokanost. Gre dejansko za upor mitološkemu načinu mišljenja kot podlagi zgodovine zgodovinarjev, ki v preteklost vstopajo, da bi našli spravo in trdnost identitete. Vendar pa, kot smo videli pri spominu, genealoški uvid vseeno naslavlja izvor, a s to razliko, da pokaže na njegov naključen vznik, na dogodek tega vznika, ki se dogodi v prostoru nekega boja. Še enkrat, kakopak, Nietzsche: »Toda vsi smotri, vse koristnosti so samo znak za to, da je neka volja do moči zagospodarila nad nečim manj močnim in mu iz sebe vtisnila pomen neke funkcije; in celotna zgodovina neke 'stvari', nekega organa, navada je lahko neprekinjena znakovna veriga vedno novih interpretacij in priredb, katerih vzroki sami ni nujno, da so v medsebojni sovisnosti, marveč si, v določenih okoliščinah, zgolj naključno drug za drugim sledijo in se izmenjujejo.« Rečeno z jezikom bolj domačega okusa: smisel neke stvari je odvisna od vedno vnovične prisvojitve novega gospodarja, vendar ta gospodar ni nikakršen ta ali oni gospodar, marveč način gospodarstva, znotraj katerega se nek vladajoči lahko šele okrona kot vladajoči.

Zategadelj genealogija ne postopa s figovim listom pred sabo. Nasprotno, pomeni namreč nič drugega kot ponovno si prisvojiti določeno stvar, ponovno zavoljo njene spremembe; vtisniti ji novo vrednost. Sprožiti novo gospodarstvo. Kot je ob razdelavi Nietzschejeve filozofije pokazal Gilles Deleuze, genealogija govori tako o izvoru vrednote kot o vrednosti izvora. Zasliševati večne ideale, prevrednotiti vse vrednote – genealogova in genealoginjna težka senca.

Delovati v času, delovati iz časa, gledati genealoško; tako pomeni delovati iz sedanjosti na sedanjost. Prikazovati nek zgodovinski proces skozi razpršeno mnoštvo nenujnega, a hkrati železnega, spleta silnic, pomeni pokazati na neko Drugo zgodovine – na razsežnost nemožnega, nečesa, kar ni bilo uresničeno, a je bilo prisotno kot

potencialno. Tu se čas pravzaprav prelomi na dvoje. Odpre se razpoka, razpoka v sedanjosti, ki odpre prostor za drugačno razumevanje reda stvari. Možno je misliti drugače. Proti spominu in proti lastnemu času. In poskusiti velja natanko iz sebi lastnega mesta.

Neue Slowenische Mythologie

Če bi morali ob dvajseti obletnici osamosvojitvenega plebiscita, tega nagradenega in pristnega mitološkega govoričenja, ki naj bi ga moderni duh bolj kot ne poznal samo še iz knjig ter sivih pogledov na nerazsvetljena obdobja, izbrati rečenico, ki je v največji meri sežela dogajanje, bi to vsekakor bila: »A smo se za to borili?« Terjati od določene oblasti, da je zatrla ravno lasten boj, hm, lastne ideale, je seveda osvobajajoča pozicija, a vendar v sebi zastre ključno potezo, ki pritiče mitologiji kot zgodovini enega.

Logika politične mitologije – in narod je politično-mitološki pojem sam po sebi – je namreč preprosta: dotična sedanja ideološka opcija se opre na pretekel mit, ki čaka joč tiči v zaprašeni časi, in obljubi njegovo spolnitev v prihodnosti. Mita, oprostite, boja se je treba le spomniti in spomni se ga vedno nekdo. Mit ima odprto strukturo, vedno je neuresničen. Vselej v čakanju. Samo še malo je treba potrpeti, še malo stisniti, pa bomo tam. Zgodba o osamosvojitvi nekega hrepenečega, klenega in požrtvovalnega naroda, ki pa še vedno ni pripeljan čez puščavo. Dandanes so podobe te naravne nujnosti narodne emancipacije požrle in zatrle vse raznolike in tudi nasprotujoče politične, kulturne, identitetne, estetske, razredne ter družbene boje, prakse in ideje, ki so se v preteklosti pojavile na tem prostoru. Ničesar več ne moremo razumeti brez speljave v nacionalno osamosvojitve. Celotno punk, ta v sebi zapleten fenomen točno določenega časa, se interpretira kot spravitev v tek nekega emancipatornega procesa, ki naj bi se že v začetku sparil z narodno osvoboditvijo. V tem smislu ni čudno, da velja nekoč anti- danes pro-fašistični Boris Pahor, človek pozabljenega, preživetega, a žal še ne prežvečenega časa, za enega največjih komentatorjev sedanjosti.

Iz lastnega časa, v katerega smo ujeti, narediti drugo formo časa, iz opisanega spomina, ki se spominja nas in ne preprosto mi njega, narediti protispomin tako pomeni vrednotiti, še več, prevrednotiti samo osamosvojitvev in z njo povezane ideale. **Osamosvojitvev, suverenost, demokracija, enotnost, sprava, narod, tradicija, zgodovina, svoboda, družina – ne čislati postavljenih idealov, temveč počasi, s potezo za potezo kazati na njihovo notranje neskladje, na njihovo nastalost in njihovo izginulost. Enostavna premeritev nekega procesa na ozadju neprevprašanega ideala ni nič drugega kot reprodukcija obstoječega.**

Drugi bidermajer

Samo Šmajgl,
fotografija Corinna Paltrinieri

»Ali lahko zadnjih dvajset let 20. stoletja imenujemo kako drugače kot druga restavracija? [...] Ker ni restavracija nikoli nič drugega kot nek zgodovinski trenutek, ki razglasi, da revolucije niso možne, in da so odvratne, ter da je superiornost bogatih prav tako naravna, kot je izvrstna, si lahko mislimo, da restavracija obožuje število, ki je predvsem število cekinov, dolarjev in evrov.« [Badiou, Dvajseto stoletje, začetek tretjega poglavja]

Zgodovina pojma

Kateri dogodki v zgodovini si zaslužijo oznako revolucije? SSKJ označuje revolucijo kot radikalno spremembo družbenih, ekonomskih in političnih odnosov, ki jo izvedejo napredne politične sile. Da pa revolucijo sprožiš, morajo imeti te napredne politične sile za sabo ljudi. Brez ljudstva je revolucija nemogoča, saj star sistem, ki ga spreminjaš, ne bo prepustil prestola samo zato, ker si navedel dovolj močne argumente za spremembo. Potrebna je moč množice, sposobne, da uveljavi spremembe proti oblasti. Ljudstvo pa je pripravljeno sodelovati v revoluciji takrat, ko je eksistencialno na koncu svojih zmožnosti. Jeza, lakota, brezpravnost in dolgoletno zatiranje so pogoji, ki prej ubogljivo ljudstvo poženejo na ulice in barikade. V oktobrski revoluciji je nezadovoljstvo direktna posledica prve svetovne vojne. Večletno izčrpavanje, ki za sabo pusti milijone mrtvih na fronti in še več lačnih v zaledju. Ljudem prekipi in pripravljene so na spremembe. V tem trenutku v revolucijo vstopijo napredne politične sile, ki so potrebne, da ne bi začetna iniciativa ljudi izzvenela takoj, ko bi stara oblast obljubila malo več svobode. Lenin, Robespierre, Castro in ostali revolucionarji nastopijo kot usmerjevalci toka sprememb. Za ideje, ki jih predstavljajo, morajo navdušiti množico, ta pa potem ni več zadovoljna samo z drobtinami, ki jim jih hoče dati stara oblast. Tako je revolucija najprej materialna in nato ideološka. Z drugimi besedami: če imaš še tako dobro rešitev za spremembo stanja, v katerem se nahajamo, ti nič ne pomaga, dokler so ljudje vsaj malo zadovoljni s tem, kar imajo. Lahko bi trdili obratno, da je bila najprej ideja, ki je krožila med ljudmi in sprožila revolucijo, ampak se mi zdi, da so kmetje in meščani Francije bolj občutili kruljenje praznih želodcev kot ideje svobode, enakosti in bratstva. Seveda nas to ne sme zavesti v misel, da so se napredne revolucionarne ideje pojavile šele, ko je izbruhnila revolucija, le udeležile so se lahko šele, ko je preživetveno stanje ljudi padlo dovolj nizko.

Sam izraz revolucija se v politiki prvič uporabi s tako imenovano slavno revolucijo leta 1688 v Angliji. Takrat so parlamentarci s pomočjo nizozemskih vojakov brez nasilja zamenjali kralja Anglije. Čeprav dogodek nosi ime revolucija, ga ne moremo označiti za le-to, saj manjka bistvena komponenta revolucije. Poleg zamenjave oblastnikov je treba zamenjati tudi način vladanja, sistem, znotraj katerega se razporeja politična moč. Druga pride na vrsto ameriška revolucija, ki zadosti pogoju spremembe sistema, saj se iz kolonije prevali v federativno državo. Američani pa se niso borili proti svojim lastnim voditeljem, temveč proti Angležem. Ni jim šlo za spremembe v celotnem imperiju, ampak za odcepitev. Primernejši izraz bi bil osamosvojitvena vojna. Primerjamo jo lahko s slovensko odcepitvijo od Jugoslavije, ki je bila odhod in menjava sistema, vendar je ne označujemo kot revolucijo. Pri tem pride do odcepitve naroda in ne spremembe znotraj njega. Če bi šlo za revolucijo, bi Američani poskušali strmoglaviti angleškega kralja in sistemsko ureditev znotraj celotnega kraljestva. Tako pridemo do prve, francoske revolucije, ki je začetek dolgega 19. stoletja. Pri vsaki revoluciji je prisotno tudi nasilje, ker vedno pride do konflikta med starim in novim. Vedno se najde kdo, ki mu revolucija ne odgovarja. Francoska ostalim monarhijam, oktobrski Antanti, komunistične revolucije Američanom.

SVOBODA ENAKOST BRATSTVO

Francija že, kaj pa Slovenija?

= KAPITALIZEM

= KOMUNIZEM

= NACIZEM

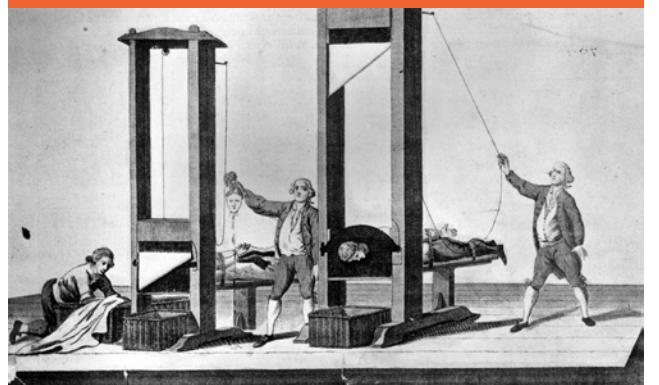
Z revolucijo se istočasno oblikuje koncept naroda. Ko se tretji stan v Franciji na teniškem igrišču zaoblubi in proglasi za narodno skupščino, je s tem podal okvirje svojega boja, ki so meje naroda. Narodna skupščina predstavlja francosko ljudstvo, kmečki tretji stan iz vseh koncev kraljevine. Tretji stan pa ni smel ostati samo tretji stan, pač pa je moral postati narod, moral je vključevati vse tri stanove, da je narodna skupščina dobila legitimnost vladati vsem. Ker vse vežeta isti jezik in ista zgodovina znotraj kraljevine, je bila spojitev lahka. Dobimo narod. Srednjeveški kralji so vladali teritorijem in gradili moč na posestih, nova oblast pa vzpostavi identiteto naroda, ki mu vlada. Prek revolucij in uporov se v 19. stoletju v Evropi oblikuje narodna, parlamentarna država, ki jo v veliki meri pogojujeta kapital in razred kapitala – buržoazija. Ker pa so te države še vedno zastopnice manjšinskega dela prebivalstva, se sproži drugi val revolucij. Val komunističnih revolucij 20. stoletja. Od oktobrske prek kitajske pa do kubanske poskušajo z idejo – naj vladajo tisti, ki delajo, in ne tisti, ki so lastniki dela – vreči z oblasti tiste, ki so se v prejšnjem stoletju z revolucijo borili za svoje pravice. Spet imamo brezpravne kmete in delavce, ki pa povezave ne gradijo več na narodu, ampak na skupni solidarnosti, enakosti. Proletarci vseh dežel, združite se! **En od razlogov za neuspeh komunističnih revolucij je ta, da niso uspeli vzpostaviti skupne identitete, temveč so še zmeraj delovali v okvirjih narodov, ki jih je postavila francoska revolucija. Politika se je v komunističnih državah še vedno oblikovala v okviru naroda, narodnih partij in ne kot nadnacionalno gibanje, ki je bistvo komunistične ideje. Poleg same ideje, ki nosi val sprememb, je treba spremeniti zasnovo, temeljni kamen, ki je podlaga izvajanja spremembe. V francoski revoluciji je ta temelj postal narod, v oktobrski pa bi morala to postati internacionala, skupnost vseh delavcev.**

Prvič kot tragedija, drugič kot farsa

Prvo obdobje restavracije je bil poskus evropskih vladarjev, da si po Napoleonovi epizodi poskušajo povrniti svojo moč. Od Napoleonovega poraza pa do pomladi narodov 1848. leta je državni aparat v Evropskih državah skušal sistematično zatreti vsako mišljenje, ki ni bilo v skladu s starim redom. Nadzor nad tiskom, prepovedi združevanj, prepoved političnega udejstvovanja so ljudi prisilili, da so se pomaknili nazaj za zidove svojih hiš. Ljudje so se začeli osredotočati na nepolitičen del svojega življenja. Bidermajer, ki je vodilni umetnostni slog tega obdobja, predstavlja kulturo umika. Lirika in slikarstvo sta prežeta s pobožnimi in sentimentalnimi vsebinami. Slikarstvo se osredotoča na portrete. Začne se masovna potrošnja pohištva, ki poudarja praktičnost, saj le-to zaradi industrijske proizvodnje postane dostopno širšemu delu prebivalstva. **Materialna konzumacija srednjemu razredu, ki mu je nasilno vzeta pravica političnega udejstvovanja, prinaša občutek smiselnosti, polnosti v življenju.** Zapolni se tisti del življenja, ki je bil namenjen prepovedanemu družbenemu udejstvovanju. Svoboda, enakost in bratstvo pa so ideje, ki jih je francoska revolucija zasidrala v ljudeh in jih ni bilo mogoče popolnoma zatreti. Po 30 letih poskusnega vračanja v preteklost je v Evropi počilo in zgodila se je pomlad narodov.

Minilo je 160 let od pomladi narodov. V tem času je od svobode, enakosti in bratstva ostala le svoboda. Tri besede, povezane s tremi ideologijami, so kreirale 20. stoletje, preživela pa je samo ena. Bratstvo je sinonim za narod. Bratje in sestre, ki so z isto usodo, isto zgodovino, istim jezikom vezani en na drugega. Bratstvo se izrodi v fašizmu in nacizmu, ki poskušata povezanost utemeljevati na mitu in neki davni, večni pravici. Krutost druge svetovne vojne pokoplje koncept bratstva. Enakost je bistvo komunističnega projekta. Razdeliti vsa materialna sredstva enakomerno med ljudi. Nobeno delo ni več vredno kot drugo, vsi si zaslužimo enako in imamo enake pravice, saj med nami po naravi ni nobenih razlik. Ideja je dobila možnost realizacije z oktobrsko revolucijo. To ji, kot vemo, zaradi mnogoterih razlogov ni uspelo. Po padcu berlinskega zidu je komunizem spet postal samo utopija s pridihom stalinističnih pobojev. Nezmoglost vzpostaviti svetovni red na podlagi bratstva in enakosti je na zmagovalni oder zgodovine postavilo svobodo z neodtujljivim liberalizmom in tržno ekonomijo. Znajdemo se v obdobju, ko so revolucije spet nemogoče. Tokrat ne zaradi terorja, ki bi nas iz vseh strani tlačil in silil v ubogljivost, temveč zaradi nezmožnosti, da človek misli spremembe. Svoboda je ostala samo še kot nezaščitenost ljudi pred neomejenim izkoriščanjem, ki se mu niti ne upirajo več. Delati ob nedeljah, delati brez plačanih nadur, delati 12 ur na dan za minimalno plačo, ker to delajo vsi. Kot je rekel znanec: »Pri nas v podjetju imamo tak sistem,« kot da je to edini mogoč in sprejemljiv sistem. Velike ideje o novem boljšem svetu in človeku, ki so doživele svoj klavrn konec v prejšnjem stoletju, so nas potisnile v brezup. Ostale so samo še stvari, ki jih lahko kupimo, zabave, ki se jih lahko udeležimo, in položaj, ki ga lahko zasedemo. **Kupovanje pohištva v bidermajerju je danes zamenjala masovna potrošnja na vseh področjih življenja. Grajenje prihodnosti je ostalo samo še za utopiste. Vsi samo poskušamo čim bolj lagodno počakati smrt. Človek se je ponovno umaknil v zasebnost, tokrat ne zaradi terorja, ampak zaradi razočaranja, ki ga vidi v propadu dveh velikih alternativ – fašizma in komunizma – ki sta obljubljali spremembe, a sta jih bili nesposobni sproducirati. V zmagi liberalizma, kapitalizma vidijo realnost, ki jo potrjuje zgodovina.** Leta 1848 je revolucija vzklikla iz nedokončanega projekta francoske revolucije, ki je ljudem pokazal preprosto dejstvo, da so spremembe možne. Vzkliklo je upanje, ki ga ni mogel zatreti niti Metternichov režim. Danes tega upanja ni več. Ni ideologije, ki bi nas navdajala s pozitivnim, možnim, novim. Da pa nismo še čisto na koncu zgodovine, je pokazala Grčija. Dosegla je pogoje za materialen upor, vendar pa sta revolucijo preprečila dva dejavnika. Evropska unija, ki je z maso denarja preprečila popoln zlom in s tem začasno materialno rešila Grke, in pomanjkanje skupne ideologije, ki bi nasilje in nepovezane skupine komunistov, anarhistov in študentov spremenila v zahteve. Za novo revolucijo je treba zagotoviti ideologijo, ki ne bo okužena s preteklostjo, in ki bo gradila novo identiteto, ta pa mora biti nujno nadnarodna, saj so narodi postali premalo za delovanje globalnega sveta. Iz tega sledi, da mora revolucija v Evropi miselno in materialno zajeti celotno njeno področje. **Če stradajo samo manjši deli, kot je Grčija, bo ostali del Evropske skupnosti hitro zakrpal luknjo in preprečil spremembe. Če pomanjkanje zajame vse, tega ne bo možno storiti. Ko ta čas pride, moramo imeti ideologijo, ki bo ljudem vlivala novo upanje.**

Francoska revolucija, 1789–1799

Oktobrska revolucija, 1917

Kitajska revolucija, 1949

Kubanska revolucija, 1959

Študentski boj kot politični boj: pregled izvora študentskih demonstracij skozi čas

Gregor Inkret,
infografika Aljaž Vindiš,
piktogram Prostovoljec

Verjetno ni treba posebej poudarjati, da študentski boji veljajo za enega izmed poglavitnih generatorjev političnih sprememb v zgodovini. Dasiravno so dandanes tendence nasprotni, je ravno čas študija tisti, ki določeni generaciji omogoča vzpostaviti poseben odnos do svojega lastnega časa in vpetosti v širše družbene procese. Zato v vpogled ponujamo kratek zgodovinski pregled študentskih bojev in gibanj širom planeta. Infografika je razdeljena v 3 kvalitativne vsebinske sklope, ki obravnavajo izvor demonstracij. Vsak zapis je opremljen s kvalitativnim prikazom stopnje nasilnosti demonstracije.

5 smrtne žrtve

4

3

2

1

0 miroljubno

Protesti, gibanja in upori, ki so nastali kot odgovor na določen političen ali družben dogodek oziroma situacijo

Madžarska

1956

Madžarska revolucija: Shod 50.000 madžarskih študentov in članov Društva pisateljev v znak podpore demokratičnim spremembam na Poljskem in v znak nasprotovanja politiki takratne domače prosovjetske vlade, se je razvil v demonstracije okoli 200.000 Madžarov, ki so se z oblastjo soočili pred parlamentom v Budimpešti. Vlada je pod pritiski, kljub pomoči sovjetskih tankov, naposled odstopila, jezni demonstranti so porušili Stalinov spomenik in na ulicah obračunavali z drugimi sovjetskimi simboli. Nov premier je postal liberalno usmerjeni Imre Nagy, ki je protestnikom obljubil amnestijo, organiziral izpust več političnih zapornikov in napovedal ukinitve madžarske tajne policije (AVH). No, v začetku novembra istega leta je Moskva vseeno utrdila svoj položaj: v Budimpešto je spet poslala svoje enote, ki so s prelivanjem krvi in v sodelovanju z madžarskimi komunisti pod vodstvom Janosa Kadra ponovno vzpostavile za kratko padli režim. Cena? 2500 mrtvih, 13.000 ranjenih na madžarski in 700 mrtvih na sovjetski strani. Poleg tega pa 200.000 Madžarov, ki so med nemiri za vedno zapustili domovino.

Romunija

1956

Romunski študenti so predvsem prek zahodnih radijskih postaj pozorno spremljali situacijo na Madžarskem, vedeli pa so tudi za spremembe na Poljskem. Znotraj različnih fakultet in po vseh večjih mestih po državi so organizirali delovne skupine in se zavzeli za demokratične spremembe v romunski družbi. 5. novembra 1956 bi morale v Bukarešti, na trgu Univerze (Piața Universității) potekati glavne demonstracije. Dan prej so enote ministrstva za notranje zadeve močno zastražile prostor in obkolile vse vhode. Napovedanih demonstracij naposled ni bilo. Ko pa so prestrašeni protestniki odhajali s trga, so oblasti zvesti kadri s posameznih fakultet beležili njihova imena in priimke. Pozneje so sledile številne aretacije.

Ciudad de México

1968

Oktober leta 1968 je približno 10.000 študentov, profesorjev in običajnih državljanov na Plaza de las Tres Culturas v mehiški prestolnici deset dni pred odprtjem poletnih olimpijskim iger demonstriralo proti zasedbi Državne avtonomne univerze, ki je pod nadzor vojske prešla le malo pred samim tekmovanjem. Več kot 5.000 do zob oboroženih vojakov in policistov je tisti večer »krotilo« protestnike. Potem, ko naj bi neznanec začel streljati na postavljene enote, so slednje ogenj usmerile proti demonstrantom in jih – ocene so si različne – od 20 do 1000 ubile. 31 let pozneje se je ob vpogledu v nekatere do takrat tajne dokumente izkazalo, da je začetni strel prišel iz vladnih vrst in služil kot provokacija.

Južna Karolina, ZDA

1968

Približno 200 temnopoltih študentov se je februarja 1968 zbralo pri državni južnokarolinski Univerzi v mestecu Orangeburg in protestiralo proti rasnem razlikovanju v lokalnem bowling klubu. Prišlo je do bližnjega srečanja s policijo, ki je streljala v množico – pri čemer je bilo udeleženih 9 policistov –, ubila 3 ljudi in jih ranila 27. Tedanji guverner Južne Karoline Robert E. McNair je krivdo za dogodek pripisal »zunanjim agitatorjem«, dogajanje pa ni poželo veliko medijske pozornosti.

Poljska

1968

Potem, ko je poljska komunistična oblast leta 1968 v Varšavi prepovedala uprizoritev gledališke igre Dziady iz 19. stoletja, avtorja Adama Mickiewicza, češ da je anti-sovjetska in antikomunistična, se je uprlo približno 1500 tamkajšnjih študentov. Policija pri soočenju s protestniki ni štedila s trdimi prijemi in nasiljem, oblast pa se je, da bi preusmerila pozornost javnosti, odločila za preganjanje poljskih Judov.

Kent State, ZDA

1970

Potem, ko je predsednik Richard Nixon oznanil začetek invazije na Kambodžo, se je maja 1970 okoli 2000 študentov na univerzi Kent State v Ohio zbralo na mirnem protestu proti razširitvi ameriških vojaških operacij v jugovzhodni Aziji. Ko pa so tamkajšnje enote Nacionalne garde dobile nalogo naj razženejo množico – pri čemer zaradi močnega vetra uporaba solzivca ni bila mogoča – so se stvari zapletle. Na negotovanje študentov je Nacionalna garda odgovorila s strelji, ubila 4, ranila pa 9 protestnikov. Odgovor ljudi je sledil takoj: približno 4 milijone študentov je v dneh po streljanju po vsej državi bojkotiralo predavanja in ostale študijske obveznosti, množice pa so se zgrnile na proteste v Washington. Za krvav razplet sicer sprva mirnih demonstracij ni nikoli odgovarjal nihče, represivni organi po svetu pa (približno) od takrat naprej za nadzorovanje množic namesto pravih uporabljajo gumijaste naboje.

Atene

1973

V protest proti vladavini vojaške hunte, ki je bila v Grčiji na oblasti od leta 1967, so študenti atenske Politehnike štirinajstega novembra 1973 zavzeli študijske prostore in z barikadami otežili dostop do same stavbe. V odgovor je diktatorska oblast nad študente poslala tanke, ti pa so ob zavzetju Politehnike ubili štiriindvajset protestnikov. V spopadih okoli univerze je med drugim umrl tudi petletni deček, ki se je znašel v navzkrižnem ognju.

Trg nebeškega miru, Kitajska

1989

Spontana počastitev spomina na Hu Yaobanga – umrlega naprednega reformista in generalnega sekretarja kitajske Komunistične partije – na Trgu nebeškega miru v

Peking se je razvila v protest sto tisočih, med katerimi je bilo tudi veliko študentov. Ti so med drugim zahtevali nadaljnje izvajanje Yaobangovih liberalnih reform in izvedbo demokratičnih volitev. V znak, da mislijo resno, so nekateri začeli celo gladovno stavkati. Protest je najprej trajal 7 tednov, protivladno razpoloženje pa se je razširilo tudi drugod po državi. Potem je 5. junija na prizorišče stopila vojska in začela brutalno obračunavati z demonstranti. Natančno število mrtvih še danes ni natančno znano. Ocene pravijo, da naj bi umrlo od 500 do 15.000 ljudi. V spominu svetovnega občinstva pa je ostalo »poplesavnje« neznanega protestnika, ki je pred sabo ustavil celo kolono tankov. Omenjene demonstracije na Kitajskem ostajajo tabu tema, »rane« pa se še niso zacelile.

Srbija

zima 96/97

Študenti beogradske univerze so na ulice odšli novembra 1996. Šlo je za serijo demonstracij (ne samo študentskih), ki so se vrstile po vsej Srbiji in bile uperjene zoper nepravilnosti na lokalnih volitvah, izvedenih isto leto, s katerimi si je Slobodan Milošević še utrdil oblast. Študentje so oblikovali lastno telo, koalicijo z imenom Zajedno, zasedli fakultete in zahtevali tudi večjo avtonomijo univerze, vse skupaj pa se je razširilo v odločen protest proti Miloševićevemu režimu. Čas, ki ga je v romanu Krempnji (Kandže) – v Sloveniji je izšel leta 2006 pri založbi Tuma – sijajno popisal srbski pisatelj mlajše generacije Marko Vidojković.

Teheran

1999

V začetku julija 1999, po protestih ob ukinitvi časopisa Salam, so iranske milice vdrlle v študentsko naselje, v stavbi zanetile požar, preteple več ljudi in ubile eno osebo. Dan zatem so po vseh večjih iranskih mestih izbruhnile demonstracije. Ulice Teherana so se spremenile v bojišče, v spopadih s policijo pa je bilo ubitih več študentov.

Zelena revolucija

Iran

2009

Ko se je junija 2009, po spornih predsedniških volitvah, na katerih naj bi ukradel zmago dotedanji predsednik Mahmud Ahmadinedžad, na iranske ulice odpravilo protestirat na tisoče ljudi, so na teheransko univerzo vdrlle vladne sile in se fizično lotile študentov. Ena najbolj pretresljivih podob teh demonstracij ostaja primer Nede Aghe-Soltan, študentke filozofije, ki jo je ubil ostrostrelec. Njena podoba je obšla zemeljsko oblo in povzročila veliko obsojanje mednarodne skupnosti ter sprožila proteste drugod po svetu. Demonstracije v Iranu pa so se nadaljevale.

2 Protesti, ki so zadevali zgolj študentsko populacijo ter visoko šolstvo, in se niso razvili v širši družbeni revolt

The Great Butter Rebellion Harvard, ZDA

1766

Prvi zabeležen študentski protest v zgodovini naj bi se zgodil zaradi zanič hrane, točneje zaradi neužitnega masla, ki so ga stregli na Harvardu. 23. septembra leta 1776. Temu se je uprla skupina študentov (znana po imenu Sinovi Harvarda) pod vodstvom deda ameriškega misleca Henryja Davida Thoreauja. Njihova zgodba je zabeležena tudi v obliki bibličnega epa z naslovom *The Book of Harvard*, ki ga je napisal eden od vstajnikov. Na koncu protestniki sicer niso bili kaznovani, negodovanja glede nekakovostne hrane pa se s tem na Harvardu niso nehala.

Kanada

2005

Okoli 80.000 študentov z različnih univerz je leta 2005 zapustilo predavanja in se podalo na ulice Montreala ter tako protestiralo zoper zmanjšanje zveznih sredstev za izobraževanje (šlo je za 103 milijone kanadskih dolarjev), ki so pravico do študija zagotavljali predvsem študentom iz revnejših družin.

Čile

2006

Leto 2006 je bilo za čilensko javno šolstvo izjemno burno. Šlo je za serijo protestov, ki so se v glavnem zvrstili spomladi in na začetku poletja, simbolično pa pomenili obračun z izobraževalnim sistemom še iz časa vladavine diktatorskega generala Pinocheta. Zahteve dijakov in študentov so bile jasne: zastoj javni prevoz, zastoj sprejemni izpiti na fakultetah in večja vloga centralne vlade pri načrtovanju šolskih programov. Protestniki so poudarjali predvsem nujnost reform domačega izobraževalnega sistema in svoja stališča izražali prek blokad fakultet, licejev, gimnazij in prek protestnih shodov, ki so se nemalokrat razvili tudi v obračunavanja s policijo. Na vrhuncu demonstracij, konec maja, se je na ulicah po vsem Čilu znašlo približno 800.000 protestnikov. Ti so naposled le dosegli dogovor s predsednico države Michelle Bachelet in ministrom za izobraževanje Martinom Zilicem, ki sta obljubila pospešeno izvajanje prepotrebnih reform, kar naj bi med drugim pomenilo tudi nove investicije v šolsko infrastrukturo in reorganizacijo šolskega ministrstva.

Avstrija

2009, 2010

Študentske proteste zoper omejevanje dostopnosti javnega visokega šolstva je avstrijska javnost imela priložnost opazovati oktobra 2009. Protestniki so zahtevali ukinitve šolnin in demokratizacijo samega dela na univerzah. Posređi so bile številne blokade fakultet, med drugim tudi največje avstrijske univerze, Univerze na Dunaju, protesti pa so vodili k vzpostavitvi javne debate o stranpoteh avstrijskega visokega izobraževanja. Tekom mirnih, nenasilnih demonstracij je bilo prek študentskih plenumov vzpostavljenih veliko različnih delovnih skupin. Dokaj množični protesti pa so se na Dunaju ponovili tudi lani ob drugem marčevskem vikendu. Več kot 10.000 študentov iz različnih evropskih držav se je zbralo na mirnih protestih ob deseti obletnici implementacije bolonjske reforme v evropsko visoko šolstvo, kar so v avstrijski prestolnici proslavljali evropski birokrati. O demonstracijah v slovenskih medijih ni bilo veliko govora.

Hrvaška

2009

Protesti so se začeli na Filozofski fakulteti v Zagrebu, ko je aprila 2009 študentska iniciativa zasedla prostore fakultete in se zavzela za pravico do brezplačne izobrazbe. Protest je bil uperjen proti vladnim načrtom o krčenju izdatkov za javno (visoko) šolstvo, študenti pa so nastopili tudi proti uvedbi šolnin na vseh stopnjah študija. Blokada je trajala petintrideset dni, protesti pa so se razširili še v druga hrvaška mesta (v Zadar, Split, Pulo, na Rijeko). Moralno podporo so protestnikom izrazili tudi »outsiderji«: Noam Chomsky, Slavoj Žižek, Rastko Močnik, Boris Dežulović itd. Naokoli je zaokrožila še peticija o podpori študentskim zahtevam, ki jo je podpisal celo sam minister za znanost in izobraževanje Dragan Primorac, četudi je besedilo med drugim zahtevalo njegov odstop. Med blokadami in zborovanji na fakultetah ni bilo predavanj, medtem ko so knjižnice, tajništva in ostale službe normalno delovale. Študentski plenumi in sestanki so bili javno dostopni, tako da se jih je lahko udeležil vsakdo.

3 Protesti, ki so prerasli okvir zgolj študentskih zahtev in interesov, s tem pa se razvili v večja, progresivna gibanja

Francija

1968

Ko se je šestega maja 1968 okoli 20.000 francoskih študentov, profesorjev in aktivistov na protestnem shodu namenilo proti pariški Sorboni – protestirali so proti začasnemu zaprtju Univerze v Parizu in proti neurejenim razmeram v francoskem visokem šolstvu –, jih je s solzivcem in gumijevkami pričakala policija. Štiri dni kasneje so se ponovili bolj množični protesti (tokrat so bili zraven tudi srednješolci), nasilen odziv francoske policije pa je bil deležen pozornosti mednarodne javnosti. Trinajstega maja je skozi Pariz korakalo milijon protestnikov, študentov, delavcev in domačih intelektualcev. Opogumljeni študenti so zavzeli Sorbono, jo razglasili za »ljudsko univerzo«, delavci po vsej državi pa so začeli stavkati. Junija je policija študente pregnala, delavci so se vrnil na delo, francoski premier Charles de Gaulle, ki je razmišljal tudi o vojaški intervenciji zoper demonstrante, pa je iz vsesplošne politične in družbene krize izšel kot zmagovalec, saj se je s svojo stranko utrdil na oblasti.

Jugoslavija

1968

Junija 1968 so študentje za teden dni zasedli beogradsko Filozofsko fakulteto, ponujali izvode prepovedane revije Student, pozivali oblast k zagotovitvi večje socialne pravičnosti in tudi opozarjali na težak ekonomski položaj v državi. Proteste je ustavil kar sam Tito, ki je ugodil nekaterim študentskim zahtevam in v enem od svojih govorov dejal, da imajo študentje prav. Kljub na videz prijaznim tonom, so v sledečih letih profesorje, ki so sodelovali pri protestih, doletele različne kazni. Drugod v Jugoslaviji protesti niso nosili beograjskega naboja. V Sloveniji se je kot odmev na dogodke leta 1968 tri leta pozneje zgodila zasedba ljubljanske Filozofske fakultete, ko so študentje protestirali predvsem proti prometni ureditvi Aškerčeve ceste, študenta Frane Adam in Milan Jesih pa sta pri policiji padla v nemilost. Za enega izmed pomembnejših dosežkov takratnega študentskega gibanja velja ustanovitev Radia Student (1969).

Razredni boj po razrednem boju

Andraž Mali,
ilustracija Prostovoljec

Razredni boj je skozi več kot stoletje dolgo zgodovino igral vlogo temeljnega koncepta znotraj teoretske produkcije leve, a ni nikoli ostal zgolj pri omejenih akademskih polemikah, temveč je v veliki meri radikalno vplival na aktualne politične boje znotraj kapitalističnega produkcijskega načina – za boljše in enakopravnejše delavske ter socialne standarde (višje mezde, krajši delovnik, zagotovljene javne storitve), hkrati pa je učinkoval na organiziranje antikapitalističnega boja za alternativne obstoječim družbenim odnosom. Klasičen marksistični koncept razrednega boja je predstavljal učinkovito konceptualno orodje, ki je omogočalo analizo družbenih in ekonomskih procesov kot imanentno antagonističnih. Mistifikacijam meščanske ekonomije, ki so ekonomske odnose dojemale kot harmonične, naravne in večne, je zoperstavil teoretski koncept, s katerim je bilo te odnose moč razumeti dialektično – kot družbene odnose, ki se vzpostavljajo, ohranjajo in spreminjajo skozi protislovno razmerje med kapitalom in meznim delom.

Marksistična teoretska in politična tradicija, ki je temeljila na primatu razrednega boja, se je skozi svoje zgodovinske vzpone in padce kontinuirano vzpostavljala kot grožnja obstoječemu izkoriščevalskemu načinu produkcije. Razred modernih meznih delavcev, ki ga je ustvaril pospešeni razvoj velike industrije, se je v najnaprednejših kapitalističnih državah že v prvi polovici 19. stoletja formiral v vse bolj organizirano politično silo. Proti tej pošasti delavskega razreda, ki je strašila po Evropi, so se združevale vse sile obstoječega reda, med katerimi so ključno vlogo odigrali tudi meščanski ekonomisti in ideologi, ki so vztrajno mistificirali ali pa celo zanikali temeljni antagonizem kapitalizma – razredni boj.

Meščanski ekonomisti so že v 2. polovici 19. stoletja ekonomske paradigme, ki so izhajale iz analize konfliktov med razredi, nadomestili s paradigmo, ki izhaja iz analize vedenja posameznih subjektov, dojetih kot svobodni in enaki individuumi. Delavski razred se je v tem obdobju politično artikuliral prek revolucionarne epizode, ki je trajala od delavskih vstaj leta 1848 do pariške komune leta

1871, teoretsko pa z Marxovo delovno teorijo vrednosti, ki je omogočila razumevanje ustvarjanja vrednosti blaga prek dela, ki ga vsebuje, ustvarjanja presežne vrednosti in realizacije profita, ki nastaja z eksploatacijo delovne sile. Marginalistična ekonomska teorija, predhodnica sodobne ekonomske teorije, je takrat delovni teoriji vrednosti zoperstavila koncepcijo vrednosti, ki ni določena s količino dela, vloženega v produkcijo določenega blaga, temveč je izražena v skladu z arbitrarno, subjektivno določeno potrebo posameznika. Kritiko politične ekonomije je z obratom perspektive nadomestila z omejeno analizo mikroekonomskih pojavov, tržnim silnicam ponudbe in povpraševanja je pripisala univerzalno ekspanatorno moč ter izključni monopol nad urejanjem družbenih odnosov, deproblematizirano sfero produkcije pa je pustila neanalizirano – kar naenkrat so bile iz meščanskih ekonomskih teorij izbrisane sledi materialne produkcije, eksploatacije ter razrednih konfliktov.

Tudi trenutno prevladujoča neoklasična ekonomija izhaja iz dogmatičnega izhodišča, da je trg idealni mehanizem za urejanje vseh družbenih odnosov, ki bo samoregulirajoče in spontano, skozi silnice ponudbe in povpraševanja ustvarjal ravnotežje ter pripeljal do vsesplošnega družbenega blagostanja. Dominantna prizma neoklasične ekonomske analize, ki ostaja omejena na analizo sfere cirkulacije, ostaja popolnoma slepa za izkoriščevalske odnose v sferi produkcije – očiščena ni le razrednega, temveč skorajda vsakršnega družbenega antagonizma. A kaj, ko nam ni treba iti daleč, da bi se soočili z realnimi učinki strukturnega nasilja kapitalističnega načina produkcije.

Tudi če sledimo sodobnim ortodoksnim naracijam o novi ekonomiji in postindustrijski družbi, se nam danes zdi, da se je kompleksnost družbe, v kateri živimo, popolnoma dematerializirala in se rešila starih antagonizmov, značilnih za domnevno preživeto industrijsko dobo. Tehnološki razvoj, ki ga zaznamujejo nove informacijske tehnologije, je ponavadi dojet kot nekaj nekonfliktnega, nevtralnega ali celo inherentno emancipatoričnega in ne kot nekaj, kar je v temelju vpeto v razredni antagonizem med kapitalom in delom, med eksploatacijo in zavračanjem le-te s strani delavskega razreda. Skozi razvoj novih visokih tehnologij – računalnikov, telekomunikacij – naj bi vsa od danes razvita marksistična konceptualna orodja za razumevanje družbene realnosti postala anahronistična. Živeli naj bi v družbi znanja, kjer – vsaj po mnenju meščanske sociologije – ni več niti klasičnih tovarn niti klasičnega proletariata, kjer naj bi oblast postala kapilarna in razpršena ter kjer ni več velikih zgodb, velikih subjektov zgodovine in velikih manihejskih antagonizmov.

Od sredine sedemdesetih let naprej se je po vse večjem razočaranju nad neuspešnimi poskusi emancipacije delavskega razreda v realno obstoječih socializem in nad nezmožnostjo revolucionarne kritike stalinizma teoretska levica vse bolj oddaljevala od družbene kritike, ki temelji na primatu politične ekonomije in razredne analize, in se vse bolj kulturalizirala. Teoretski fokus se je iz analize produkcijskega načina in produkcijskih odnosov dokončno preusmeril na analizo raznovrstnih diskurzivnih formacij in mnogoterih identitet, ki so se artikulirale prek novih družbenih gibanj homoseksualcev, žensk, pacifistov, ekologov, borcev za človekove pravice, ki naj bi uspešneje nadomestili vse bolj anahronistični delavski razred.

V 80. letih se je kot reakcija na boje delavskega razreda v poznih 60. in zgodnjih 70. letih, ko se je zaključeval povojni ekonomski bum, začela uveljavljati »nova planetarna vulgata« neoliberalizma. Neoliberalni diskurz je dokončno postal dominanten v akademski ekonomski vedi in *mainstream* političnih ter medijskih diskurzih po propadu realnih socializmov na vzhodu v 90. letih. Za obdobje povojnega ekonomskega razvoja je bil značilen keynesianski model državnega kapitalizma, močna protekcionistična država, ki je z regulacijo ekonomije skrbelo za javne storitve (izobraževanje, zdravstvo, pokojnine), masovna industrijska produkcija z relativno visokimi plačami, kar je predstavljalo kompromis med kapitalom in močnim, sindikalno organiziranim delavskim razredom – v zameno pa so se delavci odpovedali revolucionarnim antisistemskim težnjam. S krizo keynesianskega modela se je začel vzpostavljati nov režim neoliberalne ekonomije, za katerega so značilni neoliberalni diktati aktivnega vpejavanja tržnih razmerij, radikalna deregulacija finančnih in kapitalskih trgov, privatizacija državnega premoženja

in s tem destrukcija mehanizmov socialne države, vzporedno pa se je odvijal proces deindustrializacije, ki je deloval tudi kot taktika omejevanja moči delavskega odpora in sindikatov. Precej pomemben element neoliberalne kontrarevolucije je bila tudi depolitizacija monetarne politike in izključitev centralne banke iz kakršnegakoli javnega in demokratičnega nadzora. Družbene posledice so radikalne. Vsesplošna socialna degradacija, razkroj solidarnostnih vezi, zniževanje plač, množična brezposelnost ter povečanje intenzivnosti dela za tiste, ki ga še imajo. Poleg tega pa še redistribucija bogastva, ki je močno poglobila socialno neenakost ter zaostрила razredne antagonizme. Niso to dovolj nazorni pokazatelji, da smo prej kot harmonično uravnoteženemu družbenemu razvoju do vsesplošnega blagostanja priča radikalizaciji razrednega boja kapitala?

Ko se danes soočamo s konkretnimi družbenimi posledicami realno obstoječega neoliberalizma ter z najhujšo globalno krizo kapitalizma v zadnjih 80. letih, se ravno akademski diskurz postmodernih in postmarksističnih teoretikov, za katere je družbena formacija diskurzivno skonstruirana, fragmentirana – zanjo naj razredni antagonizem ne bi predstavljal temeljnega protislovja – izkaže za pomanjkljivega in precej daleč od zgodovinske realnosti, v kateri se nahajamo. V ta prepad mora zato intervenirati aktualna marksistična analiza, ki dojema razredno delitev družbe s pomočjo relacijskega koncepta kapitala, ta pa temelji na izkoriščanju meznega dela in nam omogoča razložiti ne samo presežne vrednosti, kapitalistične akumulacije in reprodukcije, temveč tudi zgodovinske značilnosti kapitalističnega načina produkcije in njegove aktualne transformacije.

Poleg reaktivacije temeljnih marksističnih konceptov in kritike politične ekonomije ter političnega odgovora v obliki množične organizacije delavskega gibanja in rehabilitacije razrednega boja na strani dela se moramo soočiti še s historično rekonpozicijo in restrukturacijo kapitalizma ter z novo sestavo delavskega razreda, saj bi bila danes morda preprosta vrnitev h klasični formulaciji razrednega boja iz 19. stoletja premalo. Analiza sodobnega kapitalizma pokaže precej bolj fragmentirano sliko »razredne kompozicije« od klasičnega polarnega antagonizma med buržoazijo in proletariatom.

V centru svetovnega kapitalističnega sistema skozi razvoj informacijske tehnologije (še posebej računalniške tehnologije) vse bolj pomembno vlogo na sodobnem trgu dela dobivajo t. i. kognitivni delavci, ki za razliko od klasičnega industrijskega proletariata v mnogih primerih niso več ločeni od svojih produkcijskih sredstev. Večina od njih dela v novih, popolnoma prekernih oziroma fleksibilnih oblikah zaposlitve (na primer zaposlitvah za določen čas, prek pogodb, honorarno), kar pomeni, da so stalno v teku od enečasne zaposlitve do druge, od enega projekta do drugega, to pa v njihovo življenje vnaša stresno negotovost. Prav tako so kognitivni delavci za sedaj še slabo sindikalno organizirani, razkropljeni, atomizirani ter izključeni iz kolektivnih pogodb in socialnih zaščit, vse to pa med njimi samo še povečuje konkurenčni boj na trgu, kar jih nasilno disciplinira in zmanjšuje njihovo odporno moč. S transformacijami trga delovne sile in še posebej z vzponom kognitivnih delavcev se je močno razširil tudi fenomen samozaposlenih, ki z neoliberalnim obratom v ekonomski teoriji namesto delovne sile (še v prejšnjih ekonomskih teorijah dojete kot blago) postanejo samostojni podjetniki z mentaliteto kapitalista, ki investira in upravlja s svojim človeškim kapitalom.

Vzporedno s spremembami na trgu delovne sile se poleg klasične eksploatacije v sami produkciji vse bolj uveljavlja paralelna oblika finančne eksploatacije z vse večjo vlogo kreditov v vsakdanjem življenju. V zadnjih treh desetletjih je neoliberalna financijalizacija radikalno vplivala na organizacijo globalne ekonomije ter na discipliniranje ključnih družbenih sfer. Nedvoumno pa je imela financijalizacija najbolj uničujoče in stroge disciplinirajoče učinke na celoten delavski razred. Strategija kapitala, da preusmeri stroške reprodukcije delovne sile vse bolj na ramena delavcev samih, konkretnije z razbijanjem socialne države in fleksibilizacijo trga delovne sile, je povečala ranljivost in odvisnost delavcev in študentov od trga ter prisila različne dele delavskega razreda v vse večje zadolževanje. To je opazno privedlo do večje stopnje eksploatacije delovne sile, saj so delavci primorani delati bolj disciplinirano in dlje časa (po možnosti v več službah

NAKUP, NAKUP, NAKUP,

hkrati) v slabših pogojih, študentje, ki so prav tako izpostavljeni pastem kreditnih trgov, pa so poleg tega prisiljeni izbirati (tisti, ki si to sploh lahko privoščijo) svoj študij glede na »karijerne možnosti«, hkrati pa jih vse skupaj nezogibno ovira pri poskusih solidarnostnega povezovanja v boju za boljše pogoje in branjenju svojih pravic ter organiziranju političnega odpora in produciranju skupnega teoretičnega znanja.

A kljub temu da se trenutno nahajamo v situaciji, ko se vse bolj intenzivno povečuje dolg vseh različnih sfer fragmentiranega delavskega razreda v globalnem kapitalizmu, pa se ravno zato odpira tako priložnost za politično rekonstrukcijo delavskega razreda – saj se od klasičnih delavcev v tovarnah do prekernih delavcev, od migrantov do študentov in samozaposlenih kognitivnih delavcev vsi soočamo z enakimi pogoji »dolžniške krize« in vse hujše eksploatacije – kot priložnost za radikalen politični odgovor ofenzivi razreda kapitala zadnjih nekaj let, ki se kljub hudi globalni krizi neoliberalnega (financionaliziranega) kapitalizma še ni ustavila.

DPU?

Martin Hergouth

Delavsko-punkerska univerza je bila ustanovljena leta 1997 kot projekt Mirovnega inštituta v Ljubljani. Na začetku je predstavljala poskus preloma s tišino, ki je po oglušujočih 80. prevzela ljubljansko intelektualno življenje v desetletju, ki je sledilo. Ko so se prizadevanja levičarskih intelektualcev soočila s hladno realnostjo nacionalizma, etničnega šovinizma in restavracije kapitalizma z vsemi pripadajočimi družbenimi in političnimi učinki, se je zgodil splošen umik intelekta s političnega in javnega polja nasploh. Kar je preostalo od nekoč obetajočega intelektualnega in družbenega gibanja, so bili zgolj posamezni kriki zahtev po ohranjanju državne blaginje in nasprotovanju najbolj izstopajočim oblikam izključevanja, izgubljeni v divjini reakcionarnega triumfalizma.

V takšnih okoliščinah je DPU poskušala pluti proti toku in ponovno vzpostaviti temelje za neodvisno in kritično misel. Na izvore in poslanstvo kaže tudi njeno ime, ki je bilo v svoji dvojnosti referenca na alternativna gibanja 80. in kritika kapitaloparlamentarističnega konsenza 90., ki je pričal o konformnosti in mizernosti levičarske misli in politike. Obenem je bila DPU ustanovljena kot neodvisna intelektualna in izobraževalna institucija, ločena od uradne univerze, ki je – to leti še posebej na fakultete s področij humanistike in družbenih ved – postala trdnjava tehnokratske liberalne in konzervativne nacionalistične misli. Od takšne univerze se je DPU trudila ločiti tudi vsebinsko; na njeni tapeti so se tako z leti zvrstile teme, pred katerimi so akademiki bodisi zamižali bodisi so jih obravnavali na nezadovoljiv način: revolucija, maj '68, greh, totalitarizem, neumnost, aktualne reforme visokega šolstva in druge.

Ne zdi se, da bi katerakoli od sprememb, ki so v času od nastanka DPU doletele slovensko intelektualno in splošno družbeno sfero, kakorkoli odpravljala ali šibila razloge, s katerimi je bila ustanovljena. Javni diskurz se je v zadnjih letih sicer počasi pričel vračati iz lagodnega počitnikovanja na koncu zgodovine, toda na ravni konkretnih političnih vprašanj je soočanje z zaostrenimi, kriznimi razmerami še vedno omejeno na reakcionarni populizem na eni strani in neprevprašano »ekspertno« dirigiranje družbe po partituri kapitala na drugi. Izključeni tretji člen te dileme, reflektirana, kritična, teoretsko podprta misel, ki bi lahko služila tudi kot ustrezno izhodišče za politično organiziranje, je predvsem tisto, čemur si DPU prizadeva nuditi zatočišče.

Kot še bolj relevantna se danes kaže vloga DPU kot alternative uradni univerzi, ki je v zadnjih letih več kot očitno podlegla širšim družbenim trendom. Tu smo bili in še vedno smo priče procesu neposrednega podrejanja izobraževanja izpod logike kapitala, ki skozi bolonjsko in druge reforme poskuša razbiti in privatizirati še eno trdnjavo države blaginje. Politiki in ostali (ideološki) eksperti pa pri tem pleteničijo o harmonični spojitvi univerze z gospodarstvom, uspelemu srečanju, ki naj bi z injekcijami visoke dodane vrednosti v podobi ustrezno (tehnično in naravoslovno) izobraženih strokovnjakov odpravila vse težave gospodarskega sektorja. O nezadržnem kolapsiranju univerze pa nenazadnje priča tudi (ne)odzivanje na napad s strani zaposlenih samih: namesto solidarnostnega odpora lahko opazujemo le srdite boje za uplahneta finančna sredstva, izkoriščevalska narava univerzitetnih hierarhij pa se pri tem samo še utrjuje. Ni posebej presene-

tljivo, da študij na takšni ustanovi vse bolj spominja na poceni masovno produkcijo diplomantov, ki v resnici ne zadoščajo niti svojim lastnim kriterijem (kriterijem tržne uspešnosti). Sivih lis v izobrazbi tipičnega diplomanta humanistike ali družbenih ved prav gotovo ne manjka – in prizadevanje za njihovo odpravljanje je prav tako ena izmed nalog DPU.

DPU predstavlja alternativo uradni univerzi ne le po vsebini in odnosu do establišmenta, temveč tudi po načinu organiziranosti in delovanja. Namesto hierarhije, ki vlada uradni univerzi, je DPU načeloma zavezana egalitarnosti in odprtosti, ki veljata tako pri organizaciji kot pri snovanju in izvedbi programa. Programsko in organizacijsko jo snuje in vodi programski odbor DPU, ki svoje člane rekrutira iz študentskih vrst, pri posameznih projektih pa se mu neredko pridružijo tudi zunanji strokovni sodelavci. Znotraj programskega odbora, z izjemo rotirajoče funkcije koordinatorja, ni nikakršne stalnejše delitve dela, kar pomeni, da je duhamorno administrativno delo karseda enakomerno razdeljeno. Članstvo v programskem odboru in ciljna publika DPU nista omejena: program je večinoma usmerjen k dodiplomskim študentom humanistike in družbenih ved, toda dejansko je udeležba smiselna za vsakogar, ki goji vsaj minimalen interes za obravnavane teme.

Jedro vsakoletnega programa tvori cikel predavanj na določeno temo, ki trajajo od novembra pa največkrat vse tja do maja. Predavanja potekajo enkrat tedensko (ob četrtek) v klubu Gromka na Metelkovi; njihov cilj je znotraj posameznega letnika obdelati izbrano temo iz širokega spektra disciplinarnih in teoretskih izhodišč. Kot predavatelji so večinoma izbrani mlajši, institucionalno še neveljavljeni predavatelji, najpogosteje še dodiplomski ali podiplomski študentje, slovenski in tuji, ki se zmorejo teme lotiti na svež in izviren način. Druga glavna organizacijska forma izvajanja programa DPU so študijski bralni seminarji; ti večinoma potekajo v sodelovanju z zunanjimi strokovnimi sodelavci DPU in so zasnovani kot bolj podroben spopad s posameznimi avtorji, teksti ali temami s področij humanistike in družboslovja. Temeljijo na natančnem branju dane literature in mentorsko podprtih diskusijah na srečanjih, ki potekajo v tedenskih ali dvotedenskih intervalih. Letošnji program tako poleg ciklusa predavanj z naslovom »Razredni boj po razrednem boju« sestavljajo še seminar »Spekulativni realizem«, osredotočen na istoimensko filozofsko gibanje, politično-ekonomski seminar »Samoupravljanje«, ki služi kot uvertura k istoimenski prvomajski šoli (petdnevna konferenca, ki bo potekala med 27. aprilom in 2. majem), v sodelovanju z Retrovizorjem, revijo Kino! in Slovensko kinoteko pa DPU organizira tudi filmski študijski seminar na temi »Horror« in »Figure filma«.

Več informacij najdete na spletni strani: www.dpu.mirovni-institut.si. Vabljeni!

Nasvidenje v naslednji revoluciji!

50€

130€

80€

UBOGA GMAJNA!

O krivdi v izvenreligioznem smislu

dipl. ing. fil. Matija Potočnik Pribošič,
lesorez Julius Schnoor von Carolsfeld,
ilustracija Prostovoljec

Občutje krivde je eno izmed ključnih moralnih človeških čustev in prav tako, kot se je skozi zgodovino na različne načine pojmovalo moralo, je krivda kot pojem postala združena predvsem z grehom, dolgom in trpljenjem kot kaznijo, ki nas odreši krivde. Nietzsche genealoško sledi razumevanju krivde iz ekonomskega, pogodbenega razmerja v religiozno. Krivda je ponotranjen odnos obljube, katere kršitev prinese kazen, stari so namesto plačila dolžniku lahko napravili kazen telesnega trpljenja, veselje nad krutostjo in nasiljem je bilo dovolj, da je poplačalo dolg. Tako smo krivi, kadar prekršimo obljubo, občutje krivde pa zahteva ponotranjenost tega razmerja in njegovo posplošitev, ki se zgodi s krščanstvom. Ker je vzpostavljena povezava krivda – kazen/trpljenje, se to razmerje obrne, ko se soočimo z nesmiselnim trpljenjem, ki ni posledica človeške kazni. Ker človek trpi še bolj zaradi nesmiselnosti kot zaradi samih bolečin, si osmisli trpljenje nasploh kot posledico božje Kazni. Vprašanje, česa le smo lahko tako krivi, da je življenje eno samo trpljenje, kmalu najde svoj odgovor v doktrini izvirnega greha, s katerim krivda postane krivda nasploh, krivda vsakega pred bogom. S tem pa, ko z izvirnim grehom krivda postane neskončna krivda nasploh, postane tudi neodpravljava in nobena žrtev ni več dovolj, da bi se odkupila za grešnost človeka. Tu krščanski bog poseže s svojim domiselnim trikom milosti, ko opravi edino možno žrtev in se sam utelešen žrtvuje za ljudi, kar ostane edina možnost odreditve, odrešitev v veri. Ker takšna vera zahteva svetnika, teh pa je malo, krivda še vedno vztraja in v vsakem partikularnem grehu, določenem iz religiozne doktrine, vidi razlog trpljenja nasploh, vse življenje s svojimi naravnimi instinkti postane ničvredno, grešno in preprosta negacija dobrega življenja svetnika, eksistenca postane brez vrednosti.

Zavest krščanstva je tako nesrečna zavest, duh slabe vesti, ki mu krivda kot splošna postane bistvo, ži-

vljenje pa ničvredno, nekaj, kar zahteva upravičitev, in ko ta upravičitev s smrtjo boga izgine, ostane zgolj še nihilizem, pa naj bo to pasivni nihilizem lepe duše ali aktivni nihilizem nasilja, apatija ali terorizem, kar ostane edini strukturni izbiri delovanja subjekta, kolikor ostajamo v takšnem horizontu smisla.

Naš sodobni horizont je isti in kar psihoanaliza misli z identiteto nadjaza in ida v maksimi »Uživaj!«, ustreza današnjemu sekularnemu, a še vedno krščanskemu svetu, krivda ostaja posplošena in brez boga usmerjena nazaj v »post-ideološko naravno« subjektivnost, ki je tako kriva zgolj svoje omejene zmožnosti uživanja. Prav sodobni okvir politične mitologije, ki se obravnava kot obdobje, ki nima in niti ne potrebuje več ideologije, je strukturno identičen dogodku smrti boga, ni več smisla, ki bi osmislił horizont, tako da ta postane naključen, politične odločitve pa posledica subjektivnih fantazem v funkciji užitka namesto misli, a ostajajo povezane smrti Politike. Nihilizem tako danes ni več zgolj ničvrednost življenja, ampak negacija njegovega bistva; kreacije. Svet postane dolgočasen, nesposoben notranje reorganizacije in v strahu pred zunanjo.

Nihilizem je tako posledica osmislitve življenja, ki je kot postajanje vedno trpljenje (vključuje bolezn, bolečine, smrt) s specifičnim religioznim smislom, s tem je treba presekati, da najdemo zunanjo nihilizmu. Filozofija, ki življenje afirmira, je tragična, sprejema trpljenje in plemeniti, močni ljudje so tisti, ki ga lahko prenašajo. Človeška subjektivnost je za Nietzscheja zvezana s telesom, to pa je kot organizacija instinktov žival. Človek je most, interpretacijo tega lahko najdemo v evoluciji; tako kot so bile morske živali prisiljene, da postanejo kopenske, in so bili njihovi instinkti večinoma še vedno javeni prejšnje življenske oblike, ima človek, ki preneha biti žival, še vedno živalske instinkte. Plemeniti ljudje so tisti, ki vzamejo nase nalogo samotransformacije, samokreacije kot organiziranja lastne notranje živali, šibki pa ne zmorejo prenašati trpljenja, ki ga ta organizacija zahteva, in tako početje plemenitih, še posebej ko ga ti aplicirajo na njih, razumejo kot zlo. Razumevanje šibkih tako postane splošna logika resentimenta, iz katerega izhajajo moralnost, religija in nihilizem, grštvo je zato primernejše izhodišče, saj interpretira svet še na pozitivnejši način, trpljenje še pozna razliko med tistim, za katerega smo odgovorni sami, in tistim, za katerega nismo, razlog je neumnost in ne greh, občutje pa sram in ne krivda.

Faktualni netočnosti Nietzschejeve genealogije navkljub pa nam ta še vedno lahko služi kot analiza samorazumevanja, s katero lahko ponovno interpretiramo pojem krivde. Če hočemo krivdo obdržati kot del moralne filozofije, je ključ v tem, da se znebimo njenih religioznih določil, torej posplošitve smisla odgovornosti in greha kot razloga. Čeprav Nietzsche ne verjame v svobodo, ker je ta pojmovana moralno, po Kantovi določitvi svobode kot avtonomije subjekta, ki si sam postavlja zakone, in ker kot Schopenhauer voljo vpiše v stvar na sebi, ta ni več avtonomija subjekta, ampak avtonomija stvari same, kontingenca biti kot postajanja, toda subjekt, v katerem Nietzsche vidi izhod iz nihilizma, ima sam neko drugo vrsto avtonomije. Ta ni več abstraktno samopostavljanje lastnih zakonov, ampak samopreseganje – kot organizacija nižjih instinktov v višje, sublimacija nizkotnega v dobro, svoboda je tako lahko ohranjena, toda v svoji navezavi na kreacijo, ki je za človeka kot bitje duha predvsem kreacija smisla, mišljenja, vednosti in vrednotenja, torej ne odprava vsake določenosti človeškega bistva nasploh, kot Nietzscheja razumejo antiexistencialisti, ampak odprava bistva zgolj kot fiksnega, večnega in nespremenljivega. Takšna interpretacija nam povrne možnost razločenosti duha od telesa, svobode od nesvobode, ki jo zahteva kakršnakoli uporaba pojma krivde. Bit, od katere odskakuje subjekt kot svoboden, ni nedoločena bit nasploh, ampak naša živalska bit, določenost instinktov, ki ostajajo nesublimirani in neorganizirani; subjekt je kot umen, torej svoboden ustvarjalec smisla, soočen z lastno neumnostjo. Občutje sramu je posledica takšnega soočenja, sram nas je, ker se prepoznamo v nečem, za kar nismo sami odgovorni, za kar nismo krivi, da smo. Za trpljenje, povzročeno od subjektov, so ti kot svobodni lahko še vedno odgovorni, toda kot pravi Nietzsche, gre za trpljenje, ki se v človeku podvoji na telesno in duhovno ob nesmiselnosti. Krivda se lahko kot posledica vpiše zgolj v področje smisla in intersubjektivnosti, torej kot krivda za zlo, za povzročanje nesmiselnega trpljenja, krivi tako nismo več pred transcendentnim Sodnikom, ampak pred Umom, torej pred samim sabo kot umnim bitjem in pred drugimi umnimi ljudmi, nasprotje krivde pa ni več nedolžnost in vrnitev v zlato dobo izvirnega raja ali narave, ampak dolžnost, dolžnost biti umno bitje. Pobeg iz krutosti sveta je mogoč zgolj s sublimacijo krutosti v duha, v vztrajanju v boju proti neumnosti in nesvobodi, v boju brez milosti in odpuščanja.

Se spominjam?

Sandra Ocepek

Spomin = sposobnost človeka, da lahko predstave, misli in podatke v zavesti ohrani in obnovi

P. Levi proces obnavljanja spomina opiše nekako takole: »Poznamo nekaj spominov, ki v posebnih okoliščinah potvarjajo spomin: travme – pa ne le možganske; vpliv »konkurenčnih spominov«; stanja spremenjene zavesti; potlačitve. Toda spomin v normalnih razmerah počasi peša, obrisi bledijo in tako rekoč prihaja do fiziološke pozabe, ki prizanese le redkim spominom. [...] Vaja vsekakor ohranja spomine sveže. Ob prepogostem obujanju spominov pa lahko zapademo v stereotip, v togo, izpolnjeno in olepšano obliko, ki se kaže za učinkovitejšo; ta izpodrine nepredelani spomin in se razbohota na njegov račun.«

Spominjam se ...

Sem, česar se spominjam. Spominjam se, da živim v Sloveniji, menda študiram na neki ljubljanski fakulteti in v osnovni šoli sem igrala prečno flavto. Spominjam se, da sem se leta nazaj navduševala nad skupino Simple Plan, in da se danes ne več. In spominjam se tudi, da so me naučili, da je France Prešeren naš največji pesnik in Zdravljica naša himna. Pa tudi tega, da imam raje Srečka Kosovela ...

In pa seveda še, da sem nedolgo tega neke prebrala, da moj individualni spomin vsebuje spomine na pretekla dogodke, ki so lahko pozitivne ali negativne narave in predstavljajo skupke različnih spoznanj, dogodkov, lahko tudi travm. Občutek, da je moj individualni spomin zares samo moj in zunanje povsem neodvisen, je iluzija. Ko se sprehajam po zakladnici zaprašenih spominov, ugotavljam, da je večina le-teh vezana na okolje, v katerem sem se nahajala, in na druge ljudi, ki so pripomogli k ustvarjanju in predvsem k pomnjenju ter priklicu nekega spomina. Verjetno bi brez rednega skupinskega obujanja gimnazijskih spominov le-ti zbledeli, še preden bi zaključila gimnazijo in tistega razbitega zoba v tretjem razredu osnovne šole se zagotovo ne bi spominjala, če me ne bi starši še leta spominjali na ta neljubi dogodek. Rada bi pomislila tudi na nešteto trenutkov, ki so klonili pod žezlom spominske selekcije. Pa jih žal ne morem priklicati v spomin. Tudi če srečam sošolko iz osnovne šole, ki mi navdušeno pripoveduje o tem, kako smešen ovratnik sem nosila na prvi šolski dan, se mi zdi spomin mrtev, zame ga ni. Nikakor si ne morem potrditi, da sem na prvi šolski dan res nosila smešen ovratnik.

Spominske sledi so fleksibilne in močno čustveno navezane. Spomini, ki so tako ali drugače emocionalno podkovanani, imajo veliko večje možnosti za obstanek kot tisti, ki to niso. Malo je povsem nevtralnih individualnih spominov, saj so tisti, ki so takšni bili, že zdavnaj obledeli in jih večinoma ne moremo več priklicati. Medtem ko se nekateri še tako oddaljeni spomini z močno emocionalno komponento zdijo tako zelo živi.

Individualni spomin se močno navezuje na kolektivnega. Posameznik si oblikuje individualni spomin, vendar je ta podvržen stalni samocenzuri, če se ne uje ma z modelom, ki ga predstavlja obstoječi kolektivni spomin družbene skupine, v katero posameznik spada. Seveda je z vidika prilagajanja posameznika na okolje ta proces povsem koristna reč. Je pa tudi res, da je tako individualni spomin močno podvržen kolektivnemu, kolektivni spomin pa interesom obstoječe družbene elite. Zgodovina kot znanstvena veda je vedno bila in najverjetneje tudi vedno bo pod močnim pritiskom političnih elit, ki si želijo skozi različne interpretacije zgodovinskih dogodkov predstaviti svoje politične na-

zore in tako vplivati na družbo. Zgodovinski spomin elit utegne biti močno selektiven in povzeti le del zgodovinskega spomina ...

Spominjamo se ...

Individualni spomini se močno vežejo na kolektivni spomin, le-ta pa deluje kot membrana ali cedilo pri pretakanju spominov v individualne sfere. Kolektivni spomin je spomin skupine in kot tak že predrugačen in spremenjen, lahko pa tudi lažen in izmišljen. Je skupek individualnih spominov, ki pa se zaradi procesov nastajanja in ohranjanja velikokrat navezuje na aktualno politično in družbeno stanje v državi. V družbi obstaja vedno več različnih političnih skupin, ki si skozi kolektivni spomin lastijo zasluge za spremembe na področju političnega in družbenega razvoja ostale družbe. Zaradi želje po umeščanju kolektivnega spomina družbene skupine v zgodovinski spomin se posamezne skupine poslužujejo specifičnih prijemov, metod in procesov. En izmed njih je pojav cenzure ali oženja zgodovinske zavesti, prisoten v vseh sistemih. Samo korak ali dva čez mejo k našim severnim sosedom je dovolj, da uzremo konkreten primer oženja zgodovinske zavesti. Avstrijsko zgodovinsko pojmuje obdobje druge svetovne vojne na območju današnje Avstrije kot obdobje, v katerem je nacistični okupator zavzel in si prisvojil današnje avstrijsko ozemlje. Kar je sila nerazumljiva trditev. Statistični podatki nam povedo, da je bilo v nacistično stranko v odstotkih včlanjenih največ prav Avstrijcev. Avstrija je imela leta 1942 sedemsto tisoč članov nacistične stranke, v času priključitve Avstrije k nacistični Nemčiji in v letih, ki so sledila, so meščani Dunaja (in ne zgolj nacisti) sodelovali pri mučenju in preganjanju Judov. Ker pa je bila Avstrija po vojni oproščena kakršnekoli odgovornosti za dogodke, ki so se zgodili, njeni prebivalci niso nikoli občutili odgovornosti ali krivde. Ustvarjen je bil imaginaren kolektivni spomin, ki ga še danes ohranjajo z državnimi rituali in ceremonijami: praznujejo namreč konec zavezniške okupacije Avstrije, medtem ko o vprašanju antisemitizma komajda razpravljajo ...

Poleg cenzure in krčenja zgodovinske zavesti lahko na nekem območju prihaja tudi do vnosa lažnih ali predelanih spominov med prebivalce ali pa tudi do privzganja drugačnega gledanja na obstoječi zgodovinski dogodek. Da pa lahko neka država spomin vnese med družbo, potrebuje čim večje število posameznikov, ki vsiljene spomine dojamejo kot njihove individualne. To se dogaja skozi proces mistifikacije – prek obredov, praznovanj, prazničnih obujanj spominov, prirejanja komemoracij, zborovanj in srečanj, skratka, z barvanjem spominov z emocijami. In ko se enkrat v igro vključijo emocije, so tudi spomini močnejše usidrani v zavesti in podzavesti.

Zgodovinski spomin je spomin, ki se razvije v daljšem časovnem obdobju in ga družba povzame. Da se spomin ohrani v družbi, mora vsebovati spomin na dogodke, ki morajo biti podkrepiljeni z dokazi, da so se res zgodili. Kot tak se zgodovinski spomin umesti v zgodovinski proces, kjer je deležen raziskovanja in hkrati potrjevanja s strani zgodovinske stroke. V družbi ima zgodovinski spomin veliko vlogo, saj določa uspeh posamezne družbeno-politične skupine v njenem boju za prevzem oziroma ohranitev oblasti. Vlečenje zgodovinskih niti na vse strani lahko pri nas opažamo v vsaki večji politični kampanji. V našem aktualnem zgodovinskem spominu se še vedno bohota vprašanje partizanstva in domobranstva, od katerega si obe večji politični opciji skušata utrgati košček svoje zgodovinske pogače in ga uporabiti v svojo korist. Zgodovinski spomin je tako močno vezan na kolektivni spomin družbe in obratno.

Se bom spomnil?

Vse vrste spomina nam služijo za osmišljanje tega, kdo smo, od kod prihajamo in kam pripadamo. Naš spomin je aparat, ki nam pomaga pri orientaciji v svetu in družbi, prav tako pa lahko hitro postane sredstvo za manipulacijo. Šolske institucije, katerim pripadamo od svojih ranih let, v povezavi z zgodovinskim spominom ponavadi ne vključujejo nobene diskusije ali dvomov, ampak nam podajajo dejstva kot taka, pri čemer pozabljajo, da je v vsaki zgodbi več plat, in da ima lahko tudi zgodovinski dogodek več pogledov. Pomembno je, da posameznik razvije sposobnosti uravnavanja in nadzorovanja podatkov, ki pronicljajo in se pretakajo po kolektivnem in zgodovinskem spominu in skozi njiju v individualnega ter ne podleže različnim manipulacijam, ki smo jim podvrženi na vsakem koraku.

Se boš čez par let spominjal, da si danes prebiral *Tribuno*?

INFOVOJNE

==Phrack Inc.==

Prvi zvezek, 7. izdaja, hekerski zapis 3 od 10

=====
Spodnje besedilo je nastalo kmalu po moji aretaciji ...

\\Hekerjeva vest\\

Avtor:

+++The Mentor+++

napisano 8. januarja 1986

=====
Danes so prijeli še enega, o tem pišejo vsi časopisi. »Aretirali najstnika, vpletenega v škandalozni računalniški zločin«, »Aretirali hekerja, ki je vdrl v bančni sistem« ... Prekleta mularija. Vsi so isti.

Ampak ali ste se vi, s svojo pomanjkljivo psihologijo in zaostalim tehnološkim razumevanjem, sploh kdaj postavili na hekerjevo mesto? Ste se kdaj vprašali, kaj ga je gnalo, katere sile so delovale nanj, kaj ga je morda izoblikovalo?

Jaz sem heker, vstopite v moj svet ...
Moj svet se rodi s šolo ... Sem pametnejši od večine drugih otrok in to sranje, ki ga poučujejo, me dolgočasi ...
Preklet lenuh. Vsi so isti.

Sem na koncu osnovne šole ali pa v srednji. Poslušam profesorje, ki že petnajstič razlagajo, kako okrajšati ulomek. Jaz razumem. »Ne, gospa Smith, nisem zapisal vseh korakov. Naredil sem jih v mislih ...«
Preklet mulc. Najverjetneje je prepisal. Vsi so isti.

Danes sem nekaj odkril. Našel sem računalnik. Čakaj malo, tole je pa kul. Računalnik naredi, kar hočem. Če naredi napako, je to zato, ker sem sam nekje zafrknil. Ne pa zato, ker me ne mara ...
Ali pa misli, da ga ogrožam ...
Ali pa misli, da sem pametnjakovič ...
Ali pa mu poučevanje ni všeč in ne bi smel biti tukaj ...
Preklet mulc. Samo igrice igra. Vsi so isti.

Potem pa je se zgodilo ... Odprla so se vrata v nov svet ... Ta je tekkel po telefonskem kablju kot heroin po narkomanovih žilah; v teku je bil elektronski pulz; iskal sem zatočišče pred vsakodnevnimi pomanjkljivostmi ... Tabla se je razkrila.

"To je to ... Sem spadam ..."
Tukaj vse poznam, čeprav nisem nikogar izmed njih srečal, nikoli z njimi govoril in se mi mogoče nikoli več ne bodo oglasili ... Vse vas poznam ...
Preklet mulc. Spet zaseda telefonsko linijo. Vsi so isti ...

Preklete prav imaš, da smo vsi isti ... Po žlički so nas hranili z otroško hrano, ko smo bili lačni zrezka ... Koščki mesa, ki pa so ti ušli, so bili že prežvečeni in brez okusa. Vladali so nam sadisti ali pa so nas ignorirali brezbrizneži. Tisti redki posamezniki, ki bi nas lahko kaj naučili, so videli, da smo željni znanja, vendar ti ljudje so redki kot kaplja vode v puščavi.
To je zdaj naš svet ... Svet elektrona in stikala, lepota bauda. Izkoriščamo že obstoječo storitev, ne da bi plačevali za nekaj, kar bi bilo lahko skorajda zastoj, če je ne bi upravljali profitni požeruhi, vi pa nam pravite kriminalci. Mi raziskujemo ... In vi nam pravite kriminalci. Mi iščemo znanje ... In vi nam pravite kriminalci. Živimo brez barve kože, brez narodnosti, brez verskih predsodkov ... In vi nam pravite kriminalci. Vi ustvarjate atomske bombe, vodite vojne, ubijate, varate in nam lažete ter nas skušate prepričati, da to počnete za naše dobro, ampak mi smo še vedno kriminalci.

Ja, jaz sem kriminallec. Moj zločin je radovednost. Kriv sem, ker sodim ljudi po tem, kaj rečejo in mislijo, in ne po njihovem videzu. Moj zločin je, da sem daleč pametnejši od tebe, in to je nekaj, česar mi nikoli ne boš odpustil.

Jaz sem heker in to je moj manifest. Morda zaustavite mene, ampak ne morete zaustaviti vseh ... Navsezadnje smo vsi isti.

+++The Mentor+++

Anonimni zapis pogovora med T, U in M.

T: Stare strukture moči izgledajo ob fenomenu sofisticirane antispektakularne vojne mašine Wikileaks nemočne, čeprav se logično oklepajo moči, ki jim polzi iz rok, regrupirajo in asimilirajo na novo situacijo žal na stare načine (www.rhizomes.net/issue3/marzec/UntitledFrameset-14.html in www.fixingtheeconomists.wordpress.com/2010/12/19/the-deleuzian-philosophy-of-julian-assange/). Grožnja ostaja, da se odprtost neta zameji s še večjo regulacijo, še posebej, če je bilo soočenje z Ameriko s strani Wikileaks premalo premišljeno. Wikileaks je prestal Denial of Service napade s pomočjo več kot 700 mirror strani somišljenikov, ki omogočajo, da je stran še vedno online. Assange z elektronsko zapetnico ždi v Angliji in čaka nadaljevanje sojenja. Več južnoameriških držav mu je (pred obtožbami) ponudilo politični azil. On in Wikileaks sta doživela ekonomsko asasinacijo in poskus asasinacije karakterja. Amazon jih je vrgel iz serverjev; Visa, Mastercard in PayPal po ameriški direktivi z njimi ne poslujejo več, kar onemogoča hitre donacije za podporo in prihodnje delovanje. Bradley Manning gnije v samici kot izdajalec, ne da bi bil deležen pravice do sojenja. Ameriška vlada je pred kratkim vzpostavila WTF task force, posvečen preganjanju in eliminaciji Wikileaks operacij (še eno anti-Wikileaks enoto dvestotih ali več vohunov in tehnostrokovnjakov, ki jih skušajo sesut že od 2008).

U: Obama kot kak papež obsoja nemoralnost Wikileaks in moli za svoje diplomate, ki jim od stresa pokajo aorte, verjetno edine realne žrtve leakov.

T: Ostali krvilačni plačanci dežele prostih in pogumnih odprto kličejo po Assangevi asasinaciji. Pakistanski mediji so že zlorabili diplomatsko depešo in jo potvorili; ruska cybermafija naj bi postavila fake mirror stran, kjer so zbirali podatke o ljudeh, ki so stran obiskali (www.cryptome.org/0003/wl-info-warning.htm/). Zaradi počasnosti leakanja v zadnjem času, ki se dogaja zaradi zgoraj navedenega, nekateri že razglašajo smrt Wikileaks, čeprav imajo po moje še marsikakšnega dokerja v rokavu (razkritje delovanja večje ameriške banke, recimo, kot je bilo obljubljen za 2011). Ob tem smo dobili referenčno ideološko točko, ki s tem da odpira vlade in sili ljudi v tabore pro in kontra, odpira zlijon vprašanj, ki že dolgo šibajo po digitalnem čezzemlju, od hacktivizma do copylefta in enakopravnosti bajtov.

U: Hkrati pa tu preti največja grožnja, da pristanemo v Borgesovi knjižnici, kjer so vse knjige na voljo in nihče ničesar ne more več prebrat, ker niti zbrat ne more, niti izbrat niti razbrat. Genialna teza je, da je internet možen samo v času po aidsu. Ko nastopi epidemija paranoje do svojega bližnjega, do telesa drugega in potreba po sterilizaciji tega odnosa, je naravna posledica hermetiziranja posameznika, vedno večji solipsizem, ki psihološko šele omogoča nastanek interneta. Ob tem vedno bolj opažam upadanje empatije in zmožnosti empatije, ker vedno več ljudi doma zaprtih interaktira le še virtualno. Preveč energije gre tja in premalo v medsebojne odnose. Tehnologija, ki se razvija, teži k temu, da lahko človek vedno manj interaktira z drugim človekom. Vsi bežijo domov.

M: Ker je vrednota, da hočeš it na svoje. Ti hočeš skenslat vse stike, ti nočeš met stikov s sosedi. To je ekstrem te vrednote v virtualizaciji. Eno je živeti v okolju, kjer imaš stike, potem virtualizacija ni problematična; uporabiš jo za to, da postaneš aktiven državljan. Kaj bi blo lepše, kot da se zvečer dobiš s prijatelji iz bloka in skupaj debatiraš, kaj boš naslednji dan volil v svoji virtualni državi?

U: Problem je, da je cela generacija zješana. Lahko deluje zelo prijetno v pogovoru, pozorni so itn., ampak slutim, da tega ne delajo iz empatičnih ali simpatičnih sposobnosti, temveč v ljudočnosti, kot avtomat, ki ve, kaj bi moral reči, ne pa, ker čuti, razume ali zaznava, kaj čutijo drugi.

M: Misliš, da je to tako novo?

U: Ni nov pojav, ga je pa vse več. Koliko časa presedijo v sobah sami?

M: Filozofi bi rekli: »Ua!«

U: To je drugo. Po Nietzscheju asketski ideal ni za večino ljudi, morajo bit družbeni bitja in ne smejo preveč reflektirat svojega življenja. Imaš pa nekatero, ki se morajo izklopiti in it v samoto, ker bodo pol toliko jasneje videli; to so filozofi. Asketski ideal kot tak je reakcionaren, slab, zavira voljo do moči, zavira moč človeka v njegovem razvoju. Je pa potreben za določene posameznike kot orodje. To pa ja.

Anitdržava and »the world of next«

M: Kaj je bila že tvoja teza? Kdo nadzira tiste, ki nadzirajo leakanje informacij?

T: Who watches the Watchmen?

U: Ne. Wikileaks je nadaljevanje razsvetljskega projekta, kjer je nujno predpostavljen subjekt, ki aktivno politično sodeluje. To je manjšina. Edina možnost neke dobre aktivne družbene sile je, da se ti ljudje, ki so dovolj izobraženi, inteligentni in odločni, povežejo v novo sfero moči. Ta manjšina, ki bo vedno manjšina, nova intelektualna elita, ki obvlada računalniški jezik. A od kod naj zraste nova odgovornost, razen v ideji popolne transparentnosti ali enakosti v internetni sferi?

T: To vodi proti nujnosti energetske avtonomije.

U: Seveda, saj pogoje za to imamo že nekaj časa. Ampak arhitekti novega sistema, nove platforme, nove strukturne podlage za pretok informacij so tisti, ki morajo bit ideološko že opredeljeni za ravno tako odprto, svobodno, demokratično ...

M: Tukaj je toliko akterjev prisotnih, toliko delov, ki sodelujejo in to omogočajo. En konkreten del je to, da je internet, kot je, trenutno nevtralen. Lahko rečemo, da je bilo to ideološko narejeno, ampak v resnici so to naredili znanstveniki, ki se niso ukvarjali z ideologijo. Naredili so tehnološko rešitev za čim lažjo komunikacijo vseh. Ne pa, ali bomo imeli cenzurirane vsebine ali ne.

U: To je sekundarno vprašanje, ja.

M: Ko maš enkrat globalni komunikacijski kanal, ki je necenzuriran zaradi tehničnih lastnosti, začneš razmišljati o aplikaciji za razne drugačne pristope. Ena od teh je odprta koda, kjer lahko ti globalno sodeluješ na softwareskih projektih. Mene zanima podobno sodelovanje na drugih projektih, zakaj bi se omejeval samo na software? Wikileaks se je odločil to uporabiti za lansiranje informacij, ki so bile do zdaj zaprte. In ker je sam mehanizem zgrajen na tipu kopiranja, lahko objavljaš v neznanskih količinah, kar do zdaj ni bilo možno. Ni mi pa jasno, ko praviš: noben ne nadzira teh ljudi ...

U: Ne nadzira, ne govorim o neki fizični oblasti, ki jih nadzira, ampak o tem, da strukturna podlaga interneta ni dana stvar, ampak jo je treba vzdrževati in ohranjati. Nisem govoril o Wikileaksu, govoril sem o internetu nasploh. O ideji svobodnega medija, ki ga soustvarjajo vsi, in ki razveljavlja klasične strukture moči.

M: Se strinjam, da tega ne smemo jemati kot samoumevno.

U: Zelo hitro se lahko skorumpira in pomembno je to debato vzdrževati.

M: To debato lahko nekdo artikulira kot svobodo govora, kot vprašanje nevtralnosti interneta, ki gre o tem, ali lahko ponudnik zaračunava različno za različne strani. Dostop do Googla bi te stal en evro na mesec, dostop do Yahooja pa pet, recimo. Navajeni smo, da je enako, ni pa nujno. Korporacije se borijo, da ne bi blo enako, ker bi moral Google plačati posredniku recimo milijon evrov na teden, da bi bil za stranke brezplačen, in da bi bil še naprej konkurenčen. Potem pa maš omrežja, ki jih delamo mi (www.wlan-lj.net), to je globalno gibanje, ker se zavedamo, da je to vprašanje mogoče najbolje reševati na najnižjem možnem nivoju, na nivoju povezav. Če ti vzpostaviš lastno omrežje, se ti odločiš, da je nevtralnno.

U: Seveda, saj pravim, ti se odločiš.

M: Mi zastavljamo naše omrežje prav na tem principu. Kako je nastal internet? Univerze so imele omrežja znotraj sebe in pol so se povezovale med sabo. In ko se je dovolj razširilo, je postalo globalno. Ta omrežja, ki jih zdaj delamo, so nastala na podobnem postopku. Naučili smo se dveh stvari, da je to možno in zato ponovljivo, in da moramo od začetka zagotoviti, da bo tudi ostalo nevtralnno. Moj namen letos je na pravni osnovi spisati licenco, ki bo zagotavljala nevtralnost takšnih omrežij. Podobno, kot obstajajo odprte licence za kodo in vsebine, bomo za omrežje zagotovili, da tisti, ki se priključijo omrežju in ga razširi, to sme, samo če bo vse nediskriminatorno delil naprej.

U: To mi je všeč. Ravno to sem mislil, da potrebuješ taka varovala. Da se zaščitiš pred drugimi in pred samim sabo.

M: Točno to. Kapitalistični zakoni, ki ščitijo konkurenčnost, ščitijo tudi tebe. Ti si preprosto eden iz konkurence, ki fura biznis, model, ki je pač nobudget. Ampak je legitimen biznis model, ki se ga ščiti. Isti zakoni, ki ščitijo kapital, ščitijo nas (smeh). In vsa naša oprema je v lasti posameznikov. Če se jaz odločim omrežje skomercializirati, ti lahko izklopiš točko ali jo premakneš v drugo omrežje, če se s tem ne strinjaš, in če vas to naredi dovolj, potem ostane meni le še moja točka. Zato je tudi meni (kot vsakemu sodelujočemu) v interesu, da delamo stvari konsenzualno. Ker ima vsak vedno popolno pravico, da izstopi, naredi svoje omrežje in uporabi vse, kar je bilo do takrat skupno narejenega. Seveda pa se vsak zaveda, da omrežje deluje bolje (oziroma sploh deluje), če je več sodelujočih, kar je

protipol temu, da bi šel vsak na svoje ob najmanjšem strinjanju. To je ta samozaščita pred sabo. V odprti kodi je koncept forkability, kjer ima vsakdo enakopravno pravico nad kodo. Lahko razvijaš dalje. Avtorji kode so »lastniki« kode, ampak so dali nepreklicno pravico, da jo lahko neomejeno razvijaš dalje. Vsak lahko šera, vse, kar moraš zagotoviti, je, da ostane še naprej šerano. Včasih imajo nad imenom trademark, koda pa je lastnina vseh. In to je ključni moment, mehanizem, ki mora bit povsod možen. Ker omogoča check nad delovanjem katerekoli strukture, ki ureja delovanje. Če maš možnost pobegniti proč, te ne more nihče do konca potisniti. Če se ljudje ne strinjajo z nami, lahko svojo točko premaknejo v svoje omrežje. Mi lahko rečemo samo: »Šment, očitno smo bil preveč diktatorski,« ker pa hočemo met omrežje, naravno nastanejo kompromisi in dogovori.

U: To je bla moja opomba, ti moraš bit takoj na začetku ideološko opredeljen in se zavedati, da so ti mehanizmi potrebni.

M: Točno to. Zdaj vemo, da je tehnično izvedljivo, in da je treba pravno zagotoviti pogoje skupnega. Veliko ljudi se tega zaveda in različni pristopi se razvijajo k temu. Se bomo pa morali kr boriti za to. Imamo pa realen primer, da to deluje. Največja ovira je, da ljudje rečejo: »Saj to ne bo delovalo.« Če boš lahko vse objavil, bo kaos. Pa ni. Gre, internet deluje ... Ta pogled, da maš pravico izstopiti, bi jaz celo speljal v širše. Na nivoju države se mi to zdi tisto, kar bi lahko spremenilo bistvo demokracije. Ti imaš še vedno samo izbiro bit državljan le tistih držav, ki so ti voljo. Prav bi blo, da lahko rečeš: »Ne maram nobenih od vas in hočem it proč, iz Slovenije. Še vedno živet tukaj, ampak hočem bit državljan virtualne države.« In te možnosti nimaš, nimaš možnosti izstopa iz države.

U: Razvoj pelje točno v smer, da boš imel to možnost, ampak ta možnost se razvija znotraj korporativne države. Tam lahko izbiraš.

M: Moja vizija naprej je: Naj korporacije postanejo virtualne države, sej so že.

U: In še bolj bodo.

M: Naj se generalizira. Naj bo Coca-Cola priznana kot država. Kdor želi v Coca-Coli živeti, naj bo član. Ampak to pa tud omogoča, da ti neodvisno ustanoviš svojo državo, ki je zgrajena na drugih vrednotah. Naj si vsak izbere svojo. In če ti ni všeč, imaš možnost pobrat državljan po svetu in ustanovit svojo državo. Sploh ne rabiš imet konflikta. Če pobereš pa vse državljan, bo tisti vladar samo še v luft gledal. Oziroma če boš ustanovil svojo državo in ti nihče ne bo sledil, ti bo tudi lahko dalo misli. Ampak to je tisto ključno: dandanes lahko politika naredi karkoli, ker nima strahu, da bi kdo izstopil. Vse, kar lahko narediš, je, da si neaktiven. Ne moreš pa bit aktiven proti. Lahko ne voliš. Ne moreš pa reč adijo. Edina razlika, ki jo vpeljujem, je, da tvoja matična država lahko nima ozemlja.

U: Podobno maš že v religiji, Židje živijo v božji državi, kjerkoli živijo.

M: Ideja je generalizirati korporacije države in verstva v isto obliko organiziranja.

U: Razumem to idejo, ampak pravno to uredit ... Določiti, katera vprašanja spadajo pod entiteto, ki ureja geografski predel, in katera virtualnega. To ne bo šlo.

T: Za to rabiš nujno osvoboditev dejanskega ozemlja.

M: Kako je zdaj? Vse bi bilo isto kot zdaj, samo da dovolimo države brez ozemlja. Mene bolj kot vprašanje zakonov zanima vprašanje cenzure interneta znotraj komunikacije teh državljanov in vprašanje, kam se bodo davki teh državljanov razporedili. In tu se mi zdi pomembno, da jaz s skupino svojih ljudi lahko vlagam v svoje davke in tako recimo lahko ne podpiram organizacij, ki vlagajo v vojne. In želim, da je to vprašanje, kam vlagam davke, odprto in transparentno.

U: S tem sprejmeš idejo liberalizacije do skrajnosti.

M: Ja. In generaliziram državo iz regionalne države v interesno skupino ljudi, ki je lahko korporacijska, verska ali ateistična. Regionalne države so regionalne, ker jih je bilo zgodovinsko tako lažje organizirati.

U: Lažje organizirati predvsem iz stališča, kako z državnim nasiljem prisiliti državljan v pravni red. Treba je s policijo in sodišči vzdrževati pravni red tako, da država izvršuje kontrolirano nasilje nad svojimi državljanji, da lahko sploh stoji. To je ideja države, ki jo imamo. Ideja, da človeka, ki je brez možnosti, da izstopi, kar se da dobro prisiliš v njegovo svobodo. V zgodovini politične misli gre ravno za to, da človek ne bi padel v diktatorsko avtoritativno strukturo, v kateri so njegove pravice močno kršene in iz katere ne more izstopiti. Idiot je. Ne zaveda se, kar je slabo zanj. Treba ga je prisilit v dobro zanj, v njegove človekove pravice. Če bi se na referendumu odločali, bi se odločili proti družinskemu zakoniku; treba jih je prisilit, ker je treba ščititi manjšino. Treba jih je prisilit, da sprejmejo pravice manjšine. In že tu ratajo zadeve zelo problematične.

M: V času, ko bodo takšne virtualne globalne organizacije, bo katerakoli zahteva po fizičnem prostoru realno nepotrebna. Svoj čas si laže varoval območje, laže koordiniral iz centralne države različne metaprestolnice. Zdaj se to postavlja pod vprašaj. Korporacije zelo lepo živijo globalno.

U: Zmeraj organizirane kot diktature.

M: Vseeno, kako so interno organizirane.

U: Ni velikih uspešnih korporacij, ki niso organizirane kot diktature.

M: Kaj pa je narobe z diktaturo, če so ljudje not, ker jim je to všeč?

U: Niso not, ker jim je všeč, ampak ker rabijo denar.

M: Torej jim je všeč.

U: Stvari postanejo problematične, če imaš brezteritorialne države, ki morajo vseeno izvajati državno nasilje.

M: Pa res misliš, da je potrebna prisila? Da ljudje niso tatovi in morilci, zato ker tako nareka pravni red? Ali mogoče preprosto zato, ker pač niso tatovi in morilci? Jaz mislim, da je dovolj že socialni pritisk.

U: Ti anarhist ti, ti idealist ti. Ponavljam: Mislim, da so ljudje idioti, v privatno zabubljeni idioti. Virtualno mreženje jih morda v utopični konsekvenci lahko zbliža do točke, ko bo socialna vez med njimi spet dovolj močna, da bo tudi socialna prisila zadostovala. Do takrat (torej verjetno kar za zmeraj) pa bodo potrebne suverene entitete oblasti, ki bodo v idealnem primeru kar se da demokratično nastavljene.

Nevtralnost neta

T: Kaj točno je net neutrality? Je internet inherentno nevtralen?

M: Internet je nevtralen, ker je tehnična tvorba. Vprašanja, ki so bila svoj čas problematična, so bila vprašanja tehnične izvedbe. Nihče se ni s tem dolgo časa ukvarjal politično. Internet je napredoval, vsem je blo povezovalje kul, ker je prinašalo ekonomske, znanstvene prihodke in dosežke. Tehnokraciji je bilo vseeno, kaj se pretaka, zanimivo je bilo imet čim hitrejšo povezavo ne glede na to, kaj bo gor. Zdaj pa prihaja od vprašanj cenzure do načinov komercializacije in tu je strah, da izginejo potenciali, ki jih net omogoča: demokratičnost, možnost, da ima vsak svoj glas, ravno ker te nič ne stane. Mejl nič ne stane, spletno stran met gor te nič ne stane. Posredno že, ker pač moraš imet ponudnika. V resnici te ne bi rablo stat, ampak ljudje pač zaračunavajo, ker jim je biznis. Če maš tehnično znanje, se lahko povežeš tudi brez ponudnika. Kakorkoli, to je večni pojav: tu je nova naravna dobrina, oblak komunikacije, univerzalen, globalen, trenuten, torej neka kolektivna zavest, če hočeš. Obstaja in zdaj jo gremo lahko tržiti.

T: Google in Verizon naj bi sklenila kompromis ...

M: Vnaprej se probajo zmenit, da bi bil žični internet nevtralen, brezžični pa ne.

T: What the fuck

M: Pač, boljše kot nič, dobili so občutek, da se nagiba v drugo smer. Njim je sigurno v interesu, da bi blo nevtralnno.

T: Precej kul je, da je nevtralnno.

M: Seveda je kul, ampak po drugi strani se moramo zavedati, da to plačujemo na druge načine. Mogoče bi raje plačeval pet evrov mesečno in imel zasebnost. Ali plačuješ v evrih ali plačuješ s svojo zasebnostjo. Na internetu se trži tvoja zasebnost. In Facebook in Google in vsi ostali tržijo tvojo zasebnost.

T: Kako pa Google trži tvojo zasebnost?

M: Recimo oglase ti izbirajo, ki so tebi primerni. To je uradno. Neuradno maš za Facebook kritike, da so prodajali podatke dalje. V vsakem primeru gre za tržno vrednost informacije o tebi. Ali direktno ali posredno. Lahko rečejo: »Imamo sto tisoč ljudi, starih 28–30 let, moških teh pa teh poklicev; in če hočete oglaševati tej skupini, nam dajte ta in ta denar.« Posredno tvoje informacije, tvojo zasebnost preprodajajo, in zato je dostop brezplačen. Ni denar edina stvar, ki jo plačuješ. Internet je navidezno brezplačen, zaenkrat samo ni monetaren. Večina ljudi je ugotavljajo, da jih to ne moti. Dokler gre za neko zmerno uporabo, so nekak zadovoljni. Oglaševalci so zadovoljni, ker imajo oglaševalci večji vpliv, ti si zadovoljen, ker dobivaš brezplačno storitev plus reklame, ki te morda res zanimajo. Posrednik vmes (kot Google) je zadovoljen, ker lahko razvija mejl in je koristen ljudem. Problem pa je, ko postanejo ljudje grabežljivi – in to je problem nevtralnosti, da hočejo še vmesniki del kolača. Imaš verigo, ki je precej direktna, in zelo pogosto se najde nekdo, ki se hoče postaviti vmes. Država je en tak pogost primer od agencij do regulatorjev, ki hočejo provizijo. Internet zelo pogosto meče trgovce ven, ker lahko direktno z glasbenikom sodeluješ, ne rabiš več založbe in to založbam seveda ni všeč. Internet je tehnično sredstvo, ki omogoča optimizacijo velikega števila

stvari, za kar si prej potreboval celo verigo posrednikov in distributerjev, zdaj pa to lahko delaš brez njih. Posredniki se pač vedno hočejo vštulit noter, vsaj jaz to tako vidim. Veliki lobiji, založbe, filmska industrija so posredniki. Copyright je narejen za posrednike in ne za avtorje.

T: »The overall historical record is clear: Copyright was designed by distributors, to subsidize distributors not creators.« (www.questioncopyright.org/promise)

T: Daniel Domscheit-Berg in še par ex-wikileakerjev bo lansiralo Openleaks januarja 2011 po rahlo modificiranih principih kot Wikileaks.

M: Dokler ne pokažejo realnega delovanja, lahko kdorkoli karkoli bluzi. Bomo boljši, lepši, hitrejši, karkoli. Naj pokažejo, pa bodo vidli. Na papirju lepo zgle-da. Openleaks po tem, kar je nardil Wikileaks, ni nič posebnega.

T: Je pa dobro, da je takih strani čim več. Kakšna je pol razlika med Openleaksom in Wikileaksom?

M: Openleaks naj bi se osredotočil na tehnični aspekt, kako spraviti informacije anonimno do njih, objavljali pa bi jih novinarji. Wikileaks pa ravno kaže, da so novinarji zgubili svojo vlogo, in zakaj bi ločevali, kdo bi objavljaj in imel dostop?

T: Pravijo, da nočejo bit založniki, da bi se izognili pravnim pregonom.

M: Ampak v resnici samo še enega vmes postavijo. Leaker (tehnični aspekt) bo na eni strani in založnik na drugi. Če to res kaj izboljša je vprašanje. Obstaja tud Cryptome.org, stran, ki že desetletja leaka zaupne informacije. Tako kot razlaga Assange, so ugotovili, da ni dovolj le objaviti, rabiš škandal, šok. Najprej so pričakovali, da bodo ljudje sami brskali in delali članke iz leakanih materialov, kar se absolutno ni zgodilo.

T: Ja, rabiš novinarje, ki naredijo zgodbo. V spektakelski družbi vžge samo spektakularna zgodba, samo spektakularno skoordniran leak (čeprav je po formi antispektakularen, ga morajo mediji spektakularizirati). Ali pa je zgodba vedno morala bit spektakularna, da je sprožila zaželen emocionalen odziv in ob tem razkrila, da je vsako poročilo že estetizirano iz določene ideološke pozicije.

M: Objave na Cryptome so interni poznali, niso pa prišle v javnost. Wikileaks pa je ravno to dosegel. Lahko gremo nazaj na varianto, ki ne šokira, kul, ampak bo manj ljudi doseglo. Vsi mediji majo že Wikileaks rubriko in lahko v živo bereš, kaj se dogaja, fenomenalno, in to je ravno, kar manjka. Openleaks bo obstal, ker je Wikileaks določil model in bodo mediji od njih jemali.

T: Oba pogleda razumem. Razumem Assangevo nujno zleakat največje headline čim prej in reaktualizirat, refreshat percepcijo sveta, razkrit delovanje modernih struktur moči, izsiliti resnico trenutnega stanja (to je njegov ideal, če je sploh možno vse te informacije ustrezno sprocesirat, (www.zunguzungu.wordpress.com/julian-assange-and-the-computer-conspiracy-to-destroy-this-invisible-governement) nasproti pozicije Openleaksa glede tega, kdo odloča, kam se koncentrirajo pozornost. Iz tega izhaja tudi en izmed konfliktov znotraj organizacije (drugi so zloraba benevolentnega diktatorstva, preganjavice, netransparenčnosti odločitev do najožjih sodelavcev, kot pri vsaki tajni službi), ker je Assange usmeril vse resorse v velike novice, je ostalo, kar so dobili, ostalo neobjavljeno. Openleaks naj bi se obrnil na te manjše lokalne novice.

M: Pogled Openleaksa je, kar je bil Wikileaks par let nazaj in se je izkazal za neuspešnega. Assange je šel v ekstremne mere, ki pa so se izkazale za učinkovite. Če bi Berg to znal izvest brez takega pristopa, svaka mu čast. Jaz si ga sam žal ne morem domislit. Očitno mediji danes sprejmejo samo še šokantne in šokantnosti.

T: Če gledaš, kaj je Pentagon izjavljaj, vidiš kleš, ki je generacijski kleš (Pentagon Appeal to Wikileaks Morality via YouTube). Tip ne šteka in ne more štekat, kaj je informacija. »Mi hočemo, da nam on to vrne takoj,« ko je že dva tedna gor na netu! Novinarji pa: »Torej je nekdo to ukradu?« »Ne, nihče ni ničesar ukradu, ampak ti zapisniki so last vlade ZDA.«

M: To je primer iz copyrighta. Zakaj je laž, da ti nekaj ukradeš, ko kopiraš? Ukradeš kolo in lastnik nima kolesa, v tem primeru pa ti skopiraš kolo in imata oba kolo. To je res kleš generacij, mladim je normalno, da ti klikneš in dobiš vse zastoj.

T: Vsi najprej vprašajo, kako vedet, da je dokument, ki je zleakan, resničen?

M: Ker većinoma vlada sama potrди, da je resničen.

T: Točno to. Lahko greš gor in primerjaš raw material z zgodbami, ki so na podlagi tega napisane, in maš vpogled, kako globalni mediji vseh vrst delujejo oziroma kako berejo. Vsaj prej je bilo tako, preden so prestrukturirali stran, da bi omogočili mirrorje.

M: Mene zanima primer Michaela Moora. Objavil so depešo, ki jo je poslal kubanski veleposlanik v ZDA, kjer je trdil, da so na Kubi prepovedali Sicko film, češ da bi lahko zbudil nestrinjanja, ker je prikazal bolnico, ki je samo

za bogate. Wikileaks je to objavil in mediji so objavo po-grabli kot dejstvo, da so na Kubi ta film res prepovedali. Poanta pa je bila, da se je kubanski veleposlanik zlagal in so celo na nacionalni televiziji film predvajali s pozitivnimi ocenami. Veleposlanik je hotel vplivat na politike v ZDA. Ko rečeš: kako vemo, da je res? Ne vemo, da je res! Vemo, da so to res depeše, ki so jih pisali veleposlaniki, ampak ali je vsebina resnična, pa ne veš, ker se je lahko veleposlanik zlagal. Imaš dve stopnji preverljivosti, ali je depeša prava, in ali je vsebina prava. V tem primeru so bili v raw materialu članki resnični. Časopisi so lepo povzeli depešo, ampak je bila vsebina depeše zlagana, ki so jo novinarji samo kopirali.

T: Hkrati ko se je to dogajalo z Wikileaksom, se je zgodila novica, ki je šla čisto mimo, kot pravi Chomsky, da so v Faludži našli posledice uporabe radioaktivnih orožji, ki so daleč presegle Hirošimo (Chomsky on the WikiLeaks Coverage in the Press via YouTube). Vse novice grozijo, da jih požre naslednja. Ne glede na to internet vidim kot ogromne možgane, ki jih nihče ne bi smel zamejit. Narava je odprto kodna.

M: Nastal je iz drugega vidika kot reforme politike ali idej lobijev, iz tehnične stroke, in zato so bile odločitve sprejete zelo odprto. Ampak nič v samem internetu ne onemogoča cenzure, česar se Kitajska, recimo, zelo dobro zaveda in filtrira informacije. Tehnologijo za cenzuro pa razvija zahod.

T: Odlično.

M: To je biznis. Trenutno je tako postavljeno. Če zakon zahteva cenzuro, se drugače postavi. In to je problem, da internet sam po sebi ni nujno necenzuriran. Ni nekaj, kar bo večno ostalo, ampak moramo postat vedno bolj aktivni, da to obdržimo. Tudi če internet ne bo nevtralen in boš moral plačevati različno, še ne bo pomenilo nujno, da boš imel kaj več zasebnosti kot sedaj. Verjetno boš še vedno plačeval s svojo zasebnostjo, le še dodatno boš plačeval za določene strani več kot za druge. In mimogrede, če bo nekoč narejen sistem plačevanja za določene vsebine več kot za druge, to pomeni, da lahko enostavno rečejo, da dostop do Wikileaksa stane milijon evrov na stran in jo tako de facto cenzurirajo. Torej to, da trenutno tako ne morejo zaračunavati, je posledica nevtralnosti, ki ima za posledico tudi necenzuriranost.

Država in teroristične zarote

Julian Assange,
prevod Tomaž Iršič
infografika Aljaž Vindiš

Za navidezno vlado sedi ustoličena nevidna vlada, ki ne dolguje zvestobe in ne priznava nobene dolžnosti do ljudstva. Uničiti to nevidno vlado in očrnuti to brezbožno zavezništvo med pokvarjenim kapitalom in pokvarjenimi politiki je prva naloga državnštva. (predsednik Theodore Roosevelt)

Medtem ko ti ležeč smrčiš, budna zarota ne zapravlja časa. (Vihar, William Shakespeare)

Da bi radikalno spremenili obnašanje režima, moramo razmišljati jasno in pogumno, saj če smo se naučili eno stvar, je to ta, da se režimi ne spreminjajo radi. Naše razmišljanje mora segati dlje od tistih, ki so poizkušali pred nami. Odkriti moramo tehnološke spremembe, ki nas opogumljajo, da ravnamo na načine, ki našim prednikom niso bili dosegljivi.

Kot prvo moramo ločiti, katere aspekte vlade in neokorporativističnega obnašanja želimo spremeniti oziroma odstraniti. Naslednji korak je razviti način razmišljanja o tem obnašanju, ki je dovolj močan, da nas pripelje čez go-

dljo politično popačenega jezika v pozicijo jasnosti. In na koncu moramo znati uporabiti te vpoglede kot navdih in nas samih in drugih za plemenito in efektivno delovanje.

Avtoritarna moč se vzdržuje s pomočjo zarote: *zarota, kovati zaroto: tajen dogovor, načrt navadno več ljudi za odstranitev nosilca, nosilcev navadno državne oblasti; ekspr. tajen dogovor, načrt za nasprotovanje komu, zvičajno, zahrbtno dejanje proti komu.*

Najmočnejša stranka ni nič drugega kot nekakšna zarota proti preostanku naroda. (Lord Halifax)

Kjer so podrobnosti jasne, kot recimo v notranjem delovanju avtoritarnih režimov, prepoznamo zarotniško interakcijo med politično elito ne le kot nekaj, kar se preferira znotraj režima, ampak kot primarno načrtno metodologijo, s katero se vzdržuje oz. krepi avtoritarna moč.

Avtoritarni režimi ustvarjajo uporniške sile s tem, da pritiskajo na posameznikovo in kolektivno voljo do svobode, resnice in samorealizacije. Načrti, ki asistirajo avtoritarni vladavini, sprožijo upor, ko so končno odkriti. Zaradi tega so takšni načrti v uspešnih avtoritarnih režimih skriti. Skrivanje le-teh pa je dovolj, da tako obnašanje označimo kot zarotniško.

Tako se dogaja v državniških zadevah; če vemo vnaprej (kar lahko vedo le modri ljudje) o zlu, ki se kuha, je to zlo lahko ozdravljivo. Vendar ko tega znanja nimamo in je zlu dopuščeno, da raste, dokler ga vsi ne prepoznajo, ne obstaja zanj nobenega zdravila več. (Vladar, Niccolo Machiavelli [1469–1527])

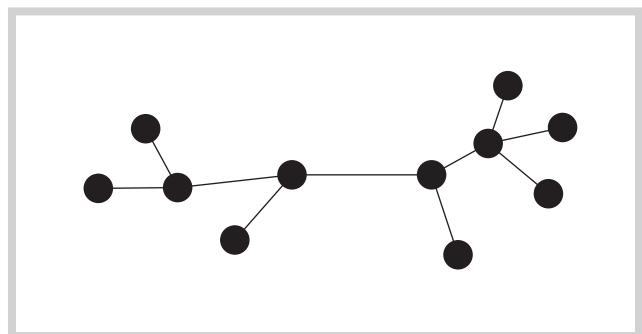
Teroristične zarote kot povezani grafi:

Pred 11. septembrom in po njem so marylandski urad za javna naročila (krinka nacionalne varnostne agencije za akademsko financiranje, poguglajte kodo za štipendijo »MDA904«) in drugi financirali matematike, da začnejo gledati na teroristične zarote kot na povezane grafe (za razumevanje tega članka ni potrebno matematično predznanje).

Sedaj bomo razširili to znanje o terorističnih organizacijah in ga obrnili proti lastnim ustvarjalcem, da postane nož, s katerim bomo lahko secirali moč zarote, uporabljene za vzdrževanje avtoritarnih vlad.

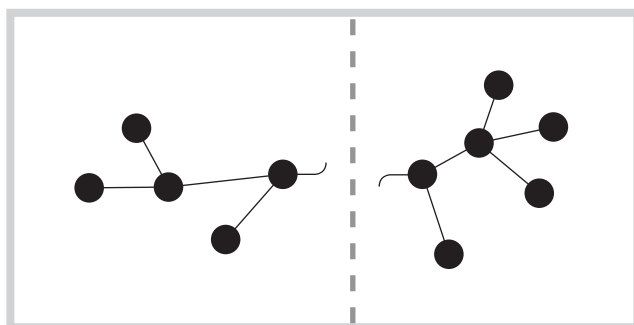
Uporabili bomo povezane grafe, s pomočjo katerih bomo izkoristili možnost prostorskega razumevanja možganov, da začnejo razmišljati o političnih povezavah na povsem nov način. Takšni grafi omogočajo enostavno vizualizacijo. Najprej vzemite par žeblijev (zarotniki) in jih naključno zabijte v desko. Potem vzemite sukanec (komunikacija) in ga napeljite od žeblija do žeblija, ne da bi ga pri tem strgali. Označimo sukanec, ki povezuje oba žeblija, to je povezava. Nepretrgan sukanec pomeni, da je možno potovati od kateregakoli žeblija do kateregakoli drugega žeblija prek sukanca in vmesnih žeblijev. Matematiki pravijo, da je takšen graf povezan.

Informacija potuje od zarotnika do zarotnika. Noben zarotnik ne pozna vseh drugih zarotnikov, niti jim ne zaupa, kljub temu da so vsi povezani. Nekateri so na obrobju zarote, drugi so v njenem središču in komunicirajo z velikim številom ostalih, spet nekateri morda poznajo samo dva, ampak predstavljajo most med pomembnimi razdelki ali skupinami zarote.

Razdelitev zarote:

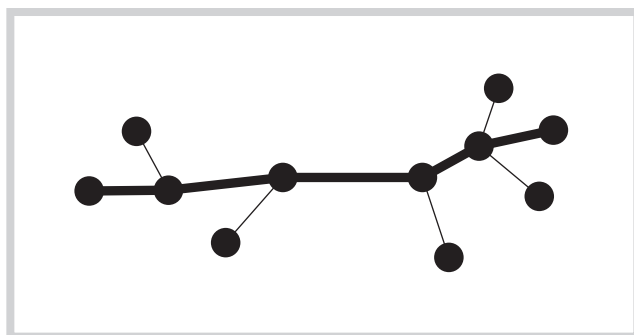
Če so vse povezave med zarotniki prerezane, zarota ne obstaja. To je ponavadi zelo težko izvesti, zato si na tem mestu postavimo prvo vprašanje: kolikšno je minimalno število povezav, ki jih moramo prekiniti, da razdelimo zaroto na dva enaka dela? (Deli in vladaj). Odgovor je odvisen od strukture le-te. Včasih ni nobene alternativne poti, ki bi jo lahko uporabili za potovanje zarotniške informacije med zarotniki, včasih jih je mnogo. To je zelo uporabna in zanimiva lastnost zarote. Na primer, če uničimo enega povezovalnega zarotnika, obstaja možnost, da razdelimo zaroto. Vendar na tem mestu želimo najti nekaj, kar je skupnega vsem zarotam.

Nekateri zarotniki so bolj povezani kot ostali:

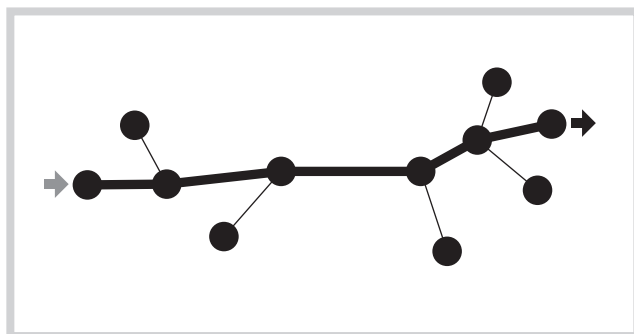
Zarotniki so razumni, nekateri si zaupajo in se zanašajo en na drugega, spet drugi ne komunicirajo veliko. Pomembne informacije pogosto potujejo po določenih povezavah, nepomembne pa po drugih. Zatorej razširimo naš enostavni model povezanega grafa, da ne bo vseboval le povezav, temveč tudi njihovo pomembnost.

Vrnimo se nazaj k naši analogiji z desko in žebliji. Predstavljajte si debel, močan sukanec med nekaterimi žebliji in tankega med drugimi. Označimo pomembnost, debelino oz. udarnost povezave kot njeno težo. Med zarotniki, ki nikdar ne komunicirajo, je teža enaka nič. Pomembnost komunikacije, ki potuje po povezavah, je *a priori* težko oceniti, saj je njena prava vrednost odvisna od končnega rezultata zarote. Tako lahko rečemo, da pomembnost komunikacije prispeva k teži povezave na najbolj očitni način; teža povezave je sorazmerna s količino pomembne komunikacije, ki teče po njej. Pri vprašanjih o zarotah nam nasplošno ni treba vedeti teže določene povezave, saj se le-ta razlikuje od zarote do zarote.

Zarote so kognitivna sredstva. Sposobne so preliščiti enake skupine posameznikov, ki delujejo samostojno:

Zarote črpajo informacije o svetu, v katerem delujejo (okolje zarote), podajajo informacije med zarotniki in potem delujejo v skladu z rezultati. Nanje lahko gledamo kot na naprave, ki imajo dovod (informacije o okolju) in odvod (delovanje, s katerim poizkušajo spremeniti oz. ohrniti obstoječe stanje okolja).

Kaj zarota lahko izračuna? Izračuna lahko naslednje dejanje:

Sedaj si zastavimo vprašanje, kako učinkovito je to sredstvo. Ali ga lahko primerjamo s samim sabo v različnih točkah v času? Ali zarota postaja močnejša ali šibkejša? To je vprašanje, ki od nas zahteva, da med seboj primerjamo dve vrednosti.

Ali lahko najdemo vrednost, ki definira moč zarote?

Lahko bi prešteli število zarotnikov, vendar to ne bi zaobjelo razlike med zaroto in posamezniki, ki jo sestavljajo. V čem se ta dva pojma razlikujeta? Posamezniki v zaroti kujejo zaroto. Izolirani posamezniki ne kujejo zarote. To razliko lahko zaobjamemo s tem, da v enačbo dodamo vso pomembno komunikacijo (teža) med zarotniki in kot rezultat dobimo »absolutno moč zarote«.

Absolutna moč zarote:

Ta številka je abstrakcija. Vzorec povezav v zaroti je nenavadno poseben. Vendar če pogledamo to vrednost, ki je neodvisna od ureditve zarotniških povezav, lahko oblikujemo nekaj posplošitev.

Če je absolutna moč zarote nič, potem zarota ne obstaja:

Če je absolutna moč zarote nič, pomeni, da ni pretoka informacij med zarotniki, torej ni zarote. Občutno povečanje ali zmanjšanje absolutne moči zarote skoraj vedno pomeni to, kar pričakujemo; povečanje oz. zmanjšanje zmožnosti zarote, da razmišlja, deluje in se prilagaja.

Razdelitev pomembne zarote:

Sedaj se vračamo nazaj na prejšnjo idejo o razdelitvi zarote na polovici. Govorili smo o razdelitvi zarote na dve enaki skupini, tako da prekinemo povezave med zarotniki. Ugotovimo lahko, da je dosti bolj zanimiva ideja razpolovitve absolutne moči zarote. V nasprotnem primeru lahko razumemo razpolovljeno zaroto kot dve novi celoti in jo tako lahko cepimo v neskončnost.

Kako lahko zmanjšamo zmožnost delovanja zarote?

Zmožnost delovanja zarote lahko zmanjšamo tako, da zmanjšujemo njeno absolutno moč, dokler ni več sposobna razumeti okolja in se učinkovito odzivati nanj. Zaroto lahko razcepimo s tem, da zmanjšamo ali odpravimo pomembno komunikacijo med par »težkimi« povezavami oz. med večjim številom »lažjih« povezav. Tradicionalni napadi (npr. atentat) na moč zarotniške skupine so uspešno pretrgali »težje« povezave s pomočjo umorov, ugrabitev, izsiljevanj ali s kakim drugim načinom marginalizacije oz. izolacije določenih zarotnikov, ki so bili povezani s skupino.

Avtoritarna zarota ne more razmišljati učinkovito in se ne more ubraniti pred nasprotniki, ki jih sama ustvarja:

Ko pogledamo na zaroto kot organsko celoto, lahko vidimo sistem sporazumevajočih se organov, telo z arterijami in venami, katerih kri lahko zgostimo in upočasnimo, dokler se telo ne zruši, vidimo organizem, ki ni zmožen, da bi zadostno razumel in nadzoroval sile lastnega okolja.

Alternativa obstaja: afirmacija in aktivacija alternativnih gibanj na območju nekdanje Jugoslavije

Katja Šircelj

Balkan je prostor politične nestabilnosti in kulturnega deficita, ki ne funkcionira. Balkan so čevapčiči, rakija in turbofolk sponzoruje, Balkan so kolovozne ceste s starimi Zastavami in poceni burekdžinicami. Tako, tu nekje se počasi končajo populistična razpredanja o jugosferi. Redko, če sploh, o Balkanu razmišljamo v kontekstu alternativnega in radikalnega prostora. A progresivna misel obstaja. In ta je dostikrat kompleksnejša in reaktivnejša od naše.

Večletnih vojn v balkanski zemlji zevajo še danes. Od stabilizacije razmer ni opaziti pretiranega napredka na bolje, gospodarstvo in politika sta nestabilna, civilna družba pa čustveno pohabljen. Skozi proces osvoboditve od komunizma in totalitarne oblasti so se v družbeno sfero uvozile pošasti globalizma, ki uspešno glodajo sleherno zdravo tkivo družbe. Mladina je nervozna in brezposelna, delavci so podplačani, starci se s svojimi pokojninami težko preživljajo. Strogo desničarska politika obvladuje centre moči in manifestativno svobodo, hkrati pa s podpihovanjem nacionalizma zaostruje družbene odnose in krepi nestrpnost. Perspektiva v teh državah je sorazmerno slaba in mislili bi si, da je javnost že zdavnaj kapitulirala, a resnica se skriva daleč proč od resignacije. **Vojna in politična represija sta balkansko civilno družbo prisila v samoorganiziranje in strukturiran gverilski odpor v obliki različnih gibanj in iniciativ, ki se bolj ali manj uspešno borijo proti družbeno-političnemu uniformiranju.** Večina teh je delovala že med agresijo, ko je prek različnih kanalov ljudi obveščala in povezovala, predvsem pa je šlo za odkrit revolt proti vsakršnem nasilju in vojni. Nekateri umetniki, intelektualci in aktivisti so po vojni formulirali in podprli nova gibanja, ki so do danes mutirala v različne iniciative, prilagojene trenutnim razmeram in potrebam. Balkan tako danes razpolaga s presenetljivo visokim odstotkom progresivnih organizacij, iniciativ in gibanj, ki so vzgojile ključno maso kritične populacije, ta pa je hkrati podpora in gonilna sila ter tako nujno potrebna že za najmanjšo spremembo režima.

Eno bolj reprezentativnih gibanj je nedvomno srbski *Pokret za slobodu*. Z združitvijo študentov in delavskih aktivistov je leta 2004 nastala organizacija, ki se bori za enakopravnost in socialne pravice marginalnih družbenih slojev, hkrati pa nasprotuje centralizaciji in globalizmu. *Pokret za slobodu* je med junijem 2007 in marcem 2009 izdal balkansko edicijo kulturnega časopisa *Z magazin*, ki se ni samo zoperstavil politični represiji in ogabnim učinkom neoliberalizma, pač pa je v medijski prostor vnesel levičarsko perspektivo, ki je jasno nasprotovala konzervativni desnici. Znotraj same organizacije delujejo tri civilne iniciative, in sicer *Glas radnika*, *Glas izbeglica* in *Glas studenata*, ki se ukvarjajo z informiranjem javnosti in direktnimi akcijami, kot so javne tribune in protesti. Povezujejo delavske skupine širom Srbije in vodijo dialog s protestnimi enotami ter, pomembno, zavzemajo se za ohranitev delovnih mest. V kontekstu Slovenije se za pomembno izkaže skupina za begunce, ki se med drugim ukvarja s problemom izbrisanih in je pred časom že protestirala pred slovensko ambasado. *Glas studenata* je bolj radikalen del *Pokreta za slobodu*, ki se ukvarja z analiziranjem neoliberalnega rekonstruiranja univerze ter uvajanja bolonje in šolnin. Ustvarja reaktivne in konstruktivne študentske celice, ki se z različnimi sredstvi zoperstavljajo novim šolskim reformam. Da gre za zelo kompleksno in programsko naravnano organizacijo, dokazujejo tudi njihova prizadevanja na

področju agrarne in socialne reforme. *Pokret za slobodu* med drugim redno poroča o protestih in gibanjih v tujini, hkrati pa izraža podporo različnim regijskim iniciativam s podobnimi načeli. *Summa summarum* gre organizacijo, ki skoraj celovito zajema aktualne probleme in o njih ne samo polemizira, pač pa se ukvarja z iskanjem konkretnih rešitev.

Korupcija in privatizacija sta, podkrepjeni s finančno krizo, kritično ogrozili balkansko gospodarstvo, ki se je zaradi neodgovornega in nezakonitega upravljanja znašlo v skoraj brezizhodnem položaju, česar se zavedajo tudi delavci. *Koordinacioni odbor radniških protesta u Srbiji* so osnovali delavci in aktivisti sedmih ogroženih srbskih podjetij in je od vlade zahteval takojšnjo uvedbo zakona, ki bi preprečil nelegalno privatizacijo podjetij. Z mirnimi protesti – mimogrede, te jim je oblast nedemokratsko prepovedala in jim grozila s sankcijami – se zavzemajo za ohranitev življenjsko pomembnih delovnih mest in izboljšanje gospodarstva. Podobna družbenopolitična situacija je leta 2000 pripeljala do ustanovitve bošnjaške zunajparlamentarne *Radničko-komunistične partije*, ki se ideološko definira za zagovornico demokratičnega samoupravnega socializma. Proti privatizaciji in občasnemu delu pa se bori tudi hrvaška *Mreža anarho-sindikalistov i sindikalistinja*, ki je anarhizem prilagodila potrebam delavskega gibanja. Delavce in ostale poziva, da se v svoji borbi proti kapitalizmu samoorganizirajo mimo birokracije in oblasti, organizira pa tudi direktne akcije delavskih protestov in zasedanja tovarn. Podpora organizaciji, ki se med drugim bojuje tudi proti uvajanju šolnin in študentskih kreditov, je precejšnja.

Desničarsko orientirana balkanska politika je, kot že rečeno, naklonjena uvajanju klerikalnih nazorov, ki krepijo pojav rasizma, seksizma in homofobije. Porast fašizma in fašistoidnih podpornih gibanj je resen in vseprisoten problem z močnim zaledjem podpornikov, ki jih sestavljajo predvsem mladi. Proti takšnim in podobnim sovražnim politikam se na Balkanu bori cela vrsta nevladnih antifašističnih gibanj, ki ostro nasprotujejo vsakršnim fašističnim ideologijam in uličnemu neonacizmu. *ANTIFA Zagreb*, *ANTIFA BiH* ter *ANTIFA Beograd* so nekatera izmed vidnejših neodvisnih gibanj, ki se proti fašizmu bojujejo na dnevni fazi. Gre za organizacijo maršev solidarnosti, javnih tribun, antifašističnih festivalov, različnih nočnih in inkognito akcij ter preventivnega informiranja. Iniciative same in njeni civilni podporniki so večkrat tarča napadov fašističnih skupin, hkrati pa se soočajo tudi s policijsko represijo in političnimi pritiski. Z blokadami dogodkov in neargumentiranimi aretacijami oblast ne bi mogla jasneje pokazati svojih političnih tendenc. Antifapobude se kljub temu krepijo in že dolgo ne obstajajo samo v metropolah, pač pa so se samooblikovale v številnih manjših mestih, kot so Pula, Split, Novi sad, Zrenjanin in Mostar.

Prav tako je na področju bivše Jugoslavije aktivnih veliko *queer* in feminističnih skupin. Zavzemajo se za solidarnost LGBTIQ skupnosti, ki se redno sooča z diskriminacijo in nasiljem. *Zagreb Pride je leta 2002 ustanovila neformalna skupina aktivistov, ki so se zavzemali za emancipacijo civilne družbe in svobodo. Istega leta je v Bosni nastala delovna iniciativa Udruženje Q, ki jo je vzpostavil samo dvojec aktivistov. Podoben kolektiv je dve leti kasneje nastal v Beogradu. QUEERBEOGRAD je bil nujen odgovor na nasilno in mačistično družbeno vzdušje, ki še danes otežuje spoštovanje človekovih pravic gejev in lezbijk, predvsem pa dela okolico neobčutljivo za probleme te blasfemične skupnosti.* Omenjene pobude se, poleg organizacije vsem dobro znanih gayshodov, ukvarjajo še z razvijanjem zavesti in znanja o LGBTIQ skupnosti ter promocijo človekovih pravic in enakosti.

Mirovno-feministični skupini, ki sta v Srbiji delovali že med vojno, sta *Žene na delu* in *Žene u crnom*. Inicijativi, ki se zavzemata za emancipacijo in družbeno enakopravnost žensk, delujeta skozi ulične akcije, peticije in različne tematske kampanje. Posebno je treba izpostaviti beograjske *Žene u crnom*, ki poleg razvijanja svoje feministične politike že več let pozivajo k prevzemanju odgovornosti za vojno in zahtevajo izročanje vojnih zločincev. Kooperativno sodelujejo z leta 2000 ustanovljeno *Mrežo žena Kosovo*, platformo, ki združuje interese več kot osemdesetih feminističnih skupin različnih etničnih pripadnosti.

Dobro, Balkan torej prevreva od sile različnih aktivističnih iniciativ, ki se bolj ali manj uspešno borijo z okostnjaki iz omare in se namesto politike ukvarjajo z aktualnimi problemi. Društva so aktivna, zaradi poslabšanja vsesplošnih razmer pa se pojavljajo mnoga nova. Kar tu najbolj zmoti, je, da se večina omenjenih gibanj danes bojuje za najbolj bazično pravico – za svobodo, za taisto stvar, ki jim je bila vzeta v letih krute vojne. In kot da ta zopet ni nikogar ničesar naučila, se na Balkanu vse pogosteje pojavljajo vzorci represije in totalitarizma preživetih političnih sistemov. Bo padla oblast ali alternativa?

Zgodovinski spomin v kontekstu držav nekdanje Jugoslavije

Rok Avbar, ilustracija Dejan Kralj

»Dolazim iz Srebrenice. Ustvari, dolazim od drugdje, ali sam izabrao, da budem iz Srebrenice. Samo se odatle usuđujem dolaziti, kao što sam se samo tamo usudio uputiti u vrijeme, kada nigdje drugdje nisam.«

Zgornje besede je zapisal dr. Emir Suljagić, preživeli iz Srebrenice, le nekaj mesecev nazaj tvorec uspeha Socialdemokratske stranke Bosne in Hercegovine na volitvah oktobra 2010. Njegovo delo *Razglednica iz groba* je ogledalo dvostranskemu gledanju na zgodovinski spomin v kontekstu držav nekdanje Jugoslavije. Pred petnajstimi leti končani spopadi v Bosni in Hercegovini in na Hrvaškem, še kasneje prekinjen genocid na Kosovu ter še pravočasna prekinitev spopadov v Makedoniji so le nekateri izmed delcev krvave preteklosti znotraj držav nekdanje Jugoslavije, ki zgodovinski spomin postavijo v ideološko perspektivo, s katero Evropska unija danes v procesih integracije vleče poteze pri postavljanju ter utemeljevanju ekonomske podlage za svojo nadaljnjo širitev.

Evropska identiteta se je znotraj koncepta zgodovinskega spomina v odnosu do držav nekdanje Jugoslavije, še toliko bolj v odnosu do celotnega Balkanskega polotoka, izoblikovala skozi stoletja spopadov z otomanskim imperijem, predvsem pa je imela pri oblikovanju idej opraviti tudi njena izključnost iz različnih kanalov stika, na kar v članku o »babuškinih orientalizmih« opozori tudi Bojan Baskar. Izoblikovane predstave so se zavoljo specifičnosti ekonomsko-socialnega razvoja znotraj različnih dinastičnih tvorb ter posledičnem odstopanju od sčasoma prevladujočega modela ekonomske eksploatacije v okviru kapitalistične proizvodnje še utrdile.

In vendar se vrtili ...

Zgodovinski spomin je vedno podvržen prevladujoči ideologiji ter njenim nosilcem, ki ga s svojim delovanjem skušajo razvijati v smeri nepretrganega obstoja. Tako je že obdobje t. i. Titove Jugoslavije pomenilo določeno revizijo in poskus diskontinuitete, pretrganje vezi s preteklimi obdobji ter vzpostavitev nove družbe na novih temeljih z novimi načeli. Isti proces lahko opazujemo tudi znotraj današnjega dogajanja na obravnavanem področju, vendar ta poteka pod drugačnim nazivom, in sicer »demokratizacija« ter »evropeizacija« držav Zahodnega Balkana. Prvo revizijo ter poskus prekinitve vzpostavljenih miselnih vzorcev o območju »divjega« Balkana lahko opazimo že s pojavom termina bruseljske administracije, ki se je na začetku devetdesetih let, očitno pod vplivom Huntingtonove teze o spopadu civilizacij, znašla znotraj konfuzne situacije. **Konec vojne znotraj Bosne in Hercegovine označuje začetek vzpostavljanja ideološko pogojenega zgodovinskega spomina z očitnim negativnim predznakom opredeljevanja preteklosti. V vsaki izmed držav nekdanje Jugoslavije, pri čemer je Slovenija izjema, lahko opazujemo intervencijo**

supranacionalnih institucij, ki so zgodovino posameznih držav opredelile z binarno dvojico arhaičnosti/tribalizma ter prihodnosti/civiliziranosti. Kot sem opisal že v enem izmed preteklih prispevkov, je Ana Juncos to opredelila kot diskurz »vrnitve v Evropo«. Tako Bosno in Hercegovino zaznamuje dvojica daytonska/bruseljska BiH, Hrvaško pred-/post-Tuđmanovo obdobje, Srbijo pred-/po-Miloševićeva era, Makedonijo pred-/po-Ohridski sporazum, Črno goro pa pred-/po-osamosvojitveno obdobje. V vseh omenjenih državah poteka revizija zgodovinskega spomina, izvajana tako na lokalni kot tudi na nacionalni ravni, na slednjo ima po podpisu Stabilizacijsko-pridružitvenega sporazuma (v obdobju med l. 2001 in l. 2008) močan vpliv tudi Evropska unija.

... v prihodnost ali preteklost?

Slednja s svojimi težnjami po »evropeizaciji« in »demokratizaciji« držav nekdanje Jugoslavije izkazuje željo po stabilizaciji regije, kjer bi lahko (v kolikor že ne) s svojimi političnimi posegi vzpostavila platformo za ure-

sničevanje svojih ekonomskih potreb. Za stabilizacijo in predrugačenje zgodovinskega spomina, v katerem so občutja konfliktov še kako živa, je postkonfliktno in tranzicijsko upravljanje s prostorom znotraj omenjenih procesov s ciljem dokončne integracije in »vrnitve v Evropo« izrednega pomena. Skozi prizmo omenjenega je treba tudi upoštevati sicer kontroverzen prispevek Davida Chandlerja *Bosnia: Faking Democracy After Dayton*, kjer slednji kritizira prispevek mednarodne skupnosti v Bosni in Hercegovini. Omenjeni prispevek je znotraj polja zapoznelega tretjega vala demokratizacije, v kolikor uporabimo Huntingtonovo razmišljanje, boren, saj ne da skuša zgolj transformirati obstoječi zgodovinski spomin, temveč ga tudi negira, obenem pa mednarodna skupnost za dokazovanje svojega nevmešavanja »dopušča« njegov obstoj. Na tisoče različnih nevladnih organizacij, ki se na območju držav nekdanje Jugoslavije ukvarjajo s procesom rekondicije, transnacionalnega sodelovanja ipd., svojega namena nikakor ne morejo doseči, kar je lepo razvidno tudi iz primera šolskega sistema v Mostarju, sedaj že notoričnemu, razdeljenemu mestu, kjer pojav »dveh šol pod isto streho« ter delitev učencev glede na etnično

pripadnost pri nekaterih predmetih ne pripomoreta k stabilnemu okolju, ki ga želi Evropska unija vzpostaviti. Zgodovinski spomin držav nekdanje Jugoslavije je v procesih evropske integracije normativno opredeljen, bruseljsko ovrednoten in sprejemljiv samo v primeru, da ga kot takšnega vidi evropska sedemindvajseterica. Kompleksnost zgodovinskega spomina omenjenega prostora, ki bo sčasoma vstopil v prostor Evropske unije, k duhu evropskega *citoyenneté* ne bo prinesel »divjaškega« duha ter s svojim »smodnikom« spodkopaval temeljev evropejstva, saj ni vreden ne nič več ne nič manj kot zgodovinski spomin katerekoli druge države članice. Določanje vrednosti zgodovinskega spomina držav nekdanje Jugoslavije je ideološko/neokolonialistično početje s ciljem ekonomske ter politične podreditve. Enoznačnega odgovora, ali to prostor z bogato tradicijo in različnimi zgodovinskimi spomini poka v smeri prihodnosti ali preteklosti, še ne moremo podati, vendar se zdi ironično, da bi nekaj preteklega lahko zaživel zgolj v prihodnosti. Če Suljagičeve besede obrnemo, si države nekdanje Jugoslavije svojega zgodovinskega spomina niso izbrale, vendar vseeno z njim hodijo tako, kot si ne bi upale nikjer drugje.

Odhajajoči neodgovorni urednik – Šef: Portret in poslovilno pismo

Matjaž Juren – Zaza
fotografija Klemen Ilovar
ilustracija Prostovoljec

I

Predvsem mi v vsej svoji bedi prihaja pred oči tisti val nezmerne pobitosti, ki človeka doleti takrat, ko razočara spoštovano/ljubljeno osebo. Tisti neusihajoči vrtinec, ki ti boleče krotoviči tam doli v drobovju, ki ne pojenja, in ki ga vsako vračanje žgoče misli o neuspehu zavrti znova in znova ...

Točno takšna je bila klinična slika moje razrvane psihe tisti dan. Tisti ušivi, zajebani dan, ko se je zdelo, da se je Ljubljana izpremenila v Stiks, da mestne stavbe razkošno pretakajo svoje črne solze, da so se ljudem lica na grdo izpremenila, in da je od raznoterih sladkosti življenja ostal le še pepel.

Naposled je le prišla ura, ko je samopomilovanje doseglo vrh, mehanizem mučilnega vrtinca je v grozi obstal, v glavi pisunčka je zagospodarila atmosfera, ki se je ne bi sramoval niti sam veliki Dante, svet v kapljici pogube se je v hipu zaustavil, kajti končno sem si uspel priznati tisto, zaradi česar sem trepetal kot Cankar pred duhom svoje matere ... *Razočaral sem Šefa.*

II

Tisti čas, torej par mesecev po (ponovni) splavitvi kulturnega študentskega časopisa, sem se iz plašnega goliča prelevil v pisarja *Tribune*. Tako se je zdelo. Takšen je bil splošen občutek teh delikatnih stvari, mentalnih skic in nujnih razmerij, ki se hočeš nočeš vzpostavijo. Spisal sem par portretov, ki so bili Šefu všeč, in kljub temu da sem konstantno zamujal z roki, jadikoval in si, sicer nenamerno, jemal posebne pravice v obliki prekoračitve vseh časovnih okvirov, je bil Šef tak kot vedno – preudaren, potrpežljiv, dober. Dober kot sredica sladkega belega kruha, pomočnega v toplo mleko.

Zdaj pa si odšel daleč proč, sladki Šef, s seboj si odnesel sladko sredico in mi pustil grenke skorjice oblačnih spominov ...

Takrat sva se torej dogovorila za naslednji portret, dragi Šef, hotel si Gorana Vojnoviča in jaz sem ti ga tudi obljubil, brez pomišljanja, z lahkoto sem ti ga obljubil. Ampak tip se je izkazal za pravega zmuzneta, na obali je snemal svoj prvi celovečerni film bojda dan in noč brez predaha in oddiha, odveč bi mu bilo, da bi neki mali pisunček prišel v Piran in mu uničeval snemanje, igrico velikih fantov.

»Glede na to, da po cele dneve delamo, se bojim, da mi to ne bi zneslo. Lp, Goran.«

Šit! Hladna poved me je hipoma ovedla, Vojnovič mi je spolzel iz rok kot moker krap in k Šefu sem prijokcal z malho izgovorov: *»Šef, ni moja krivda, Šef, objektivni razlogi, Šef, Vojnovič je kriv, Šef, vsi so pizde ...«*

In Šef je odmahnil z roko, še malo ne jezen ali razočaran, še malo ne hud, bognečaj razpizden. Pomiril me je, ublažil moč hysterije ... Moj dobri medo, moj novinarski svetnik.

Toda glej ga, nesrečnika, njegova benevolenca me je napeljala k še večji predrznosti, predvsem pa k prepričanju, da se mi kot imanentno razvajanemu novinarju 21. stoletja, kot otroku postmodernizma in psihotične sodobnosti ni treba znojiti v potu duhamornega novinarskega dela. Jebeš to, jaz prebivam v estetski dimenziji, ne nadleguj me, pojdite proč ...

Ah da, spačene percepcije preteklosti – z iluzijami lastne veličine moramo vsi potomci popkulture prej ko slej opraviti.

Pozor, ponavadi boli ...

S Šefom sva se torej zmenila za drugo tarčo, predlagal je Svetlano Makarovič in jaz sem bil ekstatičen, nor, opičji od veselja. To je tarča, vredna moje pozornosti, vredna črk in *Tribuninega* papirja. Dobil sem njeno cifro. Porazi so bili davni relikti prejšnjega sebe.

Super, Zaza! Zavrtel sem številko in poklical Svetlano ...

In poklical Svetlano ...

In zopet poklical Svetlano.

In še enkrat.

In še enkrat ...

Na tajnici sem ji puščal vedno bolj obupana sporočila,

kot zavrtni ljubimec, ki v svojem moledovanju postaja vedno bolj obupan, vedno bolj neokusen. Stvar je bila v tem, da sem to tudi v resnici bil. Neokusen. Namesto da bi svojo zaležano rit dvignil k akciji, sem se raje prepustil tistemu gotovemu, tisočkratno preizkušenemu zdravilu, zdravilu stoletja, zdravilu, ki deluje s smrtno učinkovitostjo – samopomilovanju. Hecna reč pri tem je, da ne deluje v nedogled. In tako je kmalu nastopila točka preloma – uvid razočaranja ne toliko sebe kot spoštovano osebo ...

To je bil tisti ušivi, zajebani dan, praznik ostudnih kraščač, dan, ko sem moral Šefu, ljubemu Šefu sporočiti, da sem že drugič zafukal. In ga tako stal obljubljenega članka. Komajda sem se spravil za tipkovnico in mu v enem božjastnem napadu izbruhal svojo šibkost:

Zaza to Sefe, 26. april 2010: *»Najbrž je z mano kaj narobe, neke moje predstave so popačene ali kaj, neke osnovne funkcije grobo prizadete ali kako, saj ne vem.*

Prav gotovo nisem storil vsega, kar bi moral, nisem izčrpal vseh možnosti, nisem brez pomišljanja potisnil roke v ogenj, nisem se zalučal v žerjavico ... Oprosti Šef, besedičim in napletam, toda moj neuspeh me je nekolikanj prizadel, moja napihnjeno samozavest je s svojo strupeno iglo neodzivnosti predrla ta izginula maginja Makarovička, sploh pa jaz sam.

Klical sem jo vsak dan po dvakrat, ji puščal ljubezenska sporočila na tajnici, ji zamonil zvoni v njeni ljubljanski rezidenci, po pomoči prijaznega Ahima (bivši urednik fotografije, op. a.) celo kontaktiral njene sosede iz Žabje vasi, a zaman, vse zaman, vse to ni imelo nikakršnega odmeva, ne ne. Kajti le-ti so trmasto čuvali ključ Svetlanine prezence in mi niso hoteli zaupati ne številke njenega mobitela ne njenega trenutnega nahajališča ne ničesar. Vse, kar sem uspel iz teh preprostih, a zvestih, predvsem pa dobrih kmečkih ljudi iztisniti, je bil podatek, da Svetlane že nekaj časa ni bilo na spregled, in da je tudi sami bojda ne uspejo priklicati. Toda ... toda ... kakšen novinar je to, ki se pase na izgovorih tujih ljudi? Kakšen novinar je to, ki v dveh tednih ne uspe stopiti v kontakt z najbolj izpostavljenim pesnico celega naroda? Kakšen, vas vprašujem? Prodoren prav gotovo ne. Vam povem, to je novinar-lenuh, novinar-simptom, bolesten novinar, prekrit z bulami (!) neodločnosti in pasivnosti, novinar-suženj, o da! Suženj elektronske pošte in satelitskih komunikacij in interneta in mobitela in ...

Oprosti za vso patetiko, Šef, toda izbruh mrzlične duše včasih ne more biti drugačen ...

Je iz vsega tega torej mogoče potegniti nekaj takšnega, kar bi vsaj od daleč spominjalo na nauk? Ne vem, Šefe, toda pri moji veri, iskreno upam, da.

Do takrat pa te naprošam, da mi oprostiš in veruješ dejstvu, da je lastno razočaranje hujše od tujega, lastna palica težja od rabljeve.

Oprosti.«

Šef mi je odgovoril naslednji dan. Nisem si upal pogledati njegovega mejla. Vso sveto pravico bi imel, da me pošlje v tri krasne pizde.

Naposled sem se le premagal in kliknil na ikono njegovega imena, ki mi je v strahu in grozi poplesavala pred očmi:

Sefe to Zaza, 26. april 2010: *»Dragi Zaza, kar milo se mi je storilo pri srcu, ko berem tegobe in peripetije, ki si jih preživljal, ampak saj veš, kako je dejal tovariš Mao Zedong: »Iz poraza v poraz do končne zmage!«, in zato verjamem, vem in sploh ne dvomim, da boš v prihodnje uspešen (sicer ti bom ukradel ledvičko :)*

Magari kar razmisli za junijsko.

Lep pozdrav,

Šefe.«

Ah, ti moj dobrotljivi duh, moj dobri Manitou, prav zdajle me ob ponovnem branju izkaza tvoje dobrotljive usmiljenosti zalivajo debele, gorke, krokodilje solze ...

Vidite, dragi bralci, to je konec in bistvo te sladkogrenke prigode o šibkostih postmodernističnega novinarja in usmiljenju dobrega Šefa. Takšen pač je.

Apoteoze in slavoloki, ki so zgrajeni v polbožji nedolčnosti, se kljub najboljšim namenom navadno izrodijo v ceneno propagando, v napihnjene fantazme, v žalostni kretenezem. Šefu kaj takega preprosto ne bi pristajalo. Avra nedostojnosti spremlja tovrstno početje, grdo izruvano iz zlahodne subjektivne objektivnosti, otrebljeno vsega realnega. Ne ne, iskrena in resnična izpoved (večno) ranjene duše je edini pravi poklon.

Pri vsem skupaj seveda ne gre preko narave medija samega, za *Tribuno*, ki je specifična in unikatna tudi v odnosu do svojih sodelavcev. Ampak jebemti, ta človek, neodgovorni urednik v odhajanju – Šefe, me je negoval kot ranjeno siničko, kot bolnika, kot nekoga, ki potrebuje očetovsko skrb. Kar sem tudi jo.

In zdaj je šel daleč proč, med čezoceanske tujce in sprašujem se, ali mi je počasi odklenkalo, ali me bodo ob

prvi priliki brcnili v rit, ali je *Tribuna* nenadoma postala bolj zlobna, neusmiljena in zajebana. Predvsem pa se sprašujem, kako smo te sploh mogli nazivati z *»urednikom«*, s tem malodane mrzkim izrazom, ki se mu lahko pritičejo tudi povsem mračnjaške poteze ...

III

Kajti prav dobro se spominjam pogovora izpred kakšnega dobrega leta s kolegom, ki slušbuje pri enem od časopisov z visoko naklado. Ta človek je vidno (in na glas) trpel v svoji službi, predvsem pa pod svojim urednikom.

»Pravzaprav gre za proces postopne in učinkovite idiotizacije. Zdi se mi, da tukaj postajam vedno večji idiot,« je tožil, *»ne gre samo za to, da moram pisati članke o naravnih izdelkih za odpravo celulita in babičnih kuharskih receptih, zlasti gre za urednika, ki je pravzaprav čisti psihopat, človek brez vesti in kontrole. Ta tip se ob najmanjšem neskladju ali problemčku, ki nastane, začne peniti, obraz se mu napihne do pošastnih razsežnosti, predvsem pa obarva v maniri pečenege škampa in potlej žaljivke in zmerljivke, ki se jih ne bi branil najbolj neotesan furman, letijo po vseh novinarjih. Ampak pazi, če se ti omenjena scena zdi smešna, naj te opozorim, da v resnici sploh ni. Tip doživi napad vsaj enkrat na dan in ljudje trepetajo kot preplašena srnjad pred pijanim jagrom, ko morajo k njemu. Najbolj žalostno je, ker zaradi vsega skupaj trpi delo, razumeš? Ljudje zaradi urednikove konstantne norosti ne delajo boljše, ampak slabše, veliko slabše.«*

Podoba reveža in njegove bede (morda slika lastne prihodnosti?) mi je še dolgo ledenela v glavi. Kakšna dihotomija, razlika med tu in tam, med nebesi in peklom, med hudičem in angelom! O, nebesa, da bi ti bili uredniki širom Slovenije po svojih ravnanjih karseda podobni, Šef!

Človek je zares srečen šele takrat, ko se zave, kaj ima ...

Kaj je imel, kajti zdaj si že daleč proč, dragi Šef. In to ni dobro.

IV

Vsekakor bi rad nekoliko uravnotežil portret. Še malo ne zavoljo že davno umrlega novinarskega ideala *»objektivnosti«*, temveč čisto tako, za boljše branje. Prijalo bi mi prelitu na papir kakšno zamero, navreči situacijo, kjer si se izkazal kot navaden prasec, kot brezmernež, opijanjen z lastno močjo, kot navaden fašist. Ampak od prvega dne sem te, še prepojen z brezštevilnimi obrambnimi mehanizmi novopečenega *Tribuninega* sodelavca, premerjal z ekstrakritičnimi vatli, in kot lačen pes pred skledo hlastno čakal, da kaj zajebeš, da mi priskrbiš morebitno strelivo za naprej. Kurc, vzal bi karkoli ... Smešno, še najraje bi vzal kakšno ideološko *»rahljanje«*, ako bi njega vsaj sled obstajala. Ampak kaj, ko je bilo vedno vse odkrito in pošteno na mizi, hecno, da ravno pri mediju, ki se odkrito profilira, ni prikritih zvijan rok na hrbitišče.

Seveda se zarečenega kruha največ poje, kdo ve, kako bo zdaj, ko so jo v roke dobili ti mladi, krvoločni povzpelniki! Čisto možno, da se bo prostor za enega labilnega paranoika, ki si ga na *Tribuni* z muko ustvarjal zame, kmalu izpraznil.

Bom potemtakem sploh še kdaj dobil mejl z novinarsko nalogo, ki me bo napolnila s čistokrvno, neprecenljivo slastjo do dela, ki me bo pognala do višav duha kot tistikrat, Šefe, se spomniš, ko je iz tvoje drzne ideje kasneje nastal moj absolutno najljubši prispevek?

Sefe to Zaza, 8. oktober 2010: *»Veš, da si jo želimo ustvariti (»novinarsko pošast« op. a.), čim slabše, tem boljše!*

Dragi Zaza, naloga v resnici ne bo lahka. Od tebe pričakujem, da se podaš na najbolj nemarne žure, kar obstajajo. Zahtevam, da greš v beznice, kot so KMŠ, Ultra in podobno sranje, pojdi na jebeni pijanski pohod, hočem to: www.youtube.com/watch?v=T5TBS1U0ThQ (če tega nisi gledal, se več ne pogovarjam in te razdedinim vse novinarskih obveznosti do Tribune!). Bruhaj in se drogiraj, bodi gonzo, Zaza! Kurc, mogoče grem še s tabo ...«

V

Ko se poslavljajš, je ob tem v srcu najteže nositi grehe preteklosti. Zamujene prilžnosti. Resnično, česar se še bolj kesam od tistega, da sem se ti tistikrat izneveril, je dejstvo, da nisva nikoli divjala skupaj. Da nisva kot dve razdraženi in povsem moteni teleti pijano dirjala po tem komaj znosnem mestecu, da nisva, dodobra podkrepjena s cennim žganjem, pošteno obredla zanikrnih beznic in pajzlov. Vem, prilžnosti je bilo dovolj, kakor tudi dobro vem, da

si se s svojimi sodelavci znal iskreno poveseleti. Toda čas beži, ne zmeni se za naše napake, v pretresenem životu nam pušča le njihove strašne odmeve. Kar naenkrat tako nekega mrzlega večera, ves zaprepaščen in oblit s potnimi sragami, dobiš pošto z naslovom »Vsega lepega je enkrat konec«, pošto, v kateri piše:

Sefe to Zaza, 13. december 2010: »Oktobrska revolucija je padla, Tito in Diana sta umrla pa tudi Lesi ni bila večna. Je že tako v našem življenju, da so tudi najlepše stvari pokvarljive, tako kot tista prekleta konzerva mesnega doručka, ki jo je použil kmet Ivan Janez Janša, in zato čez 20 let postal predsednik slovenske vlade.

Dragi moj, zato ti s težkim srcem sporočam, da je konec tudi z mojim urednikovanjem in s tem tudi z najinimi korespondencami ...«

In takrat ti zmanjka besed, predvsem pa gotovih tal pod nogami. Kako rad bi zavrtel kolo časa, ampak to je nad mojimi močmi ...

Zato se morda nisem znal prav posloviti, dragi Šef. Dobro vem, očitali mi bodo, da sem preveč cukren, da ne znam izbirati besed, da mi manjka odlične senzibilnosti pisatelja. Zato naj si za konec izposodim besede literarne-ga velikana Karla Maya, ki naj govori v mojem imenu. Odlomek prihaja iz beletristične klasike *Vinnetou III*.

Takole govori srčni Vinnetou svojemu prijatelju Oldu Shatterhandu, Šefe, pa naj bo kakor, da govorim jaz tebi:

»Hvala ti, opravila sva. Prišel je čas za napad. Jaz ne preživim tega boja. Posloviva se, dragi moj Šarli! Dobri Manitou naj ti poplača, da si mi toliko pomenil. Moje srce čuti več, kakor pa lahko povem z besedami. Nikar ne jočiva, saj sva moža! ... In ko se boš potem vrnil k ljudem, izmed katerih te nihče ne bo ljubil, kakor te ljubim jaz, se kdaj pa kdaj spomni svojega prijatelja in brata Vinnetouja.«

Šarli ... sliši se podobno kot Šef(e), kajne?

Srečno, Šarli.

(Najbrž) brezposelni Vinnetou te bo čakal ...

Radio Simplon

To je bil Marjan Smode in Mrtva reka – pozdravljeni nazaj. Preden se posvetimo našim gostom, naj spomnimo, da se bo ekipa Radija Simplon v ozadju še naprej ukvarjala s pomenom črke B, frontalno pozicijo pa bomo izkoristili za nadaljevanje debate. Prisluhnimo še enkrat našim gostom – veteranom, izkušenim ljudem – in njihovim zgodbam o toplini, varnosti, udobju in pomenu. Gospod Stari, malodane se zdi, da te vrednote počasi zapuščajo srca in razum mladega slovenskega naroda ...

»Ja, vsekakor, zato smo se tudi odločili, da ustanovimo novo veteransko organizacijo, ki se bo podala na lov za temi vrednotami in jih pokončala. Mislim, da smo Slovenci premalo narodno zavedni. Rinemo, kot da je edina stvar na svetu biti Slovenec, pozabljam pa na vse druge kvalifikacije. Npr. biti ajzenponar, biti tišler, biti publicist ali kurator. Biti delavec! Kapitalist! Vsekakor se premalo zavedamo, kakšne nevarnosti prinaša narod in kako se ga da izkoriščati. Ne smemo pozabiti, kako ideološko izpraznjen označevalec je!«

Po kimanju sodeč, se vsi v studiju strinjamo. Bi morda vi še kaj dodali, gospod Starejši?

»No, zdaj, ko ste to rekli, bi mogoče pripomnil, da smo v bistvu vsi tukaj zbrani člani Zveze veteranskih združenj in se kot taki, kljub temu da ta združuje več kot 50 frakcij, glede nekaterih stvari pač nujno strinjamo, če ne, ne bi obstajali. In nedvomno je to, da so se vrednote, za katere smo se borili neke na tej poti navzdol – rezultat pa je bila ta žalost od države – izgubile. Če mene vprašate, imamo še srečo, da izginjajo le počasi, saj smo tudi mi že precej počasni in jih le težko lovimo, hehe ... Sem pa na srečo ravno zamenjal kolk, hehe ...«

»Hehe, ja, se strinjam s Stanetom. Veste, mi stari smo dali veliko za ta košček zemlje, če spomnim samo na marš 19. bataljona na puntarjev hrib. Tri dobre prijatelje sem takrat izgubil! No, tako nam ni vseeno, kaj se z njim dogaja. Zelo vesel sem, da se nekateri, ki bi jih kdo označil za tujce, pri nas počutijo tako toplo, varno in udobno, da so uspeli. In, moj bog, kakšna narodna zavest! Primorci so za župana izvolili črnca! Le kdo bi si mislil, da se nekateri v časih diktature kapitala še zavedajo nevarnosti in so pripravljeni pogledati mimo narodnosti. To me navdaja z upanjem.«

In upajmo, da bo navdahnilo čim več ljudi. Tako je zadnje čase tudi z Radiem Simplon, ki ga je v noči z 31. decembra na 1. januar poslušalo rekordnih milijon poslušalcev. Preklopite na našo frekvenco še vi – saj ni težko. Eks velja.

Milanu Kučanu vse najboljše za njegov 70. rojstni dan! Življenjski jubilej tovariša Kučana utemeljeno pomeni tudi praznični dan Slovenije. V tesni prepletenosti usod, borb, ustvarjanja, trpljenja, odrekovanja in ciljev naj biografi, kronisti in zgodovinarji iščejo razlago ne le veličine Kučanove osebnosti, pač pa tudi herojskega vzpona našega ljudstva. Ime Kučan simbolizira dinamično in najodličnejše obdobje naše zgodovine, obdobje, ko je naše ljudstvo uresničilo svojo elementarno pravico lastnega gospodarjenja na lastni zemlji, pravico, za katero se je s tradicionalno svobodoljubnostjo borilo stoletja in jo realiziralo pod njegovim vodstvom in v najtežjih okoliščinah. Zato izražajoč misel vseh Slovencev in Slovenk, želimo tovarišu Kučanu ob njegovi sedemdesetletnici še mnogo let plodnega in uspešnega življenja ter dela za dobrobit naše kapitalistične skupnosti. Naj živi Milan Kučan, naš učitelj! Točno za to smo se borili.

LIMONADA

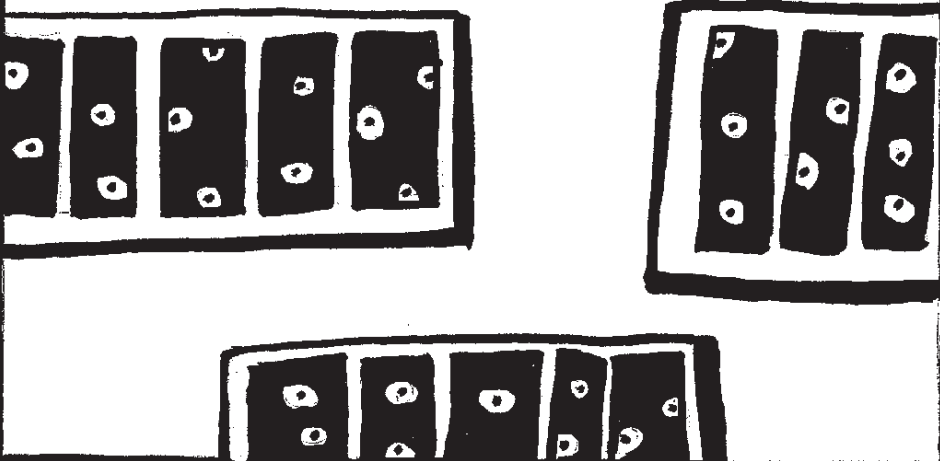
V ZAPORU NA EKRANU
LIMONADO SPREMLJAMO,

TO NESKONČNO ŽIVĚNO ZGODBO,
MED REKLAME STRPANO.

SKOZ REŠETKE KEVDROV ČRNIH
MNOGO LAČNIH ZRE OČI,

DELAVCI SMO VSI NA TRNIH,
TOKRAT SE MORDA ZGODI,

DA BOGATUNSKA LIMONADA
SPLOŠNI UPOR ZANETI VSEH,
KI BEDA NAM OD NEKDAJ VLADA,

NEULOV LJIV NAM JE USPEH.

JOJ, KAKO
ZAVLAČUJETE
S TEMI PO-
SLOVILNIMI
BESEDAMI!

SEM PAČ
PESNIK.

MI SMO
HITREJŠI.